

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**YİRMİNCİ YÜZYIL ÂŞIKLARINDAN ÂŞIK MEHMET YAKICI, ÂŞIK
HUZÛRÎ, ÂŞIK VEYSEL ŞATIROĞLU, ÂŞIK ZÛLÂLÎ ve ÂŞIK
EFKÂRÎ’NİN ŞİİRLERİNDE EĞİTİM UNSURLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gözde TIRKAZ

ANTALYA

Eylül, 2014

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**YİRMİNCİ YÜZYIL ÂŞIKLARINDAN ÂŞIK MEHMET YAKICI, ÂŞIK
HUZÛRÎ, ÂŞIK VEYSEL ŞATIROĞLU, ÂŞIK ZÛLÂLÎ ve ÂŞIK
EFKÂRÎ’NİN ŞİİRLERİNDE EĞİTİM UNSURLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gözde TIRKAZ

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Adile YILMAZ

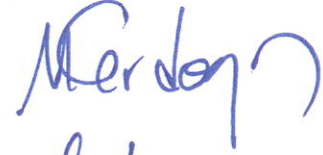
ANTALYA

Eylül, 2014

Antalya,2014
Akdeniz Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Gözde TIRKAZ'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Yüksel Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Mehmet ERDOĞAN

Üye (Danışman) : Yrd. Doç. Dr. Adile YILMAZ

Üye : Prof. Dr. Tülin ARSEVEN

Tez Konusu: Yirminci Yüzyıl Âşıklarından Âşık Mehmet Yakıcı, Âşık Huzûri, Âşık Veysel Şatıroğlu, Âşık Zülâlî ve Âşık Efkarî'nin Şiirlerinde Eğitim Unsurları

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 10/ 09/2014

Mezuniyet Tarihi : /...../ 20...

Onay

...../...../ 20...

Doç.Dr.Selçuk UYGUN
Enstitü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçalardan gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanışmda alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım. Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

08/10/2014

Gözde TIRKAZ

ÖNSÖZ

Bu araştırmada yirminci yüzyıl âşıklarından Âşık Mehmet Yakıcı, Âşık Huzûrî, Âşık Veysel Şatıroğlu, Âşık Zülâlî ve Âşık Efkârî'nin şiirlerindeki eğitim ve eğitim unsurları belirlenmeye çalışılmış, âşıkların hayatları çerçevesinde bu unsurların şiirlerinde kullanım sıklıkları ve verdikleri önem üzerinde durulmuştur.

Çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk iki bölümde yüzyılın sosyal ve siyasal olayları, bu yüzyıla ait eğitim anlayışı ve kurumları üzerinde durulmakla birlikte, ele alınan âşıkların hayatları ve edebî şahsiyetleri anlatılmaktadır. Üçüncü bölümde, çalışmanın nasıl şekillendiği ve yöntemi belirlenmiştir. Dördüncü bölümde ise çalışmanın temelini oluşturan beş âşığın eğitime bakış açıları ve bu durumun eserlerine nasıl yansıdığı araştırılmıştır.

Bu amaçla âşıkların şiirleri tek tek okunarak, tamamında eğitim unsurlarının işlendiği şiirler araştırmada kullanılmıştır. Çalışma, arşiv taraması ve eserlerin doküman analizi yöntemleriyle yapılmıştır. Bu yöntemler çerçevesinde Âşık Mehmet Yakıcı, Âşık Huzûrî, Âşık Veysel Şatıroğlu, Âşık Zülâlî, Âşık Efkârî'nin eserlerindeki eğitimle ilgili kavram ve terimler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Belirlenen unsurlarla ilgili örneklere yer verirken âşıkların şiirlerindeki kullanım sıklıkları dikkate alınmış olup, en çok kullandandan en az kullanana doğru bir sıralama yapılmıştır.

Uzun bir dönemi kapsayan bu çalışmanın var olmasında ve yüksek lisans eğitimim boyunca tecrübelerinden faydalandığım, bana her konuda destek veren ve cesaretlendiren Yrd. Doç. Dr. Adile YILMAZ hocama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her anında ve aldığım tüm kararlarda her zaman yanımda olan, beni destekleyen hayat arkadaşıma ve son olarak bugünlere gelmemde en büyük emeği olan canım annem ve babama teşekkür ederim.

ÖZET

YİRMİNCİ YÜZYIL ÂŞIKLARINDAN ÂŞIK MEHMET YAKICI, ÂŞIK HUZÛRÎ, ÂŞIK VEYSEL ŞATIROĞLU, ÂŞIK ZÛLÂLÎ VE ÂŞIK EFKÂRÎ’NİN ŞİİRLERİNDE EĞİTİM UNSURLARI

Tırkaz, Gözde

Tez Yöneticisi: Yrd. Doç. Dr. Adile Yılmaz

Ekim, 2014, 168 Sayfa

Araştırma dört bölümden oluşmakta olup, her bir bölümün alt başlıklarıyla birlikte toplam kırk sekiz başlık altında şekillenmiştir. Çalışılabilir evren, Âşık Mehmet Yakıcı’nın, Âşık Huzûrî’nin, Âşık Veysel Şatiroğlu’nun, Âşık Zülâlî’nin ve Âşık Efkârî’nin şiirlerinden oluşmaktadır.

Araştırmada çalışma evreninin tamamına ulaşılması hedeflenmiştir. Ancak âşıkların yaşadıkları dönem göz önüne alındığında, şiirlerinin tamamına ulaşmak mümkün olmamıştır. Bazı şiirlerinin kâğıda geçirilmediği için zamanla unutulduğu bilinmektedir. Araştırmada veri toplama aracı olarak, âşıklar hakkında yazılmış eserler, makaleler ve tez çalışmaları kullanılmıştır. Bu çalışmalardan elde edilen şiirler, araştırmanın çalışma evrenini oluşturmuştur. Âşıkların yayımlanmış şiirlerinin tamamına ulaşılmış olup, hepsi bu çalışmada kullanılmıştır.

Doküman analizi ile toplanan veriler betimsel analiz kullanılarak sınıflandırılmıştır. Bu yöntemler çerçevesinde Âşık Mehmet Yakıcı’nın, Âşık Huzûrî’nin, Âşık Veysel Şatiroğlu’nun, Âşık Zülâlî’nin ve Âşık Efkârî’nin eserlerindeki eğitim unsurları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Âşıkların şiirleri incelendiğinde, yer verdikleri eğitim unsurlarını kullanırken, yaşadıkları dönemin sosyal ve siyasal olaylarının yanı sıra,

dönemin eğitim kurumları hakkında da bilgi verdikleri tespit edilmiştir. Bu sebeple âşıkların şiirlerindeki eğitim unsurlarının daha iyi anlaşılması için dönemin sosyal yaşamının yanı sıra eğitim kurumları ile ilişkisine de dolaylı olarak yer verilmiştir.

Veriler göstermiştir ki, yaşadıkları devrin önemli şahsiyetleri olan âşıklar eğitimle ilgili kavramları, terimleri ve materyalleri eserlerinde sıkça kullanmışlardır. Âşıkların 836 şiirine ulaşılmıştır. Bu şiirlerin 140 tanesinde eğitim unsuru belirlenmiş olup, beş âşık, 43 adet eğitim ile ilgili kavram ve terime 404 defa eserlerinde yer vermişlerdir.

ANAHTAR KELİMELEER: Âşık Mehmet Yakıcı, Âşık Huzûrî, Âşık Veysel Şatıroğlu, Âşık Zülâlî, Âşık Efkârî, eğitim, öğretim.

Gözde TIRKAZ

Antalya 2014

ABSTRACT

YİRMİNCİ YÜZYIL ÂŞIKLARINDAN ÂŞIK MEHMET YAKICI, ÂŞIK HUZÛRÎ, ÂŞIK VEYSEL ŞATIROĞLU, ÂŞIK ZÛLÂLÎ VE ÂŞIK EFKÂRÎ'NİN ŞİİRLERİNDE EĞİTİM UNSURLARI

Tırkaz, Gözde

Supervisor: Yrd. Doç. Dr. Adile Yılmaz

October, 2014, 168 pages

The research has been made up of four sections, and each section with the subsections has been shaped under eight topics. The conceptual phase of the research is composed of poems of five poets. Workable phase consists of poems of Minstrel Mehmet Yakıcı, Minstrel Huzûrî, Minstrel Veysel Şatiroğlu, Minstrel Zülâlî, and Minstrel Efkârî.

In the research, achieving the whole of conceptual phase has been targeted. However, regarding their inhabiting period, it was not possible to reach all of the poets. Due to the fact that some poets had not been written down, they were known to be forgotten in time. In the research, as the mean of data collecting, the form of valuation criteria of the written artefact articles, and works about poets has been used.

Data gathered via document analysis has been solved by using frequency analysis. As part of these methods, education plot in the artefacts of Minstrel Mehmet Yakıcı, Minstrel Huzûrî, Minstrel Veysel Şatiroğlu, Minstrel Zülâlî and Minstrel Efkârî has been tried to assert. So as to to be better comprehended of educational elements in the poets of Minstrels, along with the social life of the period, educational institutes have been given place.

The data show that The Minstrels, who were eminent people their contemporaries, very often used their educational materials and education themes. It has been 836 poems of the minstrels. Upon examined, It has been seen that adreesed – five – minstrels gave coverage 404 times to 43 educational elements.

KEY WORDS: Minstrel Mehmet Yakıcı, Minstrel Huzuri, Minstrel Veysel Şatıroğlu, Minstrel Zülali, Minstrel Efkari, education.

Gözde TIRKAZ

Antalya 2014

İÇİNDEKİLER

ONAY	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	3
1.2. Problem Durumu.....	3
1.3. Araştırmanın Varsayımları.....	4
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	4

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR TARAMA

2.1. Yirminci Yüzyıl Başlarında Anadolu’da Sosyal ve Siyasal Yaşam	7
2.2. Yirminci Yüzyıl Âşık Edebiyatının Genel Durumu	15
2.3. Yirminci Yüzyıl Anadolu’sunda Eğitime Genel Bir Bakış.....	20
2.3.1. Yirminci Yüzyıl Anadolu’sunda Eğitim Kurumlarına Genel Bir Bakış.....	26
2.4. Yirminci Yüzyıl Âşıklık Geleneğinde Eğitim.....	32
2.4.1. Âşıklık Geleneğinde Usta – Çırak İlişkisi	32
2.4.1.1. Yirminci Yüzyıl Halk Şairlerinde Usta –Çırak İlişkisi.....	35
2.5. Âşık Mehmet Yakıcı, Âşık Huzûrî, Âşık Veysel Şatıroğlu, Âşık Zülâlî ve Âşık Efkârî’nin Hayatları, Edebî Şahsiyetleri ve Şiirleri	37
2.5.1. Âşık Mehmet Yakıcı’nın Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri	38
2.5.2. Âşık Huzûrî’nin Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri	43

2.5.3. Âşık Veysel Şatıroğlu'nun Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri	49
2.5.4. Âşık Zülâlî'nin Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri	55
2.5.5. Âşık Efkarî'nin Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri	59
2.6. İlgili Yayın ve Araştırmalar	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Deseni.....	66
3.2. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi.....	67

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Eğitim Öğretim ve Önemi	68
4.1.1. İlim ve İrfan	68
4.1.2. Okumak.....	77
4.1.3. Yazmak	82
4.1.4. Öğrenci - Talebe	88
4.1.5. Öğrenmek – Tahsil - Çalışmak	90
4.1.6. Cehâlet- Cahil	97
4.1.7. Âlim – Hoca – Bilgin - Öğretmen	102
4.1.8. Ders	108
4.1.9. Dil Bilinci	110
4.1.10. Bilgi	112
4.1.11. Maarif	113
4.1.12. Okuryazar-Erbâb-ı Kalem	114

4.1.13. Sınıf	115
4.1.14. Mezun Olmak	117
4.1.15. Bilişmek	117
4.2. Eğitim Kurumları.....	118
4.2.1. Okul-Mektep-Ortamektep – Bilgi Ocağı - Medrese	118
4.2.2. Eğitim Enstitüleri	124
4.2.3. Halk Evleri	126
4.3. Âşıkların Şiirlerinde Geçen Eğitim Materyalleri.....	128
4.3.1. Ders Araçları.....	128
4.3.2. Ders Kaynakları	134
SONUÇ - TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	139
KAYNAKÇA	146
EKLER.....	157
ÖZGEÇMİŞ.....	169

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 4.1: “İlim ve İrfan” Teriminin Kullanım Sıklığı

Tablo 4.2: “Okumak” Terimlerinin Kullanım Sıklığı

Tablo 4.3: “Yazmak” Terimlerinin Kullanım Sıklığı

Tablo 4.4: “Öğrenci - Talebe” Teriminin Kullanım Sıklığı

Tablo 4.5: “Öğrenmek – Tahsil - Çalışmak” Teriminin Kullanım Sıklığı

Tablo 4.6: “Cehalet – Cahil” Terimlerinin Kullanım Sıklığı

Tablo 4.7: “Âlim – Hoca – Bilgin - Öğretmen” Terimlerinin Kullanım Sıklığı

Tablo 4.8: “Ders” Teriminin Kullanım Sıklığı

Tablo 4.9: “Dil Bilinci” Teriminin Kullanım Sıklığı

Tablo 4.10: “Bilgi” Teriminin Kullanım Sıklığı

Tablo 4.11: “Maarif” Teriminin Kullanım Sıklığı

Tablo 4.12: “Okuryazar – Erbâb-ı Kalem” Teriminin Kullanım Sıklığı

Tablo 4.13: “Sınıf” Terimlerinin Kullanım Sıklığı

Tablo 4.14: “Mezun Olmak” Teriminin Kullanım Sıklığı

Tablo 4.15: “Bilişmek” Teriminin Kullanım Sıklığı

Tablo 4.16: “Okul – Mektep – Ortamektep – Bilgi Ocağı - Medrese” Terimlerinin Kullanım Sıklığı

Tablo 4.17: “Eğitim Enstitüleri” Teriminin Kullanım Sıklığı

Tablo 4.18: “Halk Evleri” Terimlerinin Kullanım Sıklığı

Tablo 4.19: “Ders Araçları” Terimlerinin Kullanım Sıklığı

Tablo 4.20: “Ders Kaynakları” Terimlerinin Kullanım Sıklığı

KISALTMALAR

TTK. :Türk Tarih Kurumu

TFA. :Türk Folklor Araştırmaları Dergisi

TAED. :Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi

A.Ü. :Ankara Üniversitesi

Yay. :Yayınları

Mak. :Makale

Mat: :Matbaa

C. :Cilt

S. :Sayı

t.y. :Tarihi yok

y.y. :Yeri yok

s. :Sayfa

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Eğitim bir milletin ilerlemesini sağlayan en önemli yapı taşlarından birisidir. Kişinin yaşadığı toplum içinde; tutum, yetenek ve diğer davranış biçimlerini geliştiren bir süreç olmakla beraber, eğitimde önemli olan bilinmeyen bir iş, davranış ya da yaşayış konusunda kişinin eğitilmesi, tecrübe kazandırılmasıdır. Aynı zamanda, ömür boyu devam eden bir olgu olduğu için sadece okul sıralarıyla sınırlı kalmayıp hayatın her evresinde devam eder. Bu yönüyle eğitimin yeri, kişinin sosyal hayatında yadsınamaz niteliktedir.

İnsanların yaşadıkları toplum ve bu toplumun unsurlarıyla uyumlu hale gelmesini sağlayan en önemli etkenlerden de birisi de eğitimidir. Öyle ki, eğitimin amaçları arasında, insanlara yaşadıkları toplumun kültürünü, o kültürün dünü, bugünü ve yarınını özümsetmek vardır. Bu amaca hizmet etmek için kullanılan en önemli kaynaklardan birisi de hiç şüphe yoktur ki edebiyattır. “Dil ve edebiyat öğretiminin, öğrencileri zengin bir duygu ve düşünce evrenine taşımak, bu evreni anlama ve anlatma becerileri ile geliştirmek gibi temel işlevleri vardır. Yazınsal metinlerin zengin imgesel ve düşünsel potansiyeli ile yüz yüze gelen öğrenciler, duygu ve düşünce eğitiminden geçirilirken dilin zengin anlatım olanaklarını da tanırlar, kavrarlar”(Sever, 1991, s.371). Toplumun içinden, onun kültürüyle harmanlanarak ortaya çıkmış her bir edebî eser, kişinin eğitimi için en önemli kaynaklardan birisidir. Edebiyatın kişinin eğitime olan katkısının yanı sıra toplumu etkileme gücü de vardır. Toplumsal yapısı ve yaşama biçimi ile edebî ürünler paralellik gösterir. Bu yönüyle eğitim ve edebiyat ayrılmaz iki unsurdur.

Edebiyat içerisinde de kaynağını halktan alan Âşık Edebiyatının eğitime olan katkısı oldukça önemlidir. Özellikle âşıkların şiirlerinin büyük çoğunluğunda eğitim ile ilgili unsurları görmek mümkündür. Cumhuriyet ile birlikte, milli eğitim sisteminde yapılan köklü değişikliklerin halk tarafından benimsenmesine katkıda bulunmuş, neden önemli olduğuna değinmişlerdir. Örneğin, araştırmada incelenen âşıklardan Âşık Veysel Şatıroğlu, Âşık Huzûrî yaşamlarının bir kısmını eğitimci olarak geçirmiş, yeni oluşan eğitim sistemine sadece şiirleriyle değil, şahsi olarak da katkıda bulunmuşlardır.

“Genellikle usta bir âşığın yanında yetişmeleri, ondan hem usta deyişlerini hem de sanatın icrasına ilişkin yol ve yöntemleri öğrenmeleri bile, eğitime verdikleri öneme bir örnek teşkil eder” (Çobanoğlu, 2000).

Anadolu Sahasındaki ürünlerini on altıncı yüzyıldan itibaren takip edilebilen Âşık Edebiyatının oluştuğu toplumun yapısı ve yaşama şekliyle bağlantılı olarak gelişme ve değişme gösterdiği göz önüne alınırsa, her bir edebî ürünün meydana geldiği çağın sosyal, siyasal durumuna göre incelenmesi gerekmektedir. “Âşıklar, halkın ortak duygu ve düşüncelerini dile getirmeleri bakımından Türk kültürünün korunmasında kültür taşıyıcıları olarak görev yapmaktadırlar. Âşıklar dışı dönüktür, siyasal ve toplumsal olaylara karşı duyarlıdırlar. Âşık; tanık olduğu, yaşadığı ve duyduğu olumsuz durumları yargılar, eleştirir” (Artun, 2012, s. 233).

Çalışmada ele alınan âşıkların şiirlerinde de devrin bütün olaylarına değindikleri görülmüştür. Bu yüzden âşıkların yaşadığı, olaylarına tanık olduğu yirminci yüzyılın ilk çeyreğinin gerek siyasal gerek sosyal durumu hakkında kısa da olsa bilgi vermenin doğru olacağı düşünülmüştür.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı, bu devirde yetişmiş beş âşık örnek alınarak yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde oluşan âşık şiirindeki eğitim unsurlarını tespit etmektir. Aynı zamanda Cumhuriyet döneminde yapılan eğitimle ilgili yeniliklerin halka ulaşmasını, halk tarafından ne ölçüde benimsendiğini de tespit etmektir. Bu yönüyle, araştırma yirminci yüzyıldaki sosyal ve siyasal olayların yanı sıra, toplum yapısı ve eğitim kurumları hakkında da bilgi verecektir. Çünkü yirminci yüzyılın ilk çeyreği Cumhuriyetin ilanı ile birlikte yeni bir düzeni de beraberinde getirmiştir. Toplumsal alanda yapılan reformlar arasında eğitim sistemi de yer almaktadır. Özellikle bu reformların halk tarafından benimsenmesinde âşıkların rolünün oldukça büyük olduğu görülmüştür. Çünkü o devirde hem halktan şahıslar olmalarının yanı sıra, şiirleriyle halka yön veren kişiler de olmuşlardır. Bu bağlamda çalışmada ele alınan âşıkların şiirleri, o dönemdeki eğitim bilincinin toplumdaki oluşma düzeyini belirlemesi yönüyle önem arz etmektedir.

1.2.Problem Durumu

Yirminci yüzyıl Âşık Edebiyatı şiirlerinde eğitimle ilgili kavram ve terimlere hangi oranda yer verilmiştir.

Alt Problemler

1. Âşık Mehmet Yakıcı'nın şiirlerindeki eğitim unsurları nelerdir?
2. Âşık Huzûrî'nın şiirlerindeki eğitim unsurları nelerdir?
3. Âşık Veysel Şatıroğlu'nun şiirlerindeki eğitim unsurları nelerdir?

4. Âşık Zülâlî'nin şiirlerindeki eğitim unsurları nelerdir?

5. Âşık Efkârî'nin şiirlerindeki eğitim unsurları nelerdir?

1.3.Araştırmanın Varsayımları

Çalışmada kullanılan literatür kaynaklarının yirminci yüzyıl âşık edebiyatının genel durumu, yirminci yüzyıl eğitim kurumları ve sosyal – siyasal yaşamı ile birlikte; özellikle Âşık Mehmet Yakıcı, Âşık Huzûrî, Âşık Veysel Şatıroğlu, Âşık Zülâlî ve Âşık Efkârî'nin hayatları ve şiirleri hakkında bilgi verebilecek niteliklere sahip olduğu varsayılmıştır.

1.4.Araştırmanın Sınırlılıkları

Âşık Edebiyatının yirminci yüzyıla ait bütün eserlerini incelemek bu çalışmanın sınırlarını aşmaktadır. Bu sebeple yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde yaşamış Âşık Edebiyatı temsilcilerinden seçkisiz atama yapılarak beş âşık seçilmiştir. Çalışma, temel konu açısından âşık tarzı şiirlerdeki eğitim unsurları ile sınırlıdır. Zaman açısından Yirminci Yüzyıl Âşık Edebiyatı ile sınırlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR TARAMA

Eğitimin birçok tanımı yapılabilmekle birlikte, kişileri yaşadığı toplumun, dünyanın uyumlu bir bireyi yapmayı amaçlayan düzenli bir sistem olarak tanımlamak mümkündür. Eğitim belli bir kurum aracılığıyla sağlanabildiği gibi, kişinin yaşadığı coğrafyanın, kültürün özelliklerine göre de farklılık göstermektedir. Bu yönüyle belirli bir gelişim süreci ve değişim ile ömür boyu devam eden bir kavramdır.

Âşık Edebiyatı ise, temelleri İslamiyet öncesinde yaşamış Türk toplumlarındaki ozanlar tarafından atılmış olup yüzyıllar boyunca varlığını sürdürmüştür. Anadolu Sahasındaki ürünlerini on altıncı yüzyıldan itibaren takip edebilmekteyiz. Bu edebiyatın temsilcisi sazda ve sözde usta olan âşıklardır.

Âşık, 15.yüzyılda Selçuklulardan sonra Anadolu’da ortaya çıkan sanatçı tipidir. Bu yüzyıl Türk milletinin refah içinde olduğu bir dönemdir. Bu ortamda ortaya çıkan âşık tipi, dolayısıyla büyük kültür birikiminin ve Anadolu’da yeni bir kültürle oluşmuş bir uygarlığın ürünü olmuştur. Anadolu öncesi halk kültürünün sanatçı tipi olan ozan, bu yönüyle milli öze bağlıdır. Türklerin yeni kültür dairesine girmeleri ve yeni coğrafyada değişen beğenileriyle ozan gözden düşmeye başlamıştır. Yeni kültürel değişim ve gelişimle, İslami öze bağlı âşık tipi, eski kültürün temsilcisi olan ve işlevini yitiren ozanın yerini almıştır. Âşık sanatçı kişiliği ve adı – sanı ortaya çıkacak kadar gelişmiş, kendi yarattığı şiire kendi adını (mahlas) verecek dereceye gelmiştir. Artık çevresi âşıktan yeni sanat (türkü, şiir) ürünleri beklemektedir (Artun, 2012, s. 2).

Âşık şiirinin en önemli özelliklerinden birisi de birleştirici olmasıdır. Birçok kültürü, dini, milleti içinde barındıran Osmanlı Devleti içinde ortaya çıkmış olan bu gelenek, var olduğu günden bu yana ortak unsurları barındırması açısından önemlidir. Bu

geleneği Özkul Çobanoğlu “İşgal Edilen Vatan Topraklarında Âşık Edebiyatı’nın İşlevleri ve Âşık Şenlik” adlı makalesinde en önemli kültür kurumu olarak nitelendirir:

Sözlü kültür ortamının mahsulü olan âşık tarzı edebiyat geleneği ortaya çıktığı, 16. Yüzyıldan günümüze kadar, Türk kültür hayatı içinde yer alan Ermeniler başta olmak üzere gayri Türk unsurları da içine alacak şekilde Türk toplumunun bütün sosyo-kültürel katmanlarınca özümseyen ve asırlar süren Osmanlı Barışı’nın zümreler ne kelime; milliyet ve dinler üstü ortak kültürel kodlarını veya referanslarını oluşturan en önemli sosyo-kültürel kurumdur (Çobanoğlu, 1999, s.89).

Âşık olan kişi, ilk olarak usta malı şiirler söyler, daha sonra dili çözüldüğünde kendi şiirlerini söylemeye başlar. Her zaman âşık şiirine bağlı hareket eder. Dinî – tasavvufî tarzda şiirler yazmasalar da, zaman zaman tasavvuftan etkilenmişlerdir. Âşıklar yaşadığı devrin bütün olaylarına eserlerinde yer verirler. Halkın içinden bireyler oldukları için, insanı, olayları konuşma diline dayanarak özgün imgelerle ifade ederler. Şiirleri genellikle doğaçlamayla ortaya çıkar ve dilden dile dolaşarak nesillere aktarılır. Bu sebeple Âşık şiiri ürünlerini yazılı metin olarak bulmak çoğu zaman mümkün olmamıştır.

Halkın içinden doğup büyüyen, nesiller boyu varlığını sürdüren, adeta toplumun kültürel yönden yansıması olarak tanımlayabileceğimiz Âşık şiiri ile eğitim kavramı birbirinden ayıramaz iki unsurdur. Öyle ki on altıncı yüzyıldan itibaren var olan âşık şiiri temsilcileri, her zaman eğitimin önemi üzerinde durmuşlardır. Çünkü bilmektedirler ki, kötü olayların toplumlarda bıraktığı olumsuz ve değiştirilmesi güç sonuçlar her zaman cahillikten kaynaklanmaktadır. Bu sebeple eğitim unsuru, şiirlerinde ele aldıkları konuların başında gelmektedir. Her fırsatta halka öğüt vermeyi amaçlamış, eğitimin önemini vurgulamışlardır. Bu konuda âşıkların

destanları da önemli bir yer tutar. Özkul Çobanoğlu, “Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü” adlı kitabında destanların eğitime olan katkısını, sosyal yaşamdaki yerini şu sözlerle ifade etmiştir:

Destanların istisnasız tamamının yerine getirdiği yegâne işlev halkın yaygın eğitiminin sağlanmasıdır. Bu eğitimin iki boyutundan söz edilebilir. Birincisi toplumda yerleşik durumda olan bilgi ve inançların destanlar tarafından güncelleştirilerek tekrar topluma döndürülmesidir. Âşıklar geleneksel değerleri güncelleştirerek tekrar edip güçlendirmeleri konusunda destanlarını dolayısıyla kendilerinin yaptıkları yaygın eğitimin farkındadırlar. İkincisi ise sosyo-kültürel hayatımıza yeni giren kavram ve olaylar karşısında âşığın takındığı yorumcu tavrı içinde yerli kültür tarafından kabul veya reddine yönelik olarak kamuoyu oluşturmak suretiyle tartışılması ve bir ölçüde söz konusu edilen olay ve kavramların yerli kültür tarafından adapte veya red edilmesinin yollarının araştırılmasıdır (Çobanoğlu, 2000, s. 119 -120).

2.1. Yirminci Yüzyıl Başlarında Anadolu’da Sosyal ve Siyasal Yaşam

Yirminci yüzyıl, Osmanlı Devleti için birçok siyasal olayın yaşandığı yüzyıl olmuştur. Yaşanan siyasî olaylar devletin geleceğine de yön verir niteliktedir. Çalışmada ele alınan beş âşık, bu yüzyılın başlarında yaşamış ve dönemin olaylarına tanıklık etmişlerdir. Sosyal hayatı da derinden etkileyen olaylara âşıklar da kayıtsız kalmamış ve çoğu kez şiirlerinde işlemişlerdir. Bu sebeple yirminci yüzyılın ilk çeyreğini siyasal açıdan ele almanın doğru olacağı düşünülmüştür.

Yüzyılın başlarında yaşanan, devletin siyasal ve sosyal açıdan geleceğine yön veren olaylardan birisi II. Meşrutiyet’in ilanı olmuştur. Bu dönem sadece Osmanlı İmparatorluğu tarihinde en uzun zaman hükümdarlık tahtında oturanlardan olan Abdülhamid’in sonunu getirmekle kalmamış, aynı zamanda devletin çöküşünü hızlandıran bir dönüm noktası olmuştur. II. Abdülhamid devrini koyu bir baskı devri

olarak tanımlamak doğru olacaktır. Osmanlı birliğinin bozulmasından korkan padişah, basını ve aydınları dahi kontrol altına alıp, her türlü milliyetçi çalışmalara engel olmuştur. Fakat böyle bir ortam içerisinde bazı aydınlar meşrutiyeti tekrar kurmak için gizliden gizliye çalışmaya başlamışlardır. Bu amaç doğrultusunda 21 Mayıs 1889 tarihinde “İttihad’ı Osmanî Cemiyeti” isminde siyasal bir dernek kurulmuştur. Bu dernek İttihad ve Terakki Cemiyeti’nin çekirdeği niteliğinde bir kuruluştur. Derneğe bağlı üyeler dil, din ayrımı gözetmeksizin Osmanlı içindeki bütün unsurları birleştirmek istemişlerdir. Avrupalıları da ülke işlerine karıştırmak istemeyen bu genç aydınlar, Meşrutiyeti Abdülhamid’e zorla kabul ettirmeye karar vermişlerdir.

İlk olaylar Cemiyet’e bağlı subaylar arasında başlamıştır. Çıkan isyanlarda 23 Temmuz 1908 tarihinde Selanik Hükümet Konağı işgal edilir ve isyanın büyümesinden korkan Abdülhamid 24 Temmuz 1908 tarihinde II. Meşrutiyet’i ilan etmek zorunda kalmıştır. Abdülhamid’in meşrutiyetle ilgili düşünceleri ise şöyledir:

...Osmanlı ülkesi birçok milletlerin bir araya gelmesinden meydana gelmiştir. Böyle bir ülkede Meşrutiyet, ülkenin unsur-i aslîsi için ölümdür. İngiliz Paramentosunda bir Hindli, Afrikalı, Mısırlı, Fransız Paramentosunda bir Cezayirli mebus var mıydı ki, Osmanlı Paramentosunda Ermeni, Bulgar, Sırp, Arap mebusu bulunmasını istemeye kalkıyorlar (Bozdağ, 1975, s. 65)!

Yirminci yüzyılın başlarındaki bir diğer siyasal olay ise Trablusgarp Savaşı olmuştur. Kanuni Sultan Süleyman döneminde, 1551 yılında Osmanlı topraklarına katılmış olan bu bölge, II. Abdülhamid döneminde kaybedilmiştir. On dokuzuncu yüzyılda Kuzey Afrika’da Osmanlı hâkimiyetinde kalan tek toprak Trablusgarp olmuştur. Yine bu yüzyılın ikinci yarısında birliğini kuran İtalya, kısa sürede sanayileştikten sonra sömürge arayışına girmiş ve Trablusgarp’a yönelmiştir. Diğer Avrupa devletlerinin de desteğini aldıktan sonra bölgeye saldırmıştır. Fakat Osmanlı Devleti

her yönüyle savaşa yenik başlamıştır. “Osmanlı kuvvetleri ile İtalyan kuvvetlerinin nicelik farklarından başka, Türk gemilerinin inşa tarihleri İtalyan gemilerine göre çok eski ve sürat bakımından da çok geriydi” (Şıvgın, 2002, s. 57 – 60).

“Osmanlı Devleti’nin deniz gücü olmadığından İtalyanları tamamen denize döküp savaşı sona erdirememişti. Bu durumda savaş uzayıp gidiyordu. Savaşın uzaması, zaten zayıf olan Osmanlı maliyesine bir hayli yük getirmişti” (Karasapan, 1960, s. 204-205). Aynı dönemde Balkan Devletlerinin de birleşip Osmanlı’ya savaş ilan etmeleri Osmanlı’nın işini zorlaştırmış ve barış istemek durumunda kalmışlardır.

“İttihad ve Terakki’nin 1911 tarihli kongresinde Trablusgarp ve Bingazi eyaletlerinde Osmanlı hâkimiyetinin “fiilen ve tamamen” sürdürülmesi yolunda bir kongre kararı alınmış idi. Enver Paşa ve Mustafa Kemal’in de dâhil olduğu üyeler, bu kongre kararı doğrultusunda Trablusgarp’a gitmişlerdir” (Akal, 2002, s. 33). Burada önemli başarılar elde etmelerine rağmen Trablusgarp’ı kurtarmaya yetmemiş ve Uşi Antlaşması ile Trablusgarp Osmanlı Devleti sınırlarından ayrılmıştır.

Trablusgarp’ı Balkan savaşları izlemektedir. Dönemin olaylarını aşağıdaki cümleler özetlemektedir:

Osmanlı Devleti’nin milliyetçilik düşüncelerinin yayılmasını kontrol edemediği Balkan Yarımadası toprakları için Rusya ve Avusturya Arap Yarımadası ve Ortadoğu toprakları için İngiltere, Fransa, İtalya ve Almanya, Boğazlar için ise İngiltere ve Rusya’nın daha fazla pay kapma sahaları bu dönemin mücadelelerini belirleyici unsurların en önünde yer almıştır (Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, s. 47).

Balkanların büyük bir bölümü Fatih Sultan Mehmet döneminde fethedilmiş olup, bunlardan bağımsızlığını ilk ilan eden Yunanistan olmuştur. II. Abdülhamid döneminde Osmanlı Devleti Balkan ulusları arasındaki çekişmelerden, siyasal

anlaşmazlıklardan yararlanmış, Osmanlı Devleti'ne karşı birleşmelerini engellemiştir. Fakat II. Meşrutiyet'in ilanı ile ortaya çıkan kargaşadan faydalanan Bulgaristan bağımsızlığını elde etmiş, Avusturya da Bosna – Hersek'i almıştır. Yönetimi ele alan İttihat ve Terakki, tam tersi bir yöntem ile Balkanlardaki dini ve siyasal anlaşmazlıkları çözümlenmiştir. Böylece Balkan ulusları birleşmiş, Rusya ile de anlaşarak Osmanlı Devleti'ne karşı 1912 yılında Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan Osmanlı'ya karşı ittifak olmuşlardır. İlk hareket 8 Ekim 1912 tarihinde Karadağ'ın Osmanlı Devletine savaş ilan etmesiyle başlamıştır. Ordunun hazırlıksız olması, cepheler arasındaki kopukluklar Osmanlı Devleti'nin bütün cephelerde yenilmesine sebep olmuştur. Mağlubiyetle sonuçlanan I. Balkan Savaşı 1699 Karlofça Antlaşması ile sonuçlanmıştır. Bu antlaşma ile Osmanlı Devleti'ni Balkanlardan atma girişimi neredeyse yerini bulmuştur. Fakat Osmanlı Devleti'nden elde ettikleri toprakları paylaşma konusunda anlaşmazlığa düşmeleri, mağlup durumda olan Osmanlı'yı olumlu yönde etkilemiştir.

Bulgaristan'ın Makedonya'nın büyük bir bölümünü kontrol eder durumda olması, Osmanlı Devleti'nden çok Yunanistan ve Sırbistan'ı rahatsız etmiştir. Böylece Osmanlı'yı Balkanlardan atmak için ittifak oluşturan devletler kendi aralarında anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Öyle ki Bulgaristan kendisine karşı birlik olan Yunanistan ve Sırbistan'ın karşısında durur ve ilk olarak Sırbistan'a saldırır, arkasından da Yunanistan'a saldırır. Böylece II. Balkan Savaşı başlamış olur. Bu kargaşadan Osmanlı Devleti de faydalanır ve Edirne'yi kurtarıp Meriç Nehrine kadar ilerler. Bu savaş sonunda yapılan İstanbul Antlaşması ile Edirne'nin yanında Kırklareli de Osmanlı topraklarına katılır.

Yaşanan savaşlar, siyasal sosyal anlamda birçok değişikliği beraberinde getirmiş, belli başlı dengelerin, görüşlerin değişmesine de sebep olmuştur. Örneğin bu savaş,

dönemin hâkim fikir akımı olan Osmanlıcılık akımının da sonunu getirmiş, Türkçülük akımının yaygınlaşmasını sağlamıştır:

II. Abdülhamid tarafından bilhassa desteklenen Osmanlıcılık politikası, aynı düşünce ile II. Meşrutiyet'in ilk yıllarında da devam etti. Ancak, Balkan Harbi (1912) Hristiyan unsurların imparatorluğa karşı tutumlarını kesin bir şekilde ortaya koyduğu gibi, Arnavutluk isyanı ve Araplarla Kürtler arasında başlayan bazı milliyetçilik hareketleri imparatorluğun siyasî bütünlüğünün sürdürülmesi bakımından Müslüman unsurların da tam bir anlaşma için bulunmadığını göstermekte idi. Osmanlıcılık ideolojisinin böylece iflası, realiteler karşısında, bu ideolojinin tamamıyla safçasına ve hatta imparatorluğun geleceği için tehlikeli olduğu inancında bulunan bazı aydınları haklı çıkardı (Akyüz, 1995, s. 164).

Yirminci yüzyılı kasıp kavuran olayların belki de en büyüğü Birinci Dünya Savaşı olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı büyük devletler arasındaki bir dizi krizin yarattığı ortamda meydana gelmiştir. Esas neden bunların egemenlik alanlarını genişletme çabalarıdır. Almanya 1875 ile 1914 yılları arasında milli gelirini üç katına çıkarmış ve dünya sanayi üretiminin yaklaşık altıda birine sahip olmuştur. Dünya ticaretindeki payı bunun biraz altındaydı ama buna karşı sömürgelerdeki payı adeta yok denecek kadar azdı. Bu nedenle aktif bir dış politika ile etki alanlarını genişletmeye çalışıyor ve bunu yaparken İngiltere, Fransa ve Rusya ile sık sık karşı karşıya geliyordu (Akad, 2011, s. 55).

Sanayi inkılâbı ile bu ülkeler kendi aralarında gruplanmaya başlamıştır. Bunun sebebi, bu ülkelerin fazla mal üretmesi ve yeni pazarlar arayışı olmuştur. Bu süreç 28 Haziran 1914 yılında başlayıp 1918 yılına kadar devam etmiştir. Osmanlı Devleti de Almanya'nın yanında savaşa katılmıştır. Türk orduları çeşitli cephelerde İngiltere, Fransa ve Rusya ordularıyla savaşmak zorunda kalmış ve savaştığı her cephede

başarı kazanmasına rağmen sonuç yenilgi olmuştur. 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkes Antlaşması ile Osmanlı Devleti fiilen sona ermiştir.

İttihat ve Terakki'nin ileri gelenlerinin yurt dışına kaçmıştır. İttihatçıların hatalarını İsmail Çetişli “II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı” adlı kitabında şu şekilde sıralamıştır:

Bilgi ve tecrübeyi geri plana itme, bilinçli bir gelecek tasarımıyla yoksunluk, kör bir Avrupa sevdası, vatan ve millet hainlerini barındırmaları, dinî ve millî değerler karşısındaki kayıtsızlık, ilkelere dayalı sağlam yapılanmadan yoksunluk, iktidarı zora başvurarak sağlamlaştırma düşüncesi, orduyu siyasete alet etmek, devlet yönetiminde otorite kuramamak, milli menfaatin yerine bireysel menfaatin ön plana geçmesi. Ekonomik anlamda kötü yönetim (Çetişli, Çetin, 2007, s. 88 – 89).

Türkiye Cumhuriyeti tarihi, tarih öğretimi ve yakınçağ Türk tarihi gibi alanlarda çalışmaları olan Prof. Dr. Nuri Köstüklü, “Vatan Savunmasında Mevlevihaneler” adlı çalışmasında I. Dünya Savaşı'nın Türk Milleti üzerindeki etkilerini şu cümlelerle anlatmıştır:

Dünya Savaşı Osmanlı Devleti'nin dolayısıyla Türklerin Balkanlardan, Ortadoğu'dan, Kafkaslardan tasfiyesi ile sonuçlandı. Mondros Mütarekesi ve arkasından gelecek olan Sevr'deki hükümler ise Türklere Anadolu'yu bile çok görüyordu. Sıra, “Şark Meselesi”nin nihai hedefini gerçekleştirmeye bir başka ifade ile Anadolu'da Türk siyasi hâkimiyetine son vermeye gelmişti. Bu amaçla Anadolu emperyalistler arasında yavaş yavaş parselleniyordu. Türk milleti hem içeriden hem de dışarıdan kuşatma altına alınıyordu (Köstüklü, s. 124).

Yaşanan siyasî olayların tümü, sosyal yaşamı da olumsuz yönde etkilemiştir. Savaşlar halkın yoksullaşmasına, zaten bozuk durumda olan devlet düzeninin çöküşüne sebep olmuştur.

Yirminci yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti yıkılma sürecine girmiş olup, çeşitli alanda yapılan ıslahatlar da devleti bu durumdan kurtarmaya yetmemiştir. Aynı zamanda yapılan değişikliklere rağmen Avrupa'nın gerisinde kalmıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkması devletteki çözülmeye zemin hazırlamıştır. Ülkemizin coğrafi yönden hassas bir bölgede bulunması ve bölgenin sosyo - ekonomik yapısı, farklı kökenli insanları içinde barındırması, yıkılma sürecine giren devletin parçalanmasını isteyen bazı devletlerce kullanılmıştır. Farklı dini inançlara ve geleneklere sahip insanlar bu dönemde, bu devletlerce yönlendirilmişlerdir.

Birinci Dünya Savaşı sonunda 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi ile orduların terhisi, ulaştırma ve haberleşme araçları ile donanma ve silahları itilaf devletlerinin denetimine verilmiştir. Mütarekenin imzalanması ülkeyi karışıklığa sürüklemiş, arka arkaya kurulan hükümetler de bu duruma çözüm bulamamıştır.

Hızlı bir değişimden geçen Osmanlı Devleti'nde sosyal alanda olumsuz durumlar meydana gelmiştir. Yaşanan birçok olumsuzluk halkın refahını da etkilemiş, üzüntü yaşamalarına sebep olmuştur. Yaşama ve güvenlik hakları bu dönemde kısıtlamaya uğramıştır. Yaşanan onca siyasal olay dönem dönem iç ayaklanmalara sebep olmuştur. Dış güçlerin üzerimizdeki etkisi toplumun her kesiminde kendini hissettirmiştir. Sosyal alanda yaşanan bu değişikliklerin yanında saltanatın kaldırılması, Cumhuriyet Dönemi ile birlikte halifeliğin kaldırılması, tekke ve zaviyelerin kapatılması, şapka kanunu gibi halkın yaşayış ve geleneklerini tam anlamıyla değiştirmeyi amaçlayan, toplumsal gelişim için önem arz eden inkılâplar yapılmıştır. Sosyal yapıda meydana gelen bu değişime halkın alışması da bir anda gerçekleşmemiş, uzun bir zaman dilimine yayılmıştır.

Yüzyılın başlarında, II. Meşrutiyet'in ilanı ile otuz iki yıllık baskı düzeni sona ermiştir. Bu dönem sosyal alanda da dönüm noktası niteliğindedir. İlk hareket padişahın yetkilerinin sınırlandırılmasıyla başlamıştır. Toplumsal hayata yönelik gelişmeler adeta eski sistemin tamamen çöküşünün sinyalini vermektedir. Öyle ki birçok dernek ve cemiyetler kurulmuş, kadın hakları konusunda önemli ıslahat hareketleri başlamıştır.

1908 – 1918 yılları arasında Türk toplumunun büyük bir çoğunluğunda hala ortaçağ hayatının izleri görülmektedir. İleriye doğru atılan her adım, her hareket bastırılmaya çalışılmıştır. I. Dünya Savaşı ile birlikte ilan edilen genel seferberlik ile birlikte milyonlarca Türk erkeği savaş alanlarına götürülmüş ve kadınlar o boşluğu doldurabilmek için çalışma hayatına girmek durumunda kalmıştır. Bu dönemde zaten zor olan hayat şartları, bir kat daha güç hale gelmiştir.

İttihat ve Terakki'nin büyük hatalarının yanında, bu dönemde sosyal yaşama yönelik olumlu işlere de imza attığı bir gerçektir. Özellikle eğitim alanında önemli hizmetleri görülmüştür. Bu dönemde İstanbul Darülfünun yeniden düzenlenmiş, yeni ve laik ilk ve orta dereceli okullar, öğretmen okulları, özel kurumlar kurulmuştur. Devrin sosyal hayatını etkileyecek en önemli oluşumlardan birisi de kız çocuklarına eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmış olmasıdır. Böylece orta dereceli okulların yanı sıra üniversitelerin de kapıları kız öğrencilere açılmıştır. O zamana kadar sadece hemşirelik, ebelik gibi mesleklerde çalışabilen Türk kadınları artık birçok meslek dalında kendini göstermeye başlamış, toplumdaki yerini belirlemiştir.

İttihat ve Terakki dâhili nizamnamesinde siyaset dışı faaliyetlerde de bulunmayı amaçladığını belirtmiştir. Bu alanda “Türk Gücü” gibi spor dernekleri, Türk Ocağı gibi ideolojik kültür derneği, parasız sağlık hizmetleri yapan, eğitici dersler veren kulüpler, Müdafa-i Milliye, Donanma, Hilal-i

Ahmer gibi çeşitli yardım ve hayır cemiyetlerinin dışında Milli Kütüphane, Milli Hazine-i Evrak (arşiv), Milli Musiki, Milli Filmcilik, Milli Coğrafya Cemiyeti ve Turizm ile ilgili çeşitli kurumlar da kurulmuştur (Tunaya, 1988, s. 34-45).

Devlet ve toplumsal kurumların laikleşmesi açısından atılan bir başka önemli adım da medreselerin şeyhülislama bağlanmasıdır. 2 Nisan 1917'de yürürlüğe giren Medaris-i İlmiye Kanunu'na göre dini eğitim belirli kurallara bağlanıyordu. Ders programlarına artık müspet ve doğa bilimleri, batı dilleri giriyordu (Akşin, 1980, s. 307).

Yine Türk tarihinde eğitim üzerine en çok yazının yazıldığı ve eğitim sorunlarıyla en çok ilgilenilen dönem olmuştur. Kızlar için üniversite ve lise düzeyindeki okulların açılması, Türkçenin zorunlu eğitim dili olmasına yönelik çalışmalar da bu dönemde karşımıza çıkar.

İttihatçılar medreselerle uğraştıkları gibi mekteplerle de uğraşmışlardır. Yine kendinden önceki Tanzimatçıların çalışmalarını devam ettirerek, başta yeniden örgütlenmiş İstanbul Dârülfünûnu olmak üzere yeni bir laik ve orta dereceli okullar sistemi, öğretmen okulları ve özel kurumlar kurmuşlardır. Diğer bir değişiklikte kızlar için eğitim fırsatlarının artırılmasıdır. Tanzimatçılar birkaç kız okulu, kadın öğretmen okulları ve sanat okulları eklemişti fakat İttihat ve Terakki önce orta dereceli okulların daha sonra da üniversitelerin kapılarını kız öğrencilere açmışlardır (Lewis, 2007, s. 228).

2.2. Yirminci Yüzyıl Âşık Edebiyatının Genel Durumu

İletişim, kültürün temel işlevidir ve toplum içindeki değer yargıları, inanç, dünya görüşleri sözlü gelenek yardımıyla kalıcı bir hal alır, kültür mirasımız haline gelir. Sözlü gelenek içerisinde oluşturulan edebiyat ürünlerinin ilk örneklerinin şiir tarzında olduğu bilinen bir gerçektir. Bu yönüyle kaynağını tamamen halktan alan,

oluştugu çağın olayları çerçevesinde şekillenen Âşık şiiri, edebiyatımız içerisinde her zaman önemli bir yere sahip olmuştur.

On altıncı yüzyıldan itibaren örneklerine rastladığımız Âşık Edebiyatı, geçirdiği her bir yüzyılda gelişme gösterip ilerlemiştir. Halkın içinden doğup tarihe kaynaklık eden en önemli kaynaklardan birisi olan Âşık Edebiyatı, Osmanlı İmparatorluğunun sosyal yapısını ve hayata bakışını yansıtır. Büyük tarihi olaylar karşısında halkın sevinçlerini, üzüntülerini, devlet büyükleri hakkında duygularını anlatan destanlar tarihi birer belge niteliğindedir. Âşık, çağına tanıklık etmesi, yaşanan hayattan kesitler sunması yönüyle işlevseldir. Âşık Edebiyatı, kültür tarihine de kaynaklık eder (Köprülü, 1962, s. 42).

Yirminci yüzyıla gelindiğinde Âşık şiirinin önemini yavaş yavaş yitirmeye başladığını görülmüştür. Çünkü Trablusgarp, Balkan, Birinci Dünya ve Kurtuluş Savaşlarında birçok âşık da vefat etmiştir. Hayat pahalılığı, âşıkları koruyan yöneticilerin olmayışı ve bunun gibi birçok olumsuz faktör, âşıkların yirminci yüzyılda etki alanlarını kısıtlamıştır. Bunlara iletişim araçlarının yaygınlaşması, insanların eğlence anlayışının değişmesi de eklenebilir.

On dokuzuncu yüzyıl Âşık şiirinin, saraylara ve konaklara girdiği bir yüzyıl olmuştur. Bu dönemde II. Mahmut, Abdülmecit, Abdülaziz gibi padişahların da âşıkları koruması, saraya alması âşık şiirinin canlanmasını sağlamıştır. Böylece Âşık şiirinin en başarılı sesleri bu yüzyılda karşımıza çıkmıştır. İstanbul gibi büyük yerleşim merkezlerinde kuvvetlenen âşık şiiri, bu yüzyılın sonlarına geldiğimizde yavaş yavaş kırsal kesimlere doğru yönelmiştir. Bu da geleneğin etki alanının daralmasına sebep olmuştur. Yirminci yüzyıla gelindiğinde de gelenek unutulmaya yüz tutmaya başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğunun parçalanma sürecine girmiş olması, birtakım sosyal ve siyasal olayların sonucu olarak âşıkların sayısında, diğer yüzyıllara oranla bir azalma görülmüştür. Özellikle Cumhuriyetin ilanı ile birlikte

sosyal hayatta meydana gelen maddî ve manevî değişmeler, yeni iletişim araçlarının ortaya çıkışı, sanayileşme, tekke ve medreselerin kapatılması, gibi olaylar âşık zümresini daha çok kırsal kesimlere yöneltmiştir.

On dokuzuncu yüzyıl sonlarında İstanbul gibi büyük yerleşim merkezlerindeki kuvvetli âşık şiiri, yerini "Semai Kahvelerine" bırakmıştır. Yirminci yüzyılın başlarında da görülen bu gelenek, halk kültürünün yaşatıldığı mekânlar halini almıştır. Diğer adı “Çalgıcı Kahveler” olan bu yerler, insanların sohbet etmek, hoşça vakit geçirmek amacıyla bulundukları alanlar olmasının yanı sıra, dönemin kültür merkezi halini aldığını da söylemek mümkündür. Özellikle İstanbul'da hemen her semtte bulunan bu merkezler kış aylarında, ramazanda ve cuma gecelerinde rağbet görmüşlerdir.

Ramazan geldiğinde kahveler donatılıp çalgılı kahve haline getirilirdi. Şayet kahve, tulumbacı kahvesi ise, göze çarpacak yerlere hortum, fener, baskı kolu vs. yerleştirilirdi. Gecelik hesabıyla tutulan çalgıcıların, giderse bir daha gelmez düşüncesiyle, anlaşılan süre boyunca, çalgılarının kahveden çıkarılmasına izin verilmezdi. Bunlar çığırtma, darbuka, zilli maşa, çifte nara ve klarnet gibi çalgılardı (Kaya, 1994, s. 8).

Bu kahveler en parlak çağını II. Abdülhamid döneminde (1876 - 1909) yaşamıştır. Yine bu dönemde Semai Kahveleri ya da diğer adıyla Çalgılı Kahveler önemli bir yere sahip olup yirminci yüzyılın ilk yarısında da varlığını sürdürmüştür. Özellikle I. Dünya Savaşı'ndan sonra varlıkları tamamen sona ermiştir.

Halkın kültürünü yansıtan ve iyi vakit geçirmelerini sağlayan bu kahvelerdeki eğlence usullerinden bazıları muamma çözme ve köçek oyunlarıdır. Muamma, şiirle sorulan bir bilmecedir. Âşık kendisine sorulan nesneyi yine şiirle bulmaya çalışır. Muammayı çözenlere çeşitli armağanlar verilir. Köçek oynatma geleneği ise

genellikle mani, koşma, divan fasılları, semai ve kalenderi fasılları arasında oynatmayla olmaktadır. Oynanan oyunlar arasında düğün, köçek, çiftetelli, bıçak, düğün gibi oyunlar yer almıştır.

Fuat Köprülü de Türk Saz Şairleri adlı eserinde Semai Kahvelerinden bahsetmiştir. Bu kültür merkezlerinin önemini değindikten sonra şunları söylemiştir:

Bunlar, her yerde, muayyen kahvehanelerde toplanırlar, müşterek saz ve söz fasılları yaparlardı. Hayatlarını başka vasıtalarla temin eden, başka mesleklere mensup olan bir takım saz şairleri daha vardı ki, bunlar profesyonel âşık olmamakla beraber, bu toplantılara gelirler, fasıllara iştirak ederlerdi. Ananeye göre, İstanbul'da bilhassa Tavukpazarı'ndaki bir kahve âşıkların en büyük merkeziydi. Âşıklar arasında hükümet tarafından intihap olunan tanınmış bir şair, resmen âşık kâhyası tayin edilir ve âşıkların teşkil ettiği locanın işlerini idare ederlerdi. Bir yerde oturmayarak, mevsim mevsim bütün memleketi dolaşan, her yerde âşık fasıllarına iştirak eden bu saz şairleri halk arasında büyük propaganda vasıtası olduğu cihetle, hükümet bunların kontrolüne dikkat eder, hatta bazen âşıklar reisi vasıtasıyla bunları kendi propagandası için kullanırdı. Yarım asır öncesine kadar âşıklar arasında yaşayan bir ananeye göre, Mahmut II, Abdülmecit, Abdülaziz zamanlarında saraydan tahsisat alan yirmi - otuz âşık mevcut imiş ve bunlar zaman zaman padişah huzurunda fasıllar yaparlarmış. Yine an'aneye göre, İstanbullu Âşık Hüseyin 1834'ten 1861'e kadar Tavukpazarı'ndaki âşıklara reislik etmiş ve on üç yıl saraydaki saz şairlerinin başında bulunmuştur. Beşiktaşlı Gedaî de Abdülaziz huzurunda icra edilen âşık fasıllarına reislik etmiştir (Köprülü, 1964, s. 526).

Halkın hoş vakit geçirmesi için düzenlenen bu usullerin yanında, bu merkezlerde yaşlı, tecrübe sahibi kişiler dinlenir, onların tecrübelerinden faydalanılırdı. Saz şairlerinin atışmalar yaptığı, dönem dönem meddah hikâyelerinin anlatıldığı merkezler olmuştur. Bu yönden Semai Kahveleri edep erkân öğrenilen kültür merkezleridir. On dokuzuncu yüzyılın etkilerini taşımasına rağmen bu yüzyılda da

birçok değerli âşığın yetiştiği görülmüştür. Çalışmanın temelini oluşturan beş âşık ve eserleri, bu durumu kanıtlar niteliktedir. Fakat bu âşıkların yanı sıra, yine yirminci yüzyılda yaşayan diğer âşıklardan da kısaca bahsetmek doğru olacaktır.

Örneğin 1904 yılında dünyaya gelen Âşık Ali İzzet, küçük yaşta âşıklığa başlamış olup, Âşık Sabri'den dersler alarak kendini geliştirmiştir. Beş yüzü aşkın şiiri mevcuttur. Çok erken yaşta şiire başlayan âşıklardan birisi de Âşık Meslekî olmuştur. Usta – çırak ilişkisi içinde yetişen Meslekî, yirmi yıl ustası Deliktaşlı Âşık Ruhsatî ile dolaşmıştır. Ona meslek mahlasını veren de ustası olmuştur.

Eğitimli bir âşık olan Âşık Emirî, çok genç yaşta şiir söylemeye başlamıştır. Yozgatlı Âşık Hüznî'den yararlanmıştır. Şiirlerini “Limanda Bir Ses” adı altında toplamıştır. Âşık Salim Baba ise, iyi bir eğitim almamasıyla birlikte küçük yaşta çalışmaya başlamış, Birinci Dünya Savaşı'nda silâh altına alınmış, yaşadığı devrin tüm zorluklarıyla karşılaşmış bir âşıktır. On dokuz yaşındayken kafiyeli söz söyleme isteğiyle ortaya çıkan yeteneği, onun saz şairleriyle olan alâkasını kuvvetlendirmiş ve ilerleyen dönemlerde, destan, koşma, mani söylemeye başlamıştır. *Divanı Baba Salim* adı ile bütün eserlerini toplamıştır. Bu dönemde eğitim görmemiş olan bir diğer âşık ise Âşık Nailî'dir. Okuma yazması yoktur. Ama Âşık Figanî ve Gedaî gibi şairlere çıraklık yapmıştır. Muammalarıyla ünlü bir âşıktır. Hiçbir üstadın yanında yetişmeden, kendi kendini yetiştiren âşıklar da olmuştur. Örneğin Âşık Talibî, kendini yetiştiren şairlerdendir. Âşık Vahit de yirminci yüzyıldaki önemli âşıklardandır. Bektaşî inancısını benimseyen âşığın “Saz Şairleri Gibi” adlı eserinin yanında altı adet eseri daha bulunmaktadır.

Yukarıda adı geçen ve çalışmanın temelini oluşturan âşıkların yanı sıra; Âşık Abdullah, Derdiçok, Âşık Ali İzzet, Âşık Meslekî, Âşık Ruhsatî, Âşık Emirî, Âşık

Salim Baba, Konyalı Emine, Maraşlı Fezaî, Habib Karaaslan, Hamdi Işıklı, Âşık Hilmi, Hoca Cemal, Hocaoglu Selahattin Ertürk, İbrahim Zeki Burdurlu, İhsan Aydın, İsmail Hakkı Çelik, Kamer Konyalıoğlu, Kemal Sadık Göğçeli, Kerim Yunt, Mehmet Aydoğu, Bozdoğanlı Mehmet Emin, Miroğlu, Âşık Murat, Âşık Necip, Öрге Evren, Âşık Sükûtfî, Tevetoğlu, Âşık Yahya, Âşık Yaşar, Yerseoglu, Yılanlıoğlu, Zeki Ömer Defne bu yüzyılda yaşamış âşıklar arasındadır.

2.3. Yirminci Yüzyıl Anadolu'sunda Eğitime Genel Bir Bakış

Toplum içinde her bireyin yaşamını sürdürebilmesi, bir yer edinebilmesi ve gerek bulunduğu topluma gerekse çevresine karşı olan görevlerini yerine getirebilmesi için belli başlı davranışları öğrenmesi gerekir. Birey bu davranışları kendi kendine ya da aile içinde öğrenebildiği gibi, bu öğrenimi elde edebilmek için çoğu zaman belli bir düzeyde eğitim sürecinden geçmektedir.

Gelişen toplumlarda, bireylerin öğrenmesi gereken bilgi, beceri ve tutumlar da toplumun ilerleme düzeyine göre gelişme gösterir. Bu durumla orantılı olarak toplumlardaki eğitim seviyeleri de farklılaşır.

Çalışmanın bu bölümünü oluşturan yirminci yüzyılın Anadolu'sunda eğitime yer vermeden önce Türk toplumunun başlangıçtan itibaren eğitim alanında geçirdiği dönemlere kısa da olsa yer vermek doğru olacaktır. Çünkü durağan bir kavram olmayan eğitim, kendisinden önceki devirlerden olumlu ya da olumsuz yönde etkilenecek gelişimini sürdürmüştür. Türk kültüründe eğitimin kurumlaşmasına Türklerin Müslüman olması ile birlikte rastlanmaktadır. Daha öncesinde eğitim alanında bir kurumlaşmanın olup olmadığına dair belge elde edilmemiştir. Türkler

Müslüman olduktan sonra medrese adı verilen ve genel anlamda din eğitimi üzerine kurulmuş olan eğitim yapılanmasıyla karşılaşmaktadır.

Medreseler ve dönemin eğitim kurumlarına dair ayrıntılı bilgiye Prof. Dr. İbrahim Ethem Başaran “Türkiye Eğitim Sistemi” adlı eserinde yer vermiştir. Başaran, medreselerin yapısı ve Anadolu’daki durumunu “medrese, dinin mezhepleşmesi ile Sünnilerin Şii’lere karşı mezheplerini daha güçlü savunmak için ortaya çıkmıştı. İlk Selçuklular, ardından Osmanlı medreseyi örgün eğitim kuruluşu olarak benimsemişti. Anadolu’nun büyük kentlerinde, özellikle de İstanbul’da medreseler açılmıştı” (Başaran, 1996, s. 11) sözleriyle ifade etmiştir. Bununla birlikte her bir medrese kendine özgü bir eğitim vermiştir. Verdiği eğitimin niteliği medreselere göre değişebilmektedir. Bunlar sadece, dini eğitim vermeleri ve bu dünya değil, öbür dünya için insan yetiştirmeleriyle tek bir noktada birleşmişlerdir. Bu kurumlar kişi ya da vakfa aittir.

Eğitim alanındaki köklü değişiklikler Tanzimat ve daha sonra kabul edilen Islahat Fermanı ile olmuştur. Örneğin Osmanlı Devletinin savaşlardaki yenilgileri askerî eğitimin yetersizliğini ortaya koymuş ve bunu takip eden süreçte yeni kurulan askerî okullar olmuştur. Osmanlı Devleti’nin eğitim konusunda Batıya yönelmesi de bu dönemde karşımıza çıkmaktadır. Fen Bilimleri, Fransızca gibi daha önceden sistemde yer almayan dersler öğretilmeye başlamıştır. Medresenin yanı sıra bu dönemde mektepler oluşmuş böylece medreselerin toplumdaki konumu düşmüştür. Osmanlı eğitim sisteminde ilköğretim kurumlarının temelini mekteplerin oluşturduğu görülmektedir. Arapça “ketebe” kökünden gelen mektep kelimesi, yazı yazmanın öğrenildiği yer anlamına gelmektedir (Brunot, 1988, s. 652). Yine bu dönemde 1845 yılında bir Eğitim Geçici Meclisi kurulmuş ve 1849 yılında Eğitim Genel Meclisi adını almıştır.

Geçici Eğitim Meclisi 1861 yılında medreselerin dışında açılan okulları kademelendirmiştir. Bu kademelendirme kâğıt üzerinde kalmış olsa da ilk, orta ve

yüksek adı altında ayrılmıştır. Bu sınıflandırma 1869 Eğitim Genel Tüzüğü ile biçimlenmiştir. Buna göre her köyde ve mahallede dört yıl süreli Sübyan Okulları, ev sayısı beş yüz ve üstünde olan yerleşim yerlerinde Rüşdiye Okulları olacağı belirlenmiştir. Bunlar eğitimin ilköğretim kademesini oluşturmuştur. İki devreli açılan İdadilerin adı Sultani olmuştur.

İkinci Meşrutiyet'in ilanı ile eğitim alanında gerçekleşen çalışmalar, araştırmanın bir parçası olan Cumhuriyet Dönemindeki eğitimin temelleri niteliğindedir. Birçok yönüyle Cumhuriyet eğitiminin ana şekli İkinci Meşrutiyet Döneminde atılmıştır. Osmanlı Devleti eski eğitime karşılık Latin etkisine ve özellikle Fransız tarzı eğitim modeline yönelmiştir. Üretken bireyler yetiştirmeye dayalı bir sistem oluşturulmaya çalışılmış fakat tam anlamıyla başarı elde edilememiştir. Osmanlı Devleti'ne ait medreseler de Batı'dan taklit edilerek açılmış okullar da tek bir amaç gütmüştür, o da topluma eğitilmiş insan yetiştirmek olmuştur.

İkinci Meşrutiyet'in başlarında medreseler gittikçe kötü bir hal almaya başlamıştır. Bunun sebeplerinden birisi Batı'ya yönelik okulların sayısının artması, bir diğeri ise hükümetin artık tamamen bu okullara yönelik ilgisinin azalması, medreseleri ihmal etmesi olmuştur. Zaten kötüye giden bu kurumların bir ders programlarının bile olmaması, medreseleri yöneten Ders Vekâleti ile Maarif-i Umümiyye Nezareti'nin sorunlarla ilgilenmemesi iyice kötüye gitmesine sebep olmuştur. Ancak medreselere karşı gösterilen en fazla ilgi de 2.Abdülhamid döneminde görülmüştür. Çünkü bu dönemde medrese öğrencileri askerlikten muaf sayılmaktadır. “Askerlikten muafiyet” gibi medreselere verilen bazı “imtiyazlar buralara ilgiyi çok arttırmış, askerlikten kurtulmak isteyen herkes İstanbul medreselerine koşmuştur. Buraya gelen öğrenciler bir medreseye kaydolmuşlar, bir han köşesinde bir oda kiraladıktan sonra 8-10 yıl böyle sürünmüşlerdir. Bunun arkasından, hiç bir ödeneği olmayan virane bir medresede bir oda kapmışlar, Ders Vekâleti'nden bu odanın sahipliğini tescil ettirebilmek için de sekiz yıl “aç bî ilâç”

beklemişlerdi. Yâni İstanbul’a medrese öğretimi yapmaya gelen bir kişi aşağı yukarı 18 yıl, hükümetin hiç bir yardımı olmadan “yaşıyordu” (Muhyiddin, 1900, s. 5). Sekiz yılda bitebilecek bir medrese öğretimi, 18 yılda ancak bitebiliyordu.

Medreselerde görülen bu yanlışlıklara rağmen, yirminci yüzyılda Osmanlı Devleti’nde bu kurumlar yine de önem taşımıştır. Çünkü toplumdaki çoğu kuruluşların başında, devletteki eğitim alanındaki yeni oluşumlara rağmen medrese eğitimi almış kişiler bulunmuştur. Fakat değişen dünya ve eğitim alanındaki yenilikler, medreselerin çöküşünü de hızlandırmıştır. Bu durumun değişebilmesi için dönemin aydınları çeşitli önerilerde de bulunmuştur. Örneğin Ziya Gökalp “ bir yerleşim yerindeki medreseleri birleştirip “ Medrese-i Külliye” adlı yeni, sistem olarak mükemmel bir medrese yapılmasını” önermiştir. Bu Medrese-i Külliye’nin içinde de orta ve yükseköğretime karşılık olarak iki ana kademe (şube) kurmayı önermiştir (Kardaş, 1973, s. 115 – 117).

Bunun yanı sıra Gökalp, öğretimdeki ruhun da değişmesi gerektiğini savunanlar arasında olmuştur. Bu dönemde eğitim konusundaki en önemli adım ilköğretim alanında görülmüştür.

“1913’te yürürlüğe giren İlköğretim Geçici Kanunu (Tedrisat-ı İbtidaiye-i Kanun-i Muvakkati) anaokulu ve ilkokula dair yeni hükümler getirmiştir. İlkokul (Mekatib-i İbtidaiye-i Umumiye), üç yıllık Sübyan ve üç yıllık rüştiye okullarının birleşmesi ile altı yıl süreli bir okul olarak kurulacaktı. İlkokul, kendi içinde ilk, orta ve yüksek olmak üzere üç devreye ayrılacak, bunların süreleri ikişer yıl olacaktı” (Başaran, 1994, s. 15). İlkokuldan sonra üç yıllık idadi ve üç yıllık sultaniler yer almıştır. İdadiler sancaklarda açılırken, sultaniler ise il merkezlerinde açılmıştır.

Cumhuriyet ile birlikte toplumu ilgilendiren diğer alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da devrim niteliğinde düzenlemeler yapılmıştır. Milli mücadelenin sonuçlanmasından sonra Türk toplumunun çağdaş ve laik bir toplum haline

gelmesini sağlamak amacıyla köklü inkılâp hareketlerine girişen Mustafa Kemal Atatürk, tüm bunların gerçekleşebilmesi için milli bir eğitim sistemine ihtiyaç olduğunu bilmiştir. Eğitimin önemini 1924 yılında Samsun’da öğretmenlere yönelik yaptığı konuşmasında “Terbiyedir ki, bir milleti ya hür, müstakil, şanlı, âli bir heyeti içtimaiye halinde yaşatır, ya bir milleti esaret ve sefaletle terk eder” sözleri ile dile getirilmiştir.

Cumhuriyet ile birlikte yapılan inkılâplar içinde eğitim çok önemli bir yere sahip olmuş ve bu konudaki en önemli adım 3 Mart 1924’te kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu (Öğretimin Birleştirilmesi) oluşturmuştur. Adından da anlaşılacağı gibi bu kanunla birlikte ülkedeki bütün okullar Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır. Böylece ülkede eğitim merkezîleştirilmiş, yine bu dönemde medreseler kapatılmış, mektep – medrese ayrılığı giderilmeye çalışılmıştır.

Ders kitapları yeniden hazırlanmış, daha da önemlisi eğitim programları belli bir çerçevede düzenlenmiştir. 1921, 1923, 1924 ve 1925 yıllarında Kongre ve Bilimsel Kurul (Heyet-i İlmiye) toplanmış ve eğitim programlarının Cumhuriyetin gereklerine göre düzenlenmesi için çalışmalar yapılmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk’ün eğitime verdiği önemi anlayabileceğimiz en önemli kare şüphesiz ki başöğretmen unvanı ile eline tebeşiri alarak kara tahta başında halka ders vermiş olmasıdır. Cumhuriyet Dönemindeki eğitim sistemin temel özellikleri Prof. Dr. Yahya Akyüz Türk Eğitim Tarihi adlı kitabında ayrıntılı olarak yer vermiş ve eğitimdeki gelişmeleri maddeler halinde okuyucuya sunmuştur (Akyüz, 2001, s. 36).

Bu maddelerden bazıları şunlardır:

1.Dönemin siyasal, ekonomik, hukukî, kültürel değişimleri gerçekleştirildiğinde toplumun %10’u bile okuryazar olmadığı için, bunların

kitlelere benimsetilmesi ve kökleşmelerinde eğitimin oynayabileceği rol her zamankinden fazla anlaşılmış ve eğitime bu nedenle önem verilmiştir.

2.Atatürk, bizzat kendisi "Başöğretmen" unvanı ile eline tebeşiri alarak, kara tahta başında halka ders vermiş, kitlelerin eğitim düzeyinin yükselmesi için büyük çaba harcamıştır. Bu hareketiyle, O, öğretmen ve eğitimcilere çok değerli bir manevi destek sağlamıştır.

3.Eğitimde genel olarak sayısal bakımdan önemli gelişmeler sağlanmıştır.

4.1924'te çıkarılan Tevhid-i Tedrisat (Öğretim Birliği) kanunu ile tüm okullar Eğitim Bakanlığı'na bağlanmış ve medreseler kaldırılmıştır.

5.Eğitim laikleştirilmiştir.

6.Eğitim demokratikleşmiştir.

7.Özellikle tarih ve dil konularında millî bir amaca yönelme başlamıştır. Ancak, zaman zaman bu alanlarda aşırılıklara da gidilmiştir.

8.Lâtin harfleri kabul edilmiştir.

9.Kadın eğitimine önem verilmiştir, bu alanda büyük gelişme sağlanmış ve erkek - kız karışık (karma) eğitim kesinlikle gerçekleşmiştir. (Akyüz, 2001, s. 36).

Cumhuriyetten önce Rüşdiye, İdadî ve Sultanî adıyla anılan kurumlarda yapılan ortaöğretim, bu dönemde üçer yıllık ortaokul ve lise olarak iki devreye ayrılmıştır. Türkiye eğitim sistemini geniş bir şekilde içeren yasa ise 1973 yılında oluşan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu olmuştur.

2.3.1. Yirminci Yüzyıl Anadolu'sunda Eğitim Kurumlarına Genel Bir Bakış

Tarih boyunca varlığını sürdürmüş tüm devletlerde görüldüğü gibi Osmanlı Devleti de çeşitli köklü değişimleri içinde yaşamıştır. Türklerin göçebe ve yarı göçebe yaşam

tarzını terk ederek yerleşik bir hayat tarzına geçmesi ve bu durumun getirdikleri, her alanda olduğu gibi eğitim alanında da farklılaşmasına yol açmıştır. Geçmişte var olan sistemlerden de etkilenerek ve zaman içerisinde gelişme göstererek, yaşam tarzı ve geleneklerine uygun bir eğitim modelini benimsemiştir.

Yüzyıllar boyunca gelişerek varlığını sürdüren eğitim sisteminin önemi, geçirdiği dönemlerle birlikte daha çok kendisini hissettirmeye başlamıştır. Bir ülkenin gelişmesi, ilerleyerek varlığının sürdürülebilmesi için en temel ihtiyaçlardan birisinin eğitim olduğu anlaşılmıştır. Toplumu olumlu yönde etkileyen bu kavram için her dönemde olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de çeşitli çalışmalar yapılmıştır.

“9 Mayıs 1920 tarihinde TBMM’de okunan Bakanlar Programında eğitimle ilgili olarak bazı hedefler belirlenmiştir” (MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 1994, s. 5). Bu hedefler arasında eğitimin millileştirilmesi, eğitimi bireylerin gelişimlerinde en önemli yere koyması, özgüveni, girişim ve üretkenliği sağlaması, geleneklerimize, tarihimize uygun ders kitaplarının oluşturulması da belirtilmiştir. Tercüme konusu da üzerinde durulan kavramlar arasındadır. Doğu ve Batının bilim, fen kitaplarının dilimize çevrilmesi, böylece bireyin kendi kültürü dışında farklı bilgi ve yaşam tarzlarını da öğrenmesi planlanmıştır.

“Cumhuriyet’le yönetilecek bir ülkenin eğitim programlarının da Cumhuriyet ilkelerine uygun olması gerekmektedir. Bu durum Kurtuluş Savaşı sırasında ortaya çıkmıştı” (Başaran, 1996, s. 16). “1921, 1923, 1924 ve 1925’te dört kez eğitim için Heyet-i İlmiye toplanmış; bu kurulların her birinde, her düzeydeki okula uygun eğitim programları Cumhuriyet’in gerekliliklerine göre düzenlenmeye çalışılmıştır” (Başaran, 1996, s. 16). Yeni oluşan devlet düzeninin halka benimsetilmesi, refah

seviyesi yüksek bir toplum düzeyine ulaşabilmesini sağlayabilecek unsurların başında eğitim gelmekteydi.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında önemli sosyal inkılâplar yapıldığı için, okul programlarının bunları hazırlayıcı, öğretici, benimsetici olarak düzenlenmesi çok önemliydi (Dinçsoy, 1995, s.44). Bu bakımdan 1921 Maarif Kongresi'nde konuşulan ana konuların başında ilkokul programları gelmiştir. İlkokul programları eğitimin temelini oluşturduğu için bu konu üzerinde durulması olağandır. Bu kongrede 250'den fazla kadın ve erkek öğretmen bir araya gelmiştir (Ergün, 1997, s. 292–293).

Bu dönemde eğitim alanında birçok toplantı düzenlenmiş, bu toplantılarda birçok eğitimci yer almıştır. Cumhuriyetin getirileri düşünülerek, en iyi eğitim sistemi oluşturulmaya çalışılmıştır.

Cumhuriyet döneminin başlangıcında eğitimin temel sıkıntısı, milli birliği sağlamak, eğitimi demokratlaştırmak, laikleştirmek ve devletleştirmektir. Tevhid-i Tedrisat yasası ile eğitimde birlik, pratikte olmasa da yasal anlamda gerçekleştirilmiştir (Özodaşık, 1999, s. 44). Eğitimin milli kültür birliğini sağlamaya yönelik olması konusunda uygulamaya Tevhid-i Tedrisat Kanunu konmuştur. Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun iki açıdan önemi vardır: ilki eğitim sisteminin demokratikleştirilmesidir. Bu yasa ile ülkedeki tüm eğitim ve kültür kurumları MEB'na devredilmiştir. İkincisi, eğitim alanında laikliğin eyleme dönüştürülmesidir (Baloğlu, ty, s. 8).

Tevhid'i Tedrisat Kanunu sayesinde adeta yeni Türk eğitim sisteminin temelleri atılmıştır. İlköğretim programlarında yapılan düzenlemeler, yeni Türk gençliğinin başarılı, ileriye görebilen ve laik bir sistem içerisinde yetişmesini sağlamıştır.

“Tevhidi Tedrisat Kanunu sayesinde eğitim karmaşasına son verilmiştir; eğitim ve öğretimin birleştirilmesi ve böylelikle Cumhuriyet rejiminin istediği insan tipinin aynı bakış açısıyla yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Atatürk, statükocu eğitim sistemini, Türk milletinin gerilemesindeki en önemli etken olarak görmüştür. Ona göre bu

eğitim, millete yabancı olan, toplumun ihtiyaçlarına cevap veremeyen bir eğitim sistemidir” (Özodaşık, 1999, s. 110). Yüzyıllar boyunca temeli dine dayanan bir eğitim sistemiyle bireylerin yetişmesi, bilimden uzak, kadercilik anlayışına dayalı gençlerin yetişmesine sebep olmuştur. Bu durumun oluşmasında medreselerin rolü büyüktür.

“Okullar dini konularda herhangi bir tarafta olmamalı ve okullarda tek amaç, çağdaş bir eğitim vermek olmalıydı. Bu doğrultuda amacını gerçekleştirmek için Türk Hükümeti medreseleri kapatmıştır. Dolayısıyla yabancıların dinî eğitim veren okullarına karşı duyarsız olması da olası değildi. İşte bu nedenle 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat (Öğrenimin Birleştirilmesi) Kanunu’yla diğer bakanlıklara ve vakıflara bağlı tüm yerli ve yabancı okullar, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlanmıştır” (Ergün, 1982, s. 49–61). Böylece eğitim sistemi tek bir kuruma bağlı olarak ve belirli bir düzen içerisinde yönetilecektir.

Eğitim sisteminin ne tür amaçlara dayanacağı, nasıl bir zemine oturtulacağı ve nasıl bir gelecek yetiştirmesi gerektiği üzerine, milli eğitim sisteminin üç temel hedefe yöneldiği görülmektedir. Bu hedefler;

1. Milli kültür birliğini sağlamak,
2. Vatandaşlık eğitimini ve ilköğretimi yaygınlaştırmak,
3. Türkiye’nin ihtiyaç duyduğu eğitilmiş insan gücünü yetiştirmektir (Budak, 2003, s. 1).

Cumhuriyet kurulduğu dönemde okuma-yazma oranı düşüktü. Bu oran özellikle kadınlar arasında çok daha düşüktü. Cumhuriyet döneminin en önemli amaçlarından biri, bilgisizliğin ortadan kaldırılmasıydı. Bu eksikliğin giderilmesi için ilk yapılması gereken toplumu oluşturan bireylere okuma-yazma öğretilmesiydi. Yeni bir toplum yaratma düşüncesinin oluşumunda harf devrimi önemli bir araç olarak ele alınmalıdır (Bolay ve İsen, 1996, s.

54). Her konuda olduğu gibi kendi dilimiz de milletimize özgü olmalıydı. Bu sebeple harf devrimi çalışmaları başladı.

“1928 yılında Latin Alfabesi’nin kabul edilmesinin sonrasında, yeni alfabenin öğretilmesi ve okuma-yazma oranını arttırmak için 24 Kasım 1928’de ilk Millet Mektepleri Talimatnamesi resmi gazetede yayınlanmıştır” (Arıbaş ve Koçer, 2008, s. 229). Kabul edilen yeni alfabe ile toplumda okuma – yazma bilen kişi sayısı daha fazla artacak ve yeni eğitim düzeni de bir nevi işlemeye başlayacaktır. Resmi gazetede yayımlanan bu talimatname ile yeni bir döneme girilmiştir.

“Böylece ülkede okuma-yazma seferberliği başlatılmıştır. Millet Mektepleri ile okuma-yazma hareketi genişlerken, gazeteler yeni harflerle basılmış ve devlet dairelerinde yazışmalar yeni harflerle yazılmaya başlamıştır” (Dinçsoy, 1995, s. 51). Devletin en üst kurumlarından başlayarak kullanılan bu alfabe, yeni eğitim sistemiyle birlikte toplumun her kesimine ulaşmıştır.

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında eğitim politikasının temelini “tüm bireylere okuma-yazma öğretmek” hedefi oluşturmuştur. Türk harflerinin kabulünden sonra, bu amaç tüm ağırlığıyla Türk eğitim sistemine egemen olmuştur. Dolayısıyla ilköğretim, öğretmen yetiştirilmesi, halkın eğitimi gibi noktalar, üzerinde durulan sorunların başında yer almıştır. Harf Devrimi uluslaşma yolunda temel çıkış noktasını meydana getiren devrimlerden biri olmaktadır. Millet Mekteplerinde sadece okuma-yazma değil, aynı zamanda gündelik hayatta kullanılabilecek temel bilgi ve beceriler de verilmiştir. Böylece ilk beş yıl içinde, Millet Mektepleri yaklaşık 1,5 milyon yetişkine okuma ve yazma öğretmiştir” (Başgöz ve Wilson, 1968, s. 119).

Harf devriminin daha ilk yıllarında okul ve öğrenci sayısının arttığı gözlenmiştir. Yeni harflerin basım tekniğinde sağladığı kolaylık, dolayısıyla basılan kitap sayısında da artış sağlamıştır. 1923–1928 yılları arasında yıllık kitap basım ortalaması 600 ile 800 arasındayken, 1931’de bu sayı 1000’e yaklaşmıştır (Ortaylı, 2002, s. 104). Harf devriminin ilk sonuçları bazı önemli

beklentilere de yol açmıştır. Bu sonuçlarla 1930’lu yılların başlarında okur-yazar nüfusun %19’a ulaştığı görülmüştür. Bu oran 1935’e kadar değişmemiş, 1950’de %32’ye ulaşmış. Ancak, 1970’lerde nüfusun yarıdan fazlasına erişebilmiştir (Çavdar, 1985, s. 1560).

“Osmanlı döneminde kız ve erkek okullarının ayrı olması, kadın nüfusun aleyhinde eğitimde fırsat eşitsizliğine neden olmuştu” (Adem, 2000, s. 24). Eğitim sisteminin kadınlara uyguladığı bu eşitsizlik, zamanla toplum içinde bulundukları her kesiminde karşılımlarına çıkmıştır.

“Eğitim sisteminde iki cins arasındaki bu ayrılık ve eşitsizlik, Atatürk başta olmak üzere pek çok yandaşıyla birlikte başlangıçtan itibaren ilke olarak sürekli reddedilmiştir” (İnan 1983: 291). “Ortaokullarda yapılan çeşitli uygulamalar sonunda alınan olumlu sonuçlar 1928–1929 öğretim yılında tüm liselerde karma eğitime geçilmesine neden olmuştur” (Adem, 2000, s. 26). Eğitim alanında meydana gelen bu olaylar, toplum içinde birçok gelişmeyi de beraberinde getirmiştir.

“Türk toplumunda sosyal ve kültürel atılımların gerçekleştirilmesi gerekiyordu. Bu atılımların gerçekleşebilmesi için Atatürk ilke ve inkılâplarının yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu durum ancak eğitim yoluyla sağlanabilirdi. Bu amaçla Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti, 14 Şubat 1932’de Halkevlerini açmaya karar vermiştir” (İnan, 1980, s. 12). Halkevlerini, dönemin kültür merkezleri olarak nitelerek mümkün olacaktır. Çünkü bu kurumlar tamamen toplumun eğitilmesine yönelik açılmış ve sosyal yaşantının gelişmesini sağlamıştır.

Tüm ülke genelinde, köylere ulaşmaya kadar uzanmış olan halkevleriyle, bir ulusal kültür devrimi gerçekleştirilmiştir. Halkevleri halkı bilgilendirme ve bilinçlendirmek amacıyla pek çok alanda etkinlik yürütmekteydi. Çoğunlukla öğretmenlerin görev aldığı halkevlerinde değişik alanlarda faaliyetler yürütülmekteydi (Arıbaş ve Koçer, 2008, s. 229). Açılan Halkevlerinin

sayılarına baktığımızda ise 1932 ile 1951 yılları arasında 478 Halkevi açıldığı görülmüştür. Ayrıca Halkevleri içerisinde çeşitli birimler yer almaktaydı. Bu birimler; Dil, Tarih ve Edebiyat, Güzel Sanatlar, Temsil, Spor, Sosyal Yardım ve Halk Dershaneleri ve kurslar şeklindedir (Dinçsoy, 1995, s. 44).

Halkevleri toplumun tek bir yönden değil sosyal ve kültürel her iki alanda da kısa sürede önemli bir ilerleme kaydetmesini sağlamıştır. Bu yönüyle Cumhuriyet Dönemi inkılâplarının yaygınlaştırılması, yeni oluşmuş bir eğitim sisteminin temelleri açısından Halkevlerinin yeri yadsınamaz niteliktedir.

Atatürk, kültür birliğinin oluşturulması, kültürün yaygınlaştırılmasında en önemli aracın eğitim olduğunu ileri sürmüştür. Bu nedenden ötürü Atatürk, milli kültür birliğini sağlamak amacına yönelik olarak eğitimin bu amaç doğrultusunda yapılandırılması gerektiğini vurgulamıştır. Atatürk, temel hedeflerinin gerçekleştirilmesi, hem de bu hedeflere ulaştıracak eğitim politikalarını tespit etmek için çağdaş eğitimcilere 1924–34 yılları arasında altı adet rapor hazırlatmıştır (Akkutay, 2001, s. 45).

Atatürk’e göre eğitimimizin ilkeleri şu noktalarda olmalıdır:

- 1.Eğitim milli olmalıdır,
- 2.Eğitim bilimsel olmalıdır,
- 3.Eğitim laik olmalıdır,
- 4.Eğitim karma olmalıdır,
- 5.Eğitim uygulamalı olmalıdır (Adem, 2000, s. 16).

“Atatürk, eğitimi ve eğitimde yer alan unsurları, milli düşünceleri yerleştirmek, özgür ve milli bir devlet yaratmak, durağan olmayan ve çağdaş medeniyete ulaşabilecek bir toplum yaratabilmek için en önemli araçlardan biri saymıştır. Bu amaçlar doğrultusunda Türk Eğitim Tarihi içerisinde 1921 yılının büyük önemi vardır. 15 Temmuz 1921 tarihinde Muallime ve Muallimler Birliği tarafından Maarif

Kongresi yapılmıştır” (Ergün, 1997, s. 17). “Bu kongreyi köy öğretmenlerinin yetiştirilmesi izlemiştir” (Akyüz, 2001, s. 293).

2.4. Yirminci Yüzyıl Âşıklık Geleneğinde Eğitim

2.4.1. Âşıklık Geleneğinde Usta- Çırak İlişkisi

Tarih boyunca toplumun duygu, düşünce, sevinç ve acılarını yansıtanlar halk ozanları olmuştur. Âşıklık geleneğinde usta bir âşığın yetişmesi, nesiller boyu unutulmayacak, insanlara yol gösterici eserler yaratması, farklı yollarla meydana gelmiştir. Bu yolların kişiden kişiye değişmesinin yanı sıra, âşığın içinde bulunduğu asrın olayları ve yaşadığı çevrenin de etkili olduğu görülmüştür. Küçük yaştan itibaren, çevresinden bağımsız olarak şiire, söze heveslidir. Bu heves yıllar geçtikçe, bilgi birikimi arttıkça kişiyi şiir söylemeye yöneltmektedir. Âşıklığa başlamadaki en önemli sebeplerden birisi de çevre etkeni olmuştur. Kişinin içinde bulunduğu, doğup büyüdüğü bu çevredeki nesiller boyu devam eden kültür birikimi de âşıklığa başlamadaki önemli sebeplerdendir. Türkiye’deki âşıkların âşıklığa başlamalarının sebeplerini Doğan Kaya’nın sınıflandırmasıyla ele almak doğru olacaktır:

1. Çıraklık,
2. Usta malı şiir söyleme ve çevredeki âşıklardan etkilenme,
3. Türkölü hikâye dinleyerek veya okuyarak yetişme,
4. Sazlı-sözlü ortamda yetişme,
5. Rüya sonrası âşık olma,
6. Manevî etki sonucu âşık olma,
7. Dert sebebiyle âşık olma,
8. Sevda sebebiyle âşık olma,
9. Ruhi depresyon sonucu âşık olma,

10. Millî duyguların galebe çalmasıyla âşık olma,

11. Diğer Sebepler.

Yukarıdaki maddelerin her birinin âşığın yetişip âşık şiirini sürdürmesindeki katkısı yadsınamaz niteliktedir. Ama çalışma doğrultusunda bu sebeplerden biri olan usta – çırak ilişkisinin önemi de çok büyüktür. Ele alınan âşıkların şiirlerindeki eğitim unsurları incelenirken, onların yetiştiği çevrenin yanı sıra yetiştirme sebeplerini de ele almak doğru olacaktır. Geçmişten günümüze kadar eğitim, tek başına elde edilemeyecek bir olgu olmakla birlikte ya çevreden ya da başka bir şahsiyet tarafından elde edilen bir unsur olmuştur. Kısacası her bilginin bir öğreticisi vardır. Âşık şiirindeki bu eğitim anlayışı da en iyi usta – çırak ilişkisi içerisinde görülmektedir. Âşık şiirinin temel eğitim modeli olarak usta – çırak ilişkisini almak mümkündür. Bu ilişki, nesilden nesile devam eden bilgi, görgü ve tecrübenin iletimi için köprü vazifesi görmektedir. Bu yüzden çıraklık kavramı ve alınan eğitim hakkında kısa da olsa bilgi vermek doğru olacaktır.

Âşık şiiriyle ilgili ilk ve en önemli çalışmalardan birini oluşturan Fuat Köprülü “Edebiyat Araştırmaları” adlı çalışmasında geleneğin geçmişten geleceğe aktarılmasını sağlayan bu eğitim modeliyle ilgili şunları söylemiştir:

Başka esnaf teşekküllerinde olduğu gibi, Âşıklar teşkilâtında da çırak’lıktan başlayarak Âşık oluncaya kadar geçirilmesi icabeden birçok dereceler vardı. Bilhassa, büyük, şöhretli Âşıkların etrafında, saz şâirliğine meraklı, isti’datlı birçok gençler çırak olarak toplanırlar üstadtan mahlâs -yani şiirlerinde kullanacakları ad- alırlar, Âşık olmak için zarûrî olan edebî ve meslekî terbiyeyi gördükten sonra fasıl’lara girmeye başlarlar, memleket içinde uzun seyahatlere çıkarlar, nihayet Âşık olurlardı (Köprülü, 1989, s. 176).

Âşık şiirindeki usta – çırak ilişkisi nesiller boyu varlığını sürdürmüş bir kavramdır. Türk milletinin gelenekçi yapısı da göz önünde bulundurulursa çıraklık unsurunun

önemi daha iyi anlaşılacaktır. Geleneğe olan bağlılık sadece edebiyat alanında değil, hayatın her evresinde yüzyıllar boyunca varlığını hissettirmiştir. Örneğin esnafların yanına bir çırak alarak yetiştirmesi, ona işinin bütün inceliklerini anlatarak öğretmesi bunun en güzel örneklerinden birisidir. Birçok meslekte de bu durum asırlarca böyle devam etmiştir.

Çıraklık geleneğinin kendisini en iyi gösterdiği alanlardan birisi de şüphesiz ki âşık şiiri olmuştur.

Usta âşık, saza ve söze kabiliyeti olan bir genci çırak edinir, yanında gezdirir, saz ve söz meclislerine sokar, günü gelince mahlasını verir. Çırak da zamanı gelince ustanın izniyle şiirlerini çalıp söylemeye başlar. Ustasının ölümünden sonra meclislerde, sohbetlerde onun şiirleriyle söze başlar, adını yaşatır, izinden gider. Şurası da vardır ki, bazı âşıklar, kendisinden birkaç yaş küçükleri çırak tutup âşık olmasını sağlayabilmiştir. Sözgelisi; Dilhunî kendisinden birkaç yaş küçük Garip Bilgin'i ve Yakup Bilgin'i yetiştirmiştir (Kaya, 1994, s. 3).

Âşık şiirindeki usta çırak ilişkisi bazen de âşığın kendisine daha önce yaşamış bir âşığı üstad edinmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu kişi üstad edindiği şahsın şiirlerini ezberleyip, felsefesini benimser. Örneğin Er Mustafa'nın Şah Hatayi'yi, Nedimî'nin Deliktaşlı Ruhsatî'yi örnek alması bu duruma verilebilecek en güzel örneklerdendir.

2.4.1.1. Yirminci Yüzyıl Halk Şairlerinde Usta - Çırak İlişkisi

On altıncı yüzyıldan beri varlığını sürdüren Âşık şiiri, geçirdiği yüzyıllar içerisinde gelişimini sürdürmüş, nesilden nesile bilgi aktarımını devam ettirmiştir. Kaynağını tamamen halktan alan, dâhil olduğu asrın sosyal ve siyasal bütün yönlerini işleyen bu

edebiyatın ürünleri de tamamen halka yönelik olmuştur. İçinde yaşadığı toplumun mutluluğu da, yaşadığı sıkıntılar da bu eserlerle tarihe yansıtılmışlardır.

Toplum içinde bu kadar önemli bir yere sahip olan âşık şiiri verdiği sosyal mesajlarla çoğu zaman halkı eğitebilecek düzeyde olmuştur. Asırlarca varlığını sürdürebilmesi belli bir eğitim geleneği sayesinde. Çoğu âşık belli bir ustadan dersler alarak geleneğin içine girmiş, üstadının şiirlerini okuyup ezberlemiş ve uzun bir zaman sonra usta malı şiir yazmaya başlamıştır. Toplumun her noktasında etkili olan gelenek kavramı Âşık şiirinde de en önemli yapı taşlarından biri olmuştur. Fakat yüzyıllar ilerledikçe, gelişen teknoloji ve dünya düzeni âşık şiirini de etkilemiştir. On dokuzuncu yüzyılda en parlak dönemini yaşarken yirminci yüzyıla gelindiğinde etkisinin azalmaya başladığı görülmektedir. Bir önceki asırda saraya ve konaklara kadar giren âşık şiiri yirminci yüzyıla gelindiğinde daha çok kırsal kesimlerde varlığını sürdürmüştür. Bu da yetişen âşık sayısında azalmaya sebep olmuştur.

Âşık şiirindeki eğitimin en önemli noktası, bilgi, kültür aktarımındaki en önemli köprü diyebileceğimiz usta – çırak ilişkisi de bu sebeple azalmaya başlamıştır. Elbette bu gelenek varlığını sürdürmüştür fakat yetişen âşık sayısındaki azalmayla bağlantılı olarak bu gelenek de zayıflamıştır. Âşıkların kendilerine üstat gördükleri, saz çalmayı öğrenip şiirlerini ezberledikleri ve onlar sayesinde âşık fasıllarına katılma imkânı buldukları ustaları elbette yirminci yüzyılda da yaşayan bir gelenek olmayı sürdürmüştür. Buna çalışmada ele alınan âşıklarda da rastlanmıştır. Fakat bu yüzyılda değişen bir toplum düzeninin olması, yaşanan birçok olumsuzluktan âşık şiirinin sürdürülmesindeki en önemli noktalardan biri olan usta – çırak ilişkisinin de nasibini aldığını görülmüştür. Çalışmanın temelini oluşturan beş âşığa bakıldığında, Âşık Huzûrî ve Âşık Veysel'in hayatlarını bu geleneği yansıttıklarını belirlenmiştir. Âşık Mehmet Yakıcı, Âşık Zülâlî ve Âşık Efkârî ise badeli âşıklardandır.

Yirminci yüzyıl âşık şiirinde usta – çırak ilişkisinin en iyi örneklerinden birisini de Huzûrî oluşturmaktadır. Usta – Çırak ilişkisiyle yetişen Âşık Huzûrî, henüz yedi yaşındayken şiire başlamıştır. Şiire bu kadar erken yaşta gönül vermesinde babasının etkisi çok büyük olmuştur. Çünkü babası da kendisi gibi bir âşıktır. Usta – çırak ilişkisi içinde yetişip, geleneğin bütün kaidelerini öğrenmiş olan Âşık Keşfi de oğluna küçük yaşta şiiri aşılamıştır. Yedi yaşında şiire başlamış olan Huzûrî henüz on yaşındayken “Şatı Destanı”nı kaleme almıştır. Huzûrî’nin de babası gibi bulunduğu yöredeki ustalardan dersler aldığı bilinmektedir. Ders alıp, bu geleneğin ilmini öğrendiği ilk kişi elbette babası olmuştur. İlk önce mahlası “İhrakî” iken babası tarafından mahlası “Huzûrî” olarak değiştirilmiştir. On beş yaşındayken Âşık İznî’den saz çalmasını öğrenmiştir. Fakat bağlamanın bütün kurallarını öğrendiği, geleneğin bütün kaidelerini benimsemesini sağlayan kişi Mataracızade Abdülaziz Ağa adında bir şahıs olmuştur.

Âşık Veysel de, içinde bulunduğu asrın kötü şartlarına, başına gelen birçok talihsizliğe rağmen ömrünü şiire adanmış bir şairdir. Karanlık dünyasını aydınlatan tek olgu şiir olmuştur. Derdini, sevincini, bilgisini, yaşadığı dönemin olaylarını şiirleri aracılığıyla anlatmıştır. Veysel’in şiirle olan uğraşısı bir gün babasının Ortaköy’deki Mustafa Abdal Tekkesinden kırık bir saz getirmesiyle başlamıştır. Babası da ozanı bol olan bu yörenin şiire, tekkeye meraklı şahsiyetlerindendir. Kendisi saz çalmayı bilmemesine rağmen oğluna halk ozanlarından şiirler okuyup ezberletmiştir. Babasının özverisinin yanı sıra yetişmesinde saz ustalarının da etkisi olmuştur. Âşık Veysel de usta – çırak ilişkisini yansıtan en önemli âşıklardandır. Saz ustaları, komşuları Molla Hüseyin ve Ali Ağa’dır. Dönem dönem Molla Hüseyin’den dersler de almıştır. Fakat âşığa asıl saz ustalığını yapan kişi Çamışlılı Ali Ağa (Âşık Âlâ) olmuştur. Kendini iyice saza verip usta malı şiirlerden çalıp söylemeye başlamıştır.

Yine ustası Ali Ağa sayesinde Pir Sultan Abdal, Karacaoğlu, Ruhsatî gibi değerli şahsiyetleri tanımış, şiirlerini, felsefelerini öğrenmiştir.

2.5. Âşık Mehmet Yakıcı, Âşık Huzûrî, Âşık Veysel Şatıroğlu, Âşık Zülâlî ve Âşık Efkârî'nin Hayatları, Edebi Şahsiyetleri ve Şiirleri

Şüphesiz ki yüzyıllar boyunca birçok âşık yetişmiş, birçoğunun eserleri nesiller sonrasına aktarılabilmektedir. Âşık şiiri 19. Yüzyılda en parlak dönemini yaşarken 20. Yüzyılda etkisini kaybetmeye başlamasına rağmen birçok değerli âşık yetişmiştir. Öyle ki çalışmada ele alınan âşıklar da bunlardan bazılarıdır. Her ne kadar âşıkların şiirleri eğitim yönüyle incelenmiş olsa da yaşadıkları yüzyıla olan katıları yadsınamaz niteliktedir. Şiirleri göstermektedir ki âşıklar yirminci yüzyıl Anadolusunda yol gösteren, öğüt veren, tarihi nitelik taşıyan belgeleri meydana getiren kişiler olmuşlardır. Âşık şiirinin şekillenmesinde geçmişten kalan kültürel mirasın rolü çok büyüktür. Âşık şiirinin temelinde bulunduğu kültürün izleri vardır. Yaşadığı kültürü şekillendirenlerden birisi de âşıklardır. Çalışmada ele alınan beş âşık da, âşık şiirinin etkisini yitirmeye başladığı dönemlerde yaşamış olmalarına rağmen kültürü en iyi şekilde yaşatmışlar, günümüze kadar ulaşmasına katkıda bulunmuşlardır. Örneğin Âşık Mehmet Yakıcı, yetmiş yıllık hayatının kırk yılını bu işe gönül vererek geçirmiştir. Âşık Huzûrî ise, hem aruz veznini hem de hece veznini çok iyi kullanabilen âşıklardandır. 28 adet destanı vardır. Âşık Veysel Şatıroğlu, günümüzde olduğu gibi, sonraki nesillerde de etkisini sürdürecektir. Âşık Zülâlî, hayatın her safhasını âşık şiirine ustaca işleyebilmiştir. Yaşadıkları topraklara âşık olan Âşık Efkârî, her zaman yalınlıktan yana olmuş, mahalli bir dil kullanarak âşık şiirini sürdürmüştür. Bu sebeptendir ki

âşıkların hayatlarına kısa da olsa yer vermek doğru olacaktır. Çünkü halkın içinden doğmuş olan bu edebiyat gerçeklikleri içinde barındırmaktadır.

Çalışmada ele alınan beş âşığın bütün şiirlerini incelemek hedeflenmiş fakat bu sayı ulaşılabilen şiirlerle sınırlı kalmıştır. Âşıkların toplamda 836 şiirine ulaşılmış olup bu şiirlerin 140 tanesinde eğitim unsurları belirlenmiştir. Âşık Mehmet Yakıcı'nın ulaşılabilen 57 şiirinden 11 tanesinde, Âşık Huzûrî'nin 119 şiirinden 30 tanesinde, Âşık Veysel Şatıroğlu'nun 257 şiirinden 29 tanesinde, Âşık Zülâlî'nin 155 şiirinden 29 tanesinde ve Âşık Efkârî'nin 248 şiirinden 41 tanesinde eğitime yer verdikleri görülmüştür.

2.5.1. Âşık Mehmet Yakıcı'nın Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Eserleri

Âşık Mehmet Yakıcı, 1879 yılında Konya'nın Karatay ilçesine bağlı 2006 yılından sonra Nakiboğlu Mahallesi adını alan Sarnıç mahallesinde dünyaya gelmiştir. Doğduğu ay bilinmediği için bazı kaynaklarda doğum tarihi 1878 olarak geçmiştir. Aslen Göçü Köyü'nden olduğu bilinmektedir. Babası Bekir Ağa, annesi Münevver Hanım'dır. Üçü kız, ikisi erkek beş çocuğu olan bu çiftin Mehmet dışındaki dört çocuğu henüz Bekir Ağa hayattayken vefat etmiştir. Ailenin tek çocuğu olarak kalan Mehmet'in üzerine annesi de babası da adeta titremişlerdir. Babası Bekir Ağa, iyi bir eğitim almasını çok istemiştir.

İlköğretimini Sedirler (Sadırlar) Mahallesiindeki Mes'ud Efendi Mektebi'nde tamamlayan âşığımız bir süre medreseye de devam etmiştir. Bu süreçte, 16 yaşındayken Şerife Hanım ile evlenir. Ancak iki yıl sonra babası Bekir Ağa'yı henüz kırk beş yaşındayken kaybederler. Bu olay sebebiyle medrese eğitimini yarıda kesen Mehmet Yakıcı, işlerin başına geçmek üzere Göçü Köyü'ne gider. Bu dönemden sonra hayatının geri kalanını yazları Göçü Köyü'nde çiftçilikle uğraşarak kış

aylarında da şehirde ikamet ederek geçirmiştir. Sadece bir yıl medrese eğitimine devam edebilmiştir. Şiirlerinde her zaman eğitimin üzerinde duran âşığımız bu acı hadise sebebiyle eğitim hayatına son vermek durumunda kalmıştır.

Mehmet Yakıcı, otuz yaşında âşıklığa başlamış olup yetmiş yıllık hayatının kırk yıl kadarını bu işe gönül vererek geçirmiştir. Badeli âşıklarımızdandır. Yakıcı'nın âşk badesini içişi 1900'lü yılların başında, kendi ifadesine göre 1904 yılında gerçekleşmiştir:

Bir gün mânâmda yatır iken bir aksakallı pir gelerek çağırdı. Gözümü açtığım zaman pirin elinde iki kadehi bir tepsi üzerinde tuttuğunu gördüm. Yanında bir adam daha vardı ki o adamın boğazında da bir saz takılı duruyordu. Pir, kadehin birini iç diyerek bana verdi. Ben de kadehi alıp içtim. Sonra yanındaki adama “boğazındaki ver de bir çalayım” dedim. O adam sazı vermek için bana doğru dönünce sazı kapıp yere çaldım. Adam bana darıldı. “Eğer bu sazı kırmasaydın sana bir kadeh daha verecektim, ama şimdi yarım kaldın” dedi. Ben de onun gönlünü almak için şu beyti söyledim:

“Şairin Şi'rini bilmeyen âşık

Ne bilsin aşkın kadir kıymetini”

O da bana bir kelam söyledi. Lakin onun söylediği kelamı belleyemedim. Sonra ben ona karşı tekrar bir kelam daha söyledim:

“Eğer beni sever isen sen de bir cân ile

İmtihan olmak isten bir iki divân ile”

Bu kelamı söyleyince çıktı, koydu gitti. “Ben herifin gönlünü neden kırdım” diyerek kendi kendime çok merak ettim. Sabahleyin uyandım, kalkıp camiye gittim. Camiden çıkınca aynı rüyayı Hoca Efendi'ye söyledim. O da bana “şair olacan” dedi. Ben de ara sıra kendi kendime söylemeye başladım. Lakin kimse bilmezdi. Bazan çift sürer iken tenhalarda söyledim. Duyanlar taaccüp ederlermiş (Yakıcı, 2000, s. 80).

Âşık Mehmet, bir usta yanında yetişmediğini bir dörtlüğünde de şöyle dile getirmiştir:

“Şairliği ben kendime aşladım
İbtida besmele ile başladım
Gönlüme doğan kelimayı işledim
Hiç durmayıp bu kelimayı söyleyim”(Yakıcı, 2000, s. 80).

1914 senesinde seferberliğin ilan edilmesi üzerine askere alınır. Askerlik görevinden sonra Mehmet Yakıcı tekrar Göçü Köyüne dönüp işlerinin başına geçer.

1927 senesinde başlayan kuraklık sebebiyle Göçü Köyünden ayrılan Mehmet Yakıcı, Konya'ya geri dönmüştür. Bir yıl sonra Konya Valisi İzzet Paşa'nın isteği üzerine Konya Maarif Müdürlüğünde işe başlamıştır. Bu kurumun yanı sıra Akif Paşa, Karakurt, Topraklık, Hâkimiyeti Milliye ve Rehber-i Hürriyet gibi okullarda da görev almıştır. Fakat 1930 senesinde yazdığı bir şikâyetname Maarif Müdürlüğündeki görevinin son bulmasına sebep olmuştur. Bu şikâyetnameyi dönemin Serbest Cumhuriyet Fırkası lideri Fethi Okyar'a hitaben kaleme almıştır:

“Şikâyetnamemi yazdım huzura
Bizim halimizi bilsin Fethi Bey
Dokunmasın bir şey kalbe fütura
Bizim halimizi bilsin Fethi Bey”(Yakıcı, 2000, s. 81).

Gerek yaşadığı dönemin şartları gerekse küçük yaştan itibaren başına gelen olumsuz olaylar Âşık Mehmet'in hayata çok erken hazırlanmasına sebep olmuştur. Öyle ki çiftçilik ve hayvancılığın yanı sıra baba mesleği olan ulaştırma işini de bir dönem devam ettirmiştir.

1932’li yıllara gelindiğinde âşığın Aziziye Cami yakınlarındaki “Kadınlar Pazarı” adlı yerde bakkallık – manavlık yaptığı görülür. Fakat yaz aylarında da köyündeki işlerini ihmal etmez. 1934 yılında kabul edilen Soyadı Kanunu ile Âşık Mehmet “Yakıcı” soyadını almıştır.

Âşık Mehmet’in hayatındaki bu dönem âşığımızın Mahkeme Hamamı’nda düşerek ayağını kırdığı zamana kadar devam etmiştir. Altmış sekiz yaşındayken meydana gelen bu kazadan sonra bir daha eski sağlığına kavuşamamıştır. Evde yıkanmak yerine daha zevkli ve kolay olduğunu düşündüğü için zaman zaman hamama gitmektedir. Yine Cuma gününe denk gelen bir günde, Cuma namazı öncesi yıkanmak istemiş ancak başına bu talihsiz kaza gelmiştir. Torunu Ali Yakıcı da bu durumu şöyle anlatmıştır: “... 1947 yılında, bir gün Konya’nın Mahkeme Hamamı’nda yıkanırken düşmüş, bacak kemiği kalçasından çıkmıştır. Göstermediği çıkıkçı ve doktor kalmamıştır. Bundan böyle ölümüne kadar son 3 yılı da yarı yataкта geçirmiştir” (Yakıcı, 1978, s. 6).

Âşık Mehmet Yakıcı eserlerini her zaman temiz, sade bir Türkçe ile kaleme almıştır. Akıcı bir şiir diline sahip olması, şairliğinin önemli bir yönünü oluşturmaktadır. Belki de güzel Türkçesi ve şiirlerinde kullandığı vezin ile Kahvelerden, Halkevi salonlarına, Devlet törenlerine kadar şöhretinin ulaşmasını sağlamıştır. Şöhretini “Her yerde söylenir bizim ünümüz” mısrası ile dile getirmiştir. Bu üne ulaşmasında en önemli sebepler arasında, şiire dair eğitimi neredeyse yok denilebilecek birisi olmasına rağmen kendini geliştirmesi, sade bir Türkçeye hâkim olması gelmektedir. Türkçeye verdiği önemi şiirlerine de yansıtmıştır:

“Türkiye'dir vatanımız ilimiz
Cumhuriyet açtı bizim gülümüz
Türkçe yazar gelinimiz kızımız

Maarifin gayretidir Konya'nın”

Âşık Mehmet Yakıcı'nın 57 adet şiirine ulaşılmış olup bu şiirler aracılığıyla âşığın şiirlerindeki eğitimle ilgili bulgular tespit edilmiştir. Bu şiirlerden 11 tanesinde eğitim unsuru belirlenmiştir. Âşık Mehmet Yakıcı'nın şiirlerinde kişisel duygu ve düşüncelerinin yanı sıra toplumsal konulara da sıkça yer verdiği görülmektedir. Güzelliklere yer verildiği gibi, yaşadığı sıkıntıları da dile getirmiştir. Çalıştığı okullarda amirleriyle olan problemleri, yöneticilerin tavır ve davranışları, esnafın tutumu gibi dönemin birçok düzenini, işleyişi de âşığın şiirlerinden öğrenilmiştir. Şiirlerinde ele aldığı en önemli konularından birisi de kıtlık olmuştur.

Âşık Mehmet Yakıcı'nın şiirlerinin adeta hepsi birer tarihi belge niteliğindedir. Yaşadığı yıllar sebebiyle, yurdumuzun hem işgal edilmesine hem de kurtarılmasına şahit olmuştur. Tüm bu olaylar onun sanatçı kişiliğine de yansımıştır. Milli kahramanlar, zaferler, Mehmet Yakıcı'ya ilham kaynağı olmuştur.

Milli kahramanlıklara da önemli bir yer vermektedir. Zaten Cumhuriyet kutlamalarını şiirlerine en çok döken âşıklar arasında Mehmet Yakıcı da gelmektedir. Her fırsatta Cumhuriyeti öven destanlar, şiirler kaleme almıştır. Bunun yanı sıra Yakıcı'yı yaşadığı dönem toplumunun sözcüsü olarak da nitelemek mümkündür. Bunu kanıtlayan en güzel dörtlüklerden birisine de aşağıda yer verilmiştir:

“İki yüze çıktı gazyağı okkası
Yirmi kuruşa kalaylattım tası
Geçinmekten aciz kaldım tasası
El – aman kaldım ben ey ya Rab”

Bu dörtlükte içinde, bulunduğu devrin sosyal olaylarına, geçim sıkıntısı çektiğine işaret etmektedir. Gaz yağının fiyatının artması ve bu durumun halkı zor duruma düşürmesini işlemesi, halka sözcülük ettiğinin bir kanıtıdır.

Milli kahramanlıkların, dönemin sosyal ve siyasal olaylarının yanı sıra, belki de toplumun o devirdeki en önemli problemlerinden biri olan cahilliğe de şiirlerinde sıkça yer vermiştir. Çünkü bilmektedir ki Türk milletinin başına ne geldiyse eğitimsizlikten, cahillikten gelmiştir.

“Hem okurum kendim hem de yazarım

Mecnun gibi sahralarda gezerim

Şu dünyada ben canımdan bezerim

Sonrasında ben bir safa süreydim

Bu beyti yazdım ben akşam ezanı

Ben severim okuyanı yazanı

Derunumda kaynar aşkın kazanı

Elbette vardır bunun da sebebi

Hükümette benim çoktur nazarım

Maariftir alışveriş pazarım

Emin müdür sayesinde gezerim

Adaletli valisi var Konya’nın”

2.5.2. Âşık Huzûrî’nin Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri

Gerçek adı Ali Huzûrî Coşkun olan Âşık Huzûrî 20 Nisan 1886 tarihinde Artvin ilinin Yusufeli ilçesine bağlı Zor köyünün Cami mahallesinde dünyaya gelmiştir.

Babası Tasavvuf şiirinde yaşadığı bölgede ün yapmış, Kavasogullarından Mustafa Keşfi, annesi de yine Zor Köyünden Esme(Esma) Hanımdır. Huzûrî’ye nazaran eğitimi az olan Şair Keşfi köyün hocalarından ders almıştır. On dört yaşında şiire başlamış olup bu konuda kendisine üstadlık eden iki saz şairinden çok

faydalanmıştır. Bunlar, meşhur Âşık Muhibbi ve İphanlı Âşık Mahirî'dir. Şiiri Muhibbi'den, sazı da Mahirî'den öğrenmiştir.

Huzûrî'nin eğitim hayatı yedi yaşına girdiği sene başlamıştır. Bulunduğu köydeki medreseye devam eden Huzûrî orada Barhallı Müftü İbrahim Vehbi Efendi'den de bu dönemde Kur'an okumaktadır. Okula başladıktan bir sene sonra yine kendi köyünde, Barhallı Müderris Hacı İbrahim Efendi'den ders görmeye başlamış ve eğitimi on iki yıl devam etmiştir. Fakat şiire olan hevesi âşığımızın eğitim hayatının yarıda kesilmesine sebep olmuştur. İcazet almadan medreseyi terk etmiştir. Fakat hayatının ilerleyen dönemlerinde kendi çalışmalarıyla eğitime dair eksiklerini gidermiş hatta bilgi ve görgü olarak yıllarca eğitim alıp tahsilini tamamlayan şahıslardan bile daha önemli bir konuma sahip olmuştur.

Âşığın şiire başladığı dönem mahlası İhraki iken babası bu mahlası Huzûrî olarak değiştirmiştir. On beş yaşındayken Âşık İznî (Mustafa)'dan saz çalmasını öğrenmiştir. Arapça ve Farsçayı öğrenmesi de bu döneme denk gelmektedir. Fakat saz çalmanın bütün kurallarını öğreten kişi Zor Köyü'nden bağlama ustası Mataracızade Abdülaziz Ağa olmuştur. Huzûrî, medreseye devam ederken aynı zamanda Abdülaziz Ağa'dan dersler almıştır. Bu şahıstan çok fazla şey öğrenen âşığımızın bulunduğu bölgede eşine rastlanmaz bir ün kazanmasında rolü çok büyük olmuştur.

Medrese öğrenimi yıllarında Erzurum ve Artvin illerine giden Huzûrî, medreseden ayrıldıktan sonra Batum, Şahum, İstavrapol, Akmesit, Kefe, Sivastapol, gibi şehir ve kasabaları dolaşmıştır. Âşığın bu ilk ve uzun seyahatinin hayatı ve şahsiyeti üzerindeki etkisi de çok büyük olmuştur. Yurt sevgisini ruhunda tam anlamıyla hissetmiş ve bu konuda birçok değerli şiirleri yaratmasını sağlamıştır.

Gezdiği bölgelerdeki halkı dinlemiş, onların dertlerine, sevinçlerine kendi duygularını da ekleyerek tercüman olmuştur. Aynı zamanda bu bölgelere olan seyahatini bir kaç yıl arayla tekrarlamıştır. Bu uzun seyahat dünya görüşünü, insanlığa bakış açısını, kültürlerin çeşitliliğini tanıması açısından çok önemli bir yere sahip olmuştur. Daha sonra şair yanı başındaki kendi kültürünü daha yakından tanıması gerektiğini fark etmiş, bu eksiği kapatabilmek için de henüz yirmi beş yaşlarındayken Acara, Ahıska, Ahılkelek, Kars ve Ardahan bölgelerini dolaşmış ve bu bölgeleri ayrıntılı olarak tanıma fırsatı bulmuştur. Yine bu yörelerde sazı ve şiirleriyle kahvelerde halkla kaynaşmış, dertlerine ortak olmuş ve halka neşeli saatler geçirtmiştir. Şairlikteki ilk başarılarını da bu dönemde kazandığı bilinmektedir.

Birinci Dünya Savaşı'na kadar Âşık Huzûrî yaklaşık sekiz sene sazı ile dolaşmaya devam etmiştir. Savaş başladığında ise askere alınmış ve piyade sınıfına ayrılmıştır. Melo, Hınıs ve Bayburt cephelerinde de savaşmıştır. Erzurum 12 Mart 1918 tarihinde düşman işgalinden kurtarılıp tekrar Türklerin eline geçmesiyle birlikte bulunduğu birlik Narman'a gelir ve burada 1918 senesinde terhis edilir. Ali Huzûrî Coşkun askerlik görevini tamamlayıp köyüne döndüğünde annesinin vefat ettiği haberini alır. Evde artık işleri görececek kimse kalmadığı gibi artık evlenme çağı da gelmiştir. Bu sebeple komşusu Kabaoğullarından Ali Ağa'nın kızı Fatma ile otuz yaşındayken evlenmiştir. Bu olayı takip eden üç sene köyünden hiç ayrılmamıştır.

7 Mart 1921 tarihinde Artvin düşman işgalinden kurtulmuş ve bunun üzerine yeniden kurulmuş olan Şavşat ilçesinin nüfus müdürlüğüne atanmıştır. Şairimiz bu görevini altı sene devam ettirmiştir. Fakat daha sonra çeşitli sebeplerden dolayı 1927 senesinde istifa etmiştir. Bir yıl işsiz kalmıştır fakat daha sonra sevmediği işine aynı yıl evi yandığı için tekrar dönmek zorunda kalmıştır. 1928 senesinin sonbaharında Yusufeli ilçesinin tapu memurluğunda çalışmaya başlamıştır. İkinci kez döndüğü

işinden Ekim 1930'da bir kez daha istifa eder ve tapu memurluğundan uzaklaşır. Huzûrî'nin, o tarihten itibaren iş hayatı sona ermiş olup, serbest olarak gezip dolaşmış; kışın ve ramazanlarda köylerde imamlık yapıp yazları ise sazı ile yurdun belli yerlerine seyahat etmiştir. Köyünde olduğu dönemlerde bağ bahçe işleriyle de uğraşmıştır. Hepsisi de ilk karısından olmak üzere dört çocuğu dünyaya gelmiştir.

Âşık Huzûrî'nin 315 gazeli, 200'e yakın koşması, 28 destanı vardır. Ayrıca bir kasidesi, terakib-i bendi, birkaç müstezatı ve bir de satranç tarzında gazeli mevcuttur. Karşılıklı deyişmelerinde söylediği dörtlük sayısı 210 kadardır. Lütfi Bey adında bir hikâyesi bulunmaktadır. “İki gecelik türkölü bir hikâye olan ve bütün öteki türkölü halk hikâyelerimize benzeyen bu eserini âşık 20 yaşında iken düzmüştür; Khezor köyünden İbrahim Pehlivan bu hikâyeyi o sıralarda kendisinin ağzından yazarak öğrenmiş bulunuyor ki, bundan başka bu hikâyeyi iyice bilen kimse yoktur” (Dizdaroğlu, 1949, s. 18).

Mevlid-i Nevbevî adında bir eseri daha vardır. Bu eseri Harp yıllarından önce yazıp bitirdiği bilinmektedir. Tek nüshası şair dostlarından Fahrettin Efendi'de bulunmaktadır.

İçinde 300 kadar şiirinin yer aldığı Divan da mevcuttur. Bu şiirler askere gitmeden öncekilerden kalanlar ve daha sonra yazıp söylediği arzulu şiirleridir. Hepsisi klasik biçimlidir. Hikmet Dizdaroğlu, “Şairin klasik edebiyatımızın son ve pek muvaffak mümessillerinden olduğu, bu eserinden anlaşılmaktadır; biz bunlara 'arzulu şiirler' de diyebiliriz” demektedir. Âşık Huzûrî, hem hece vezniyle hem de aruz ile eserler kaleme alıp, bu iki veznin de hakkını vermiş bir şairdir. Bu sebeple Huzûrî'nin eserlerini iki ayrı yönden incelemek gerekmektedir. Hece vezniyle oluşturduğu şiirleri, aruz ile oluşturduklarından azdır. Fakat bu azlık sayı bakımından değildir. Bu

- 2-)Sevgiliden şikâyet
- 3-)Hayattan ve kara bahtından memnun olmayış
- 4-)İnsanların riyakârlıkları
- 5-)Sofiyane ve kalenderane mahiyette parçalar
- 6-)Ahlakî ve didaktik manzumeler
- 7-)Mütevekkil ve kaderci görüşü aksettiren şiirleri
- 8-)Gurbet acısı ve tabiat sevgisi

9-)Olaylardan ilham alarak yazdığı çeşitli parçalar (Dizdaroğlu 1949: 46)

Hece vezni ile kaleme aldığı eserlerinde usta bir saz şairi iken, aruz vezni ile işlediği şiirlerinde tam bir divan şairi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü dile ve işlediği vezne hâkim bir üstattır. Saz şairi olarak halkın içinden, duygu ve düşüncelerini yansıtan bir âşık iken, Divan şairi olarak da Eski Edebiyatın bütün duygu ve düşüncelerini yansıtmayı başarabilmiştir. “... Hece vezniyle yazdığı şiirlerinde Zihnî ve Emrah gibi şark kültürünün izlerini gösterir. Bununla beraber Huzûrî hususiyle taşlamalarında halk zevkinin ve hiciv kabiliyetinin belirdiğini görürüz” (Boratav ve Fıratlı, 1943, s. 200). Hece ve aruzda gösterdiği başarıların yanı sıra âşığımızın bir takım şahsiyetlerin tesiri altında kaldığını da görmekteyiz. Âşık Ömer, Bayburtlu Zihnî, Erzurumlu Emrah, Dertli, Seyranî ve Erzurumlu Şehvarî bunlar arasındadır. Onu halk şairleri arasında değil kalem şairleri arasında görenler de vardır.

Âşık Huzûrî'nin toplamda 119 şiirine ulaşılmış olup şiirlerinde eğitim unsurları belirlenirken bu şiirlerden yararlanılmıştır. 119 şiirinden 30 tanesinde eğitim ile ilgili kavram ve terimlere yer verilmiştir.

2.5.3. Âşık Veysel Şatıroğlu'nun Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri

Âşık Veysel Şatıroğlu, 1894 senesinin sonbaharında Sivas'ın Şarkışla ilçesine bağlı Sivrialan Köyünde dünyaya gelmiştir. Âşık Veysel'in annesi Gülizar Hanım, Keçecigillerden olup babası da Karaca lakaplı Ahmet adında bir çiftçidir.

Karaca Ahmet'in Veysel'in dışında beş çocuğu vardır. Yoksulluk ve bakımsızlık yüzünden sırayla beş çocuğunu kaybetmiş olan aile, dönemin ve hala günümüzde de devam eden bir geleneği de çareler arasında görmüş, Veysel Karâni'nin yatırına da gitmişlerdir. Türk kültüründe, çocuk doğmadan önce ziyaret edilmiş olan yatırın adının çocuğa verilmesi bilindik bir kavramdır.

Baba Karaca Ahmet'in çocuklarının yaşamaması yahut da başka sebeplerden dolayı, onu, türbe, yatır ziyaretine yöneltmiştir. Halk düşüncesine göre Beserek Dağı kutsal bir dağdır. Çünkü Veysel Karâni Hazretleri Yemen çöllerinde kaybettiği devesini bu dağda bulmuştur. Bu sebepten Emlek Yöresi halkı yaz aylarının başlarında bu dağa çıkar, kurban keser, dilek diler. İşte baba Karaca Ahmet belki de duasında; 'Ya Rabbi bir oğlum olursa Veysel Karâni Hazretlerinin adını koyacağım' diye yalvardı. Vakti saati gelince de çocuğun adı Veysel konuldu (Yılmaz, 1996, s. 9, Özen, 1998, s. 12).

Âşık Veysel'in dünyaya geldiği dönemde çiçek hastalığı doğduğu bölgede oldukça yaygındır. Yedi yaşına geldiğinde 1901 senesinde bu hastalık tekrar yaygınlaşır ve âşığımız da bu hastalığa yakalanır. O günleri şöyle anlatmıştır:

Çiçeğe yatmadan evvel anam güzel bir entari dikmişti. Onu giyerek beni çok seven Muhsine kadına göstermeye gitmiştim. Beni sevdi. O gün çamurlu bir gündü, eve dönerken ayağım kayarak düştüm. Bir daha kalkamadım. Çiçeğe yakalanmışım... Çiçek zorlu geldi. Sol gözümde çiçek beyi çıktı. Sağ gözüme de, solun zorundan olacak, perde indi. O gün bu gündür dünya başıma zindan.

Geçirdiği bu talihsiz kazadan sonra gözlerini kaybeden âşığımızın hatırladığı tek şeyin kırmızı rengi olduğu bilinmektedir. “Bu düşmeden sonra Veysel’in belleğine bir de renk işler: Kırmızı.

Doğduğu andan itibaren olumsuzlukların peşini bırakmadığı Veysel’in bu durumuna, ailesi de çok üzölmüş, perişan olmuşlardır. Bundan sonra kız kardeşi elinden tutup gezdirmeye başlamıştır Veysel’i. Bu durum âşığımızın gittikçe içine kapanık yaşamasına da sebep olmuştur.

Veysel’in babası âşığı bol olan bu diyardaki değerli şahsiyetlerdendir. Şiire meraklı tekkeyle içli dışlı bir insandır. Veysel’e bir uğraş olsun diye Ortaköy’deki Mustafa Abdal tekkesinden oğluna kırık bir saz verir. Veysel’in babası saz çalmayı bilmemektedir. Oğluna halk ozanlarından şiirler okuyup ezberleterek acısını az da olsa dindirmeye çalışır. Ayrıca zaman zaman bulundukları yöredeki ozanlar da evlerine gelip çalıp söylemişlerdir. Veysel de bu âşıkları büyük bir merakla dinlemiştir.

Uzun süre saza alışamamış hatta elinden bırakmayı düşünürken komşuları Molla Hüseyin ve Ali Ağa Veysel’e yardımcı olurlar ve Molla Hüseyin âşığımızın saziyle ilgilenir onun kırık olan tellerini takar. Bir dönem saz dersleri de vermiştir. Bu derslerin başladığı ilk yıllarda âşığımızın umudu hiç yoktur ama buna rağmen Veysel bir daha sazi elinden bırakmaz. Sazi adeta yol arkadaşlığı etmiştir kendisine.

Âşık Veysel’in asıl saz ustası ise Çamışıklı Ali Ağa’dır(Âşık Alâ). Ali Ağa aynı zamanda Veysel’in babasının da arkadaşısıdır. Molla Hüseyin’le başlayan saz dersleri Ali Ağa ile devam etmiş ve ondan bildiği parçaları da öğrenip ezberlemiştir. Veysel’in hayatının değişmesini sağlayan kişi Ali Ağa’dır. Öyle ki Ali Ağa sayesinde kendini iyice saza verip usta malı şiirlerden çalıp söylemeye başlamıştır.

Veysel'in karanlık dünyasını adeta aydınlatan ozanlarla da Ali Ağa sayesinde tanışmıştır.

Âşık Veysel'in hayatında ikinci mühim değişiklik seferberlikte başlamıştır. Kardeşi Ali de cepheye gitmiş, küçük Veysel kırık telli sazıyla yalnız kalmıştır. Harp patladıktan sonra Veysel'in bütün arkadaşları, emsalleri cepheye koşuyorlar. Veysel bundan da mahrum... Böylece münzevi olan ruhunda ikinci bir inziva da açılmıştır. Arkadaşsızlık acısı, sefalet, onu çok bedbin, umutsuz ve mahzun ediyor. Artık küçük bahçesindeki armut ağacının altında yatıp kalkmakta, geceleri ağaçların ta tepelerine çıkarak içindeki derdini göklere ve karanlıklara bırakmaktadır” (Gökçe, 1960, s. 87).

Seferberlik sonlarına doğru anne ve babası yaşlandıklarını ve kardeşlerinin de bakamayacağını düşünerek Veysel'i Ema adında akrabalarından bir kız ile evlendirmişlerdir. Sekiz yıl süren bu evlilikten bir kızı bir de oğlu olmuştur. Fakat henüz on günlükken oğlunu kaybetmiştir. Bu olayı anne ve babasının kaybı izlemiştir. Aynı dönemde bağ, bahçe işleriyle uğraşan âşığımız köydeki âşık fasıllarından da geri kalmamıştır. Köye birçok âşık gelip gitmekte ve Âşık Veli, Karacaoğlan, Emrah, Âşık Sıtkı gibi saz şairlerinden çalıp söylemektedirler. Abisinin çocuklara bakması için tuttuğu yardımcı Veysel'in eşi Ema'yı kandırıp kaçırmıştır. Bu durum Veysel'de onarılamaz yaralar açmıştır. Karısı bırakıp gittiğinde Veysel'in kucığında altı aylık kızı kalmıştır. Kaybettiği oğlunun acısının yanı sıra eşinin de acısı binmiştir omuzlarına... İki yıl kızını kucığında taşımış fakat bu çocuk da yaşamamıştır. Üst üste yaşadığı acılar âşığımızı bu âlemden iyice uzaklaştırmıştır. 1928 senesinde en iyi arkadaşı İbrahim ile Adana'ya gitme kararı almışlarsa da gidememişlerdir. Veysel'in köyünden ilk ayrılışı şöyledir:

Zara'nın Barzan Balenî Köyünden Kasım adında birisi Veysel'i köyüne götürerek iki üç ay beraber yaşıyorlar. Kendisini Adana'ya göndermeyen deli Süleyman, Sivaslı kalaycı Hüseyin, Veysel'e yol arkadaşlığı ediyorlar.

Dönüşte Veysel, Hafik'in yalınca köyüne ve Zara'nın Girit köyüne uğrayarak 9 liraya güzel bir saz alıyor; Sivas'tan Sivrialan'a dönerlerken arkadaşları bir "üçkâğıtçı" grubuna yakalanarak bütün paralarını kaybediyorlar. Arkadaşları Veysel'in 9 lirasını da alarak kumara veriyorlar. Veysel bu hadiseden bir müddet sonra Hafik'in Karayaprak Köyünden Gülizar adlı bir kadınla evleniyor" (Gökçe, 1960, s. 89). Veysel'in Gülizar Hanım'dan altı çocuğu, bu çocuklardan da on sekiz torunu dünyaya gelmiştir.

Âşık Veysel'in hayatındaki yeni bir başlangıç olarak sayabileceğimiz olay ise Ahmet Kutsi Tecer ile tanışmasıyla gerçekleşmiştir. 1931 yılında Ahmet Kutsi Tecer ve arkadaşları "Halk Şairlerini Koruma Derneği"ni kurmuşlardır. Bu dönemde Ahmet Kutsi Tecer Sivas Lisesi Edebiyat Öğretmenidir. Derneğin kuruluşundan sonra 5 Aralık 1931 tarihinde üç gün süren Halk Şairleri Bayramını düzenlemişlerdir. On beş âşığın katıldığı bu toplantıda Ahmet Kutsi Tecer, "Halk Şairi" olduklarına dair bir belge vermiştir. Böylece Veysel'in hayatında önemli bir dönüm noktası işlemeye başlamıştır.

1933 yılına kadar başka ozanların şiirlerinden çalıp söylerken Cumhuriyetin onuncu yıl dönümünde yine Ahmet Kutsi Tecer aracılığı ile bütün halk ozanları Cumhuriyet ve Gazi Mustafa Kemal üzerine şiirler yazmışlardır. Veysel'in gün ışığına çıkan ilk şiiri böylece "Atatürk'tür Türkiye'nin İhyası..." dizesiyle başlayan şiir olmuştur. Bu şiirin gün yüzüne çıkışı, Veysel'in de köyünden dışarıya çıkmasıyla olmuştur.

Destanın ortaya çıktığı dönemde Ağcakışla Nahiyesi Müdürü Ali Rıza Bey, çok beğendiği bu destanı Ankara'ya göndermeyi teklif etmiştir. Fakat Veysel kendisinin Atanın huzuruna gitmesinin daha doğru olacağını düşünerek arkadaşı İbrahim ile birlikte yola düşmüşlerdir. Karakış aylarında neredeyse yalın ayak üç aylık bir yolculuk sonucunda Ankara'ya varmışlardır. Burada bir tanıdıklarının evinde kırk beş gün misafir olmuşlardır. Fakat destanı Mustafa Kemal'e okutmak kismet

olamamıştır. Bu durum âşığımızı çok yaralamıştır. Öyle ki eşi Gülizar Hanım bu üzüntüyü şu cümlelerle dile getirmiştir: “Ataya gidemediğine bir, askere gidemediğine iki; yanardı ki o kadar olur.” Yaşadığı bu büyük üzüntüyü azaltacak bir olay ise destanın Hâkimiyet-i Milliye basımevi tarafından gazeteye verilmesiyle yaşanmıştır. Destan gazetede üç gün boyunca yayınlanmıştır. Bu olaydan sonra bütün yurdu dolaşmaya başlamış, gittiği yerlerde de sevilip saygı duyulmuştur.

Âşık Veysel’in 1940 yılına kadar can dostu İbrahim ile birlikte dolaştığı bilinmektedir. 1960 yılına kadar da âşığıma yol arkadaşlığı eden kişi, adaşı Veysel Erkeleş olmuştur. Halk arasında ona, Küçük Veysel denmektedir. Fakat 1960 yılında Veysel vefat edince âşığıma yol arkadaşlığı etme görevi oğlu Ahmet’e düşmüştür. Bu dönemden sonra oğlu yanından ayrılmamıştır Veysel’in. Baba – oğul yaz aylarını köyde geçirirken kış aylarında da çeşitli illerde bulunmuşlardır. Köyde bulundukları dönemde Veysel vaktini istirahat ederek geçirmiş, oğlu da ziraatçılıkla uğraşmıştır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Ahmet Kutsi Tecer’in âşığımız üzerindeki rolü bu dönemde de kendini göstermiştir. Öyle ki Tecer, devrin iktidar yetkililerine başvurarak Veysel’e Köy Enstitülerinde saz öğretmenliği yapma imkânı sağlamıştır. Böylece Veysel, enstitü öğrencilerine saz çalmanın ustalığını, düzenini öğretirken cebine de çocuklarının nafakası girmiş olur. Sırasıyla Arifiye, Hasanoğlan, Çifteler, Kastamonu - Gölköy, Yıldızeli, Lâdik – Samsun ve Akpınar Köy enstitülerinde çalışmıştır.

Âşığın üzerinde, çalıştığı bu kurumlarında rolü büyük olmuştur. Bu sayede hem öğrencilere eğitimlerinde katkı sağlarken hem de cebine ailesini geçindirebilecek miktarda para geçmiştir. En önemlisi ise Türkiye’nin kültür yaşamında önemli yeri olan birçok sanatçıyla tanışma olanağı bulmuş, şiiri de iyice gelişmiştir.

Köyüne duyduğu sevgi, hasret, Veysel'in köyünden daha fazla uzak kalamamasına sebep olmuştur. 1946 yılında izin alıp köyüne gitmiş ve bir daha da geri dönmemiştir. Enstitülerdeki görevi de böylece son bulmuştur. Burada geçimini çiftçilik yaparak sağlamıştır. Hatta Sivrialan'ı bereketli bir meyve bahçesiyle ilk defa güzelleştiren de Veysel olmuştur. Asırlardan beri meyve yetişmeyen bu köyde büyük bir hevesle diktiği, titizlikle baktığı fidanları meyve vermiştir.

1950'li yıllara gelindiğinde Âşık Veysel için umutlu, bereketli bir dönemin başladığını görülmektedir. Şiir kitapları, plakları, konserleri ilk defa bu dönemde âşığın yüzünü güldürmeye başlamıştır. Hatta 1952 yılında, Metin Erksan Âşık Veysel'in hayatını Karanlık Dünya ismiyle film haline getirmiştir. Âşık Veysel'in saziyla, sözüyle beyaz perdeye düştüğü ilk sahne de bu film ile olmuştur. Filmde Devlet Tiyatrosu sanatçılarından Aclan Sayılğan oynamıştır.

1965 yılına gelindiğinde Türkiye Büyük Millet Meclisi, özel bir kanun çıkararak Âşık Veysel'e, "Anadilimize ve milli birliğimize yaptığı hizmetlerden ötürü" 500 lira aylık bağlamıştır.

Âşık Veysel, 28 – 30 Ekim 1967 tarihinde gerçekleştirilen Konya II. Âşıklar Bayramına davet edilen yirmi altı âşıktan birisi olmuştur. Veysel, bu bayramda yarışmamış, yaşı ve mesleğine saygıdan dolayı jüri üyesi olarak bulunmuştur.

21 Mart 1973 günü vefat etmiş olan Âşık Veysel, 79 yıl yaşamıştır.

"Âşık Veysel'in şiirlerinin neredeyse tamamı koşma şeklinin özelliklerini göstermektedir" (Köprülü, 1981, s. 246).

Âşık Veysel, yaşadığı döneme ait bütün unsurları, sosyal ve siyasal olayları, şiirlerinde yansıtmış bir kişidir. Eserlerinde her zaman toplumsal olaylara dikkati

çekmiş, eğitimin önemine değinmiştir. Cehaletle mücadele her zaman önem teşkil etmiştir. Kendisi okuyamamış olmasının rağmen her zaman eğitimin önemini savunmuştur. Çünkü bütün kötülüklerin sebebinin bilgisizlik olduğunun farkındadır. Öyle ki halk evleri ve köy enstitüleri şiirlerinde işlediği başlıca konulardan olmuştur. Bu kurumlara her zaman destek vermiştir. Bu şiirlerinde Halk Evlerinin önemi, kuruluş amacı, ilim yuvası olduğu belirtilmektedir.

Her milletin bir kahramanı, yol göstericisi olmuştur. Türk milletinin de bu kahramanı şüphesiz ki Mustafa Kemal Atatürk'tür. Veysel, Atatürk'ün bu ülke için yaptıklarını, yoktan var ettiklerini bizzat görenlerdendir. İlk şiiri de “Atatürk Destanı” olmuştur. Bu destanı Cumhuriyetin 10. yılı sebebi ile 1933 yılında yazmıştır. Atanın ölümü üzerine de 1938 yılında “ağladı” redifli şiirini kaleme almıştır.

Âşık Veysel, Halk Kültürünün bütün unsurlarını şiirlerine yansıtmış olan bir âşıktır. Toplamda 257 şiirine ulaşılmış ve 29 tanesinde eğitim unsuru tespit edilmiştir.

2.5.4. Âşık Zülâlî'nin Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri

Asıl adı Yusuf olan Zülâlî, 1873 yılında Kars ilimizin Posof ilçesine bağlı Suskap köyünde doğmuştur. Babası Şekeroğullarından Abdullah Efendi'dir. Annesi, Hacıgillerden Altun Hanım'dır. Şekeroğulları diye anılan aile daha sonraları büyük dedesi Ömer'e bağlı olarak Ömergiller olarak anılmışlardır. Ailenin Yusuf ile birlikte altı çocuğu bulunmaktadır.

Zülâlî ilköğrenimini Suskap Köyünde tamamlamıştır. Bütün Karşılar gibi o da âşık şiirine küçük yaştan itibaren merak salmıştır. Bunun yanı sıra Dedesi Hurşid Ağa'nın kültürlü bir kişi olmasının Yusuf'un eğitiminde büyük bir önem taşıdığı da bilinmektedir. Medreseyi de Digor'da okumuştur. İbo ve Dehşetî'ye güzel bir saz

yaptırmış ve hem saz hem de söz dersleri almıştır. Daha 16 yaşında iken, Varhana Köyü'nden Âşık Abbas'la birlikte yöreyi dolaşarak, çalıp söylemeye başlamıştır.

1890 yılında âşığımız ilk evliliğini yapmıştır. İlk eşi Pamuk Hanım, Şavşat'ın Suloban / Pınarlı köyündendir. İkinci eşi Bedriye Hanım'dır. Bedriye Hanım'dan iki oğlu, üç kızı olmuştur.

İstanbul'da medrese eğitimi gören abisiyle birlikte İnegöl'de bulundukları bir aylık sürede Fırakî, Divanî, Rahmi adlı âşıklarla karşılaşmıştır. İstanbul'a döndüklerinde ise Arapça dersleri almaya başlamıştır ve bu eğitim altı ay sürmüştür. Sonra Ziraat Mektebi'ne kaydolmuştur. 1896 – 1898 yılları arasında aralıksız olarak bu mektebe devam etmiştir fakat sona ulaşamamıştır. Çünkü Zülâlî ciddi bir hastalık sebebiyle Posof'a dönmek zorunda kalmıştır.

1906 yılında eşi Pamuk Hanım vefat etmiştir. 1911 yılında Zülâlî, babası ve iki kardeşi ile birlikte Afyon'a gelmiştir. Afyon'a gelişinden bir yıl sonra Afyonkarahisar İdadi Mektebi'nden Müderris belgesi almış ve Afyonkarahisar Esir Türkî Mektebi'nde öğretmenlik yapmıştır. Daha sonra da Selimiye Köyü'ne yerleşmiştir. Bu dönemde Selimiye Köyünün hemen yanında bulunan Bavurdu Köyünde imamlık yapmıştır. Selimiye'de bulunduğu dönemde ev inşa etmiştir ve ziraatla uğraşmıştır. Arıcılık ve tavukçuluk başlıca uğraşısı olmuştur.

Afyonkarahisar'ın ikinci kez Yunan işgali altında kalması sebebiyle, âşığımız ailesiyle birlikte Konya'nın Ilgın ilçesine gitmiş ve 27 Ağustos 1920 tarihine kadar orada bulunmuştur. 1926 yılına geldiğimizde Afyonkarahisar'ın Dinar İlçesine bağlı Dombey Köyü'ne öğretmen olarak atanmıştır. Bu dönem içerisinde yazdığı şiirler, Afyonkarahisar Halkevi'nin yayın organı olan Taşpınar Dergisi'nde ve gazetelerde

yayımlanmıştır. Bu döneme ait bazı şiirlerinin altında “Afyonlu Zülâlî” imzasını attığı bilinmektedir.

Âşık Zülâlî, 1939 – 1940 yıllarında iki yıl Emirdağı Orman Fidanlığı’nın koruma memurluğu görevini sürdürmüştür. Fakat bu memurluğu sırasında çalıştığı kurumda bir yangın çıkmış ve âşığımız sorumlu tutulmuşsa da berat etmiştir. Hayatının geri kalan evresinde Manisa’da, oğlunun yanında bulunan âşığımız burada bir gözünden katarakt ameliyatı geçirmiş fakat gözünü kaybetmiştir.

Yirminci yüzyılın en önemli âşıklarından birisi olan Zülâlî, her şeyden önce zor bir devrin çocuğudur. Yaşanan birçok felaket o dönemde yaşayan her kişi de olduğu gibi âşığın da etkilenmesine, aile bireylerini kaybetmesine sebep olmuştur. Memleketinin işgal edilmesine, O da bilinçli her birey gibi karşı çıkmış ve milletin istikbali için seferber olmuştur. Memleketine karşı olan coşkusunu en iyi şiirlerinde yansıtmıştır. Örneğin, Otuz bir yaşına geldiğinde Rus boyunduruğunda bulunan, çok sevdiği Kars ilinin hürriyeti için çok çalışmıştır. Öyle ki, Kars’taki eşrafla mektuplaşarak, yeni usûl Türk millî mektebi açılmasını teklif etmiştir.

Âşık Zülâlî’nin bade içme öyküsü on iki yaşlarındayken vuku bulmuştur. İrfan Ünver Nasrattınoğlu’nun Posoflu Âşık Zülâlî adlı eserinde Bade içme öyküsü ayrıntılı şekilde ele alınmıştır. Buna göre:

Suskap’taki evlerinin önünde oynarken bir elma bulmuş ve elmayı ısırmıştır. Fakat elmanın donmuş olduğunu görüp elmayı evde bir köşeye koymuştur. Tekrar sokağa çıkıp oyuna devam eden Yusuf, eve döndüğünde elmayı koyduğu yerde bulamamıştır. Elmayı ailesinden birinin aldığını düşünüp üzülmüş ve bu üzüntü zamanla büyüyüp yatağa düşmesine sebep olmuştur. Mecnun gibi, kimi zaman dalgın, kimi zaman da kederlidir.

Bir gün amcalarıyla birlikte at arabasıyla tarlaya gitmek üzere yola çıkmışken, köyün kenarındaki mezarlığın önünden geçerken Yusuf fenalaşmış ve arabadan düşmüştür. Yuvarlanarak bir mezar taşının yanına gelmiştir. Amcaları ise arabanın kenarında oturan Yusuf'un düştüğünü fark etmeyip yollarına devam etmişlerdir. Daha sonra anlayıp telaşlanmışlar fakat bulamamışlardır.

Yusuf, mezar taşının başında kendisine gelip gözlerini açtığında aksakallı üç adamı karşısında görmüştür. Bu üç şahıs Yusuf'a hasta olup olmadığını sormuşlar, Yusuf da bir hastalığının olmadığını ve arabadan düştüğünü anlatmıştır. Aksakallı ihtiyarlar daha sonra kırmızı, yeşil ve beyaz renkli birer kâğıt çıkarıp, Yusuf'a uzatmışlar ve okumasını istemişlerdir. Ayrılırken de Yusuf'a:

-Oğlum bundan sonra senin adın Zülâlî olsun ve Allah şifalar versin, deyip ortadan kaybolmuşlardır.

Daha sonra Yusuf'un karşısına bir kız dikilip, cebinden çıkardığı taşı Yusuf'a uzatmıştır. Eğer bir sorunla karşılaşrsa, taşı gözünün önüne getirmesini ve o anda orda olacağını söylemiştir. Şaşkına dönen Yusuf ve kız arasında bir de deyişme vuku bulmuştur (Nasrattınoğlu, 1987, s. 18).

Sokakta bulup daha sonra kaybettiği elma olayından sonra meğer her gün düşünde bu kızı görmüştür ve kızın hayali Yusuf'u deli etmektedir. Yusuf kızı ve taşı göremeyince üzüntüden tekrar kendini kaybetmiş ve bu baygınlık esnasında rüyasında bir pir görmüştür. Zülâlî elindeki sopayı saz çalar gibi tutup Pir'e seslenmiştir. Daha sonra Pir âşığıımızın elindeki sopayı da eleştirir ve saz çalmanın günah olduğunu söyler. Daha sonra kendisi çalar (Nasrattınoğlu, 1987, s. 20). Bu deyişme sona erince Pir Zülâlî'ye:

Yavrum sana on yıl süreyle saz çalmayı yasaklıyorum, demiş ve kaybolmuştur.

Bu olaylar olurken amcaları eve döner ve durumu dedesine anlatırlar. Ev halkı Zülâlî'yi aramaya çıkarlar ve mezar taşının kenarında baygın halde bulurlar. Eve getirirler, doktor çağırıp muayene ettirirler fakat kimi cin çarptığını söyler, kimi de başka teşhis koyar.

Onun şiirlerinde aşkı, ayrılığı, gurbeti, memleket sevgisini, yoksulluğu, nasihati, sosyal hadiseleri, kısacası hayatının her safhasını görmek mümkündür. Fakat memleket sevgisi ve çektiği hasreti diğer konulardan ayrı tutmak yerinde olacaktır. Çünkü diğer konulara oranlar bu kavramları daha çok işlemiştir.

Şiirlerinde hece veznini kullanan Zülâlî, on birli kalıbı kullanmıştır. Divan tarzı manzumelerinde aruz vezniyle yazılmış az da olsa eser mevcuttur. Hece vezniyle kaleme aldığı şiirler oldukça anlaşılırdır. Ayrıca âşık şiirinin hemen hemen bütün nazım tür ve şekillerini kullandığı görülmektedir.

Âşık Zülâlî'nin 155 şiirine ulaşılmış olup bu şiirlerden 29 tanesinde eğitim unsuru belirlenmiştir.

2.5.5. Âşık Efkârî'nin Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri

Âşık Efkârî, 1900 yılında Artvin ilinin Ardanuç ilçesine bağlı Yolüstü köyünde dünyaya gelmiştir. Asıl adı Âdem Şentürk'tür. Babası Yusuf Pehlivan, annesi ise Sultan Hanım'dır.

Efkârî'nin Medrese eğitimi yedi yaşındayken başlayıp on iki yaşına kadar devam eder fakat bu süreçte annesini kaybetmiştir. Yine aynı dönemde Artvin düşman işgalinden kurtulmuşken, Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla birlikte Kars, Ardahan ve Artvin tekrar Rus istilasına uğramıştır. Babası Yusuf Pehlivan, ailesini bu tehlikeden uzaklaştırmak için yola çıkmışsa da, amacına ulaşmadan Fındıklı'da hayatını kaybetmiştir.

Yaşadığı devrin siyasî olayları, anne ve babasının vefatı sebebiyle yarım bıraktığı eğitimini tamamlamak için Kara Mustafa Paşa Camisinde müezzinlik yapmaya başlamıştır. Fakat Çanakkale Savaşı'nın çıkmasıyla eli silah tutan herkes askere

alınmıştır. Bunun yanı sıra Âşık Efkârî okur – yazardır. Yaşı da henüz küçük olduğu için mızıkâ bölüğüne ayrılır. Mızıkâ öğrenimi görmek için Almanya’ya gitmiş fakat dışlarındaki ağır sebebiyle okuldan ayrılarak Galiçya Cephesine katılmıştır. İlerleyen dönemde Kazım Karabekir Paşa’nın emri ile Tuna nehrinden Tiflis’e doğru yola çıkmıştır. Efkârî bu yola çıktığında Ruslarla 3 Mart 1918’de barış yapılmış ve Kars, Ardahan, Batum Osmanlılara geri verilmiştir. Artvin’in düşman işgalinden kurtuluşu ise bu olaydan tam üç yıl sonra 7 Mart 1921 tarihine denk gelmektedir.

Efkârî’nin âşıklığının başlaması askerlik hizmeti bitip memleketine döndüğünde başlamıştır. Kendisi âşıklığını şöyle anlatmıştır:

Köyümüz, çamlıklarla çevrili güzel bir köydür. Bir tarafında Türk ordusunun Rus ordusu ile meydan savaşı yaptığı Acıelme Dağı vardır. Bu dağın batısında ziyaret makamı bulunur. Burasını ziyaret etmeyi tavsiye ettiler. Büyük kardeşim Ali Ağa benim öküzleri Kasımoğlu Pınarı’na götürüp otlatmamı istedi. Kasımoğlu Pınarı ziyaret yerine yakındı. Ben öküzleri koştum, oraya vardım. Burada üç kök ceviz ağacı bulunuyordu. Onların dibine yattım. Kuşların cıvıltısı ve serin rüzgârlar benim uykumu getirdi. Uyudum ve uykuda bir rüya gördüm. Ziyarete bir pîr geldi: Tam bu sırada kardeşim Ali Ağa beni uyandırdı. Birlikte ziyarete gittik. Ziyaret yerinde çok kalabalık vardı. Herkes kuyruk olmuştu. Ben de sıraya girdim. Ziyaret yerinde derviş oturuyordu. Kapıda bir bekçi bulunuyordu. Sıra bana geldi. Pîrin önünde bir kitap bulunuyordu. Herkes elini öpüyordu. Ben de öpüp geri çekildim. Sonra da bana niçin elinin içini öptürdüğünü sordum. Pîr bana maarifet verdiğini söyledi. Bu sırada bir yerden düştüm. Baktım bir güzel oda. Odadan bir ses geliyordu. Kapısını açtım, baktım ki iki pîr mevlid okumak için hazırlık yapıyor. Hemen Kasımoğlu Pınarı’na koştum. Abdest alıp geldim. Mevlid dinledim. Mevlid bitince pîrlere birisi Belkiya şerbeti getir diye seslendi. Bir kız odaya girdi. Yüzü beyaz bir örtü ile kapalı, elinde bir ibrik, bir tepsi, bir bardak vardı. Kıza hayran oldum. Şerbeti on iki kişiye dağıttı. Sıra bana geldi. Alıp içtikten sonra tadı bütün vücudumu kapladı. Birisi ezan okudu. İki rekât namaz kıldık. Pîr, Belkiya’nın defteri getirmesini

istedi. Defteri bana vererek bir sıra açmamı istediler. Ben açtım. Dokuz numara dediler. Beni dokuz numaralı sayfaya Âşık Efkârî diye yazdılar. Yanına da Nazmiye Hanım adını eklediler. Ben bunun nedenini sordum. Onlar da oğlum seni âşık defterine yazdık. Yanına da nasibin olan, bize şerbeti veren kızı yazdık dediler. Ben baba bu kızın adı Belkîya idi niçin Nazmiye oldu diye sordum. Oğlum, o bugün bize hizmete gönderilmiş, bizim beynimizde Belkîya ama senin aşk ortağın Nazmiye Hanım diye cevap verdiler. Sonra pîrlerden biri kızı Kasımoğlu Pınarı'nın başına getirdi. Sonra da şöyle dedi. Birbirinize vereceğiniz vaatlere su şahit olsun. Kız bir nar çıkardı. Bu narın kabukları altındandı. Bana Efkârî bu narın tanesi mi çok, yoksa saçımın teli mi diye sordu. Ben narın tanesinin çok olduğunu söyledim. Eğer nar tanesi çok olursa kız bana yâr olacaktı. Kızın saçının telleri çok olursa ben ona kul olacaktım. Bu sırada benim hararetim yükseldi. Kız bana harareti keser diye üç nar tanesi yedirdi. Sayım bitince, onun saçının teli üç tane fazla geldi. Kız Allah'a ısmarladık deyip yürüdü. Ben de peşinden kalktım. Bir de baktım ki ağabeyim ve kalabalık başucumda toplanmışlar. Bana nereye gidiyorsun diye sordular. Kendime geldim, meğer narı sayarken kırk gün geçmiş. Ağabeyim hocalar getirip bana okutmuş. Hocalar, Ali Ağa, bu çocuk deli değil, âşıklık alameti var, sen Soğanlı köyüne git, oradan Abdullah Hoca'yı getir, bunun derdinden o anlar demişler. Ağabeyim Abdullah Hoca'yı getirmiş. Bu arada kırk gün boyunca süt, su içmiş, yoğurt yemişim. Abdullah Hoca da ağabeyime bu çocuk 'Hak Âşığı'dır. Bade içmiş. Sakın ona dokunmayın. Hemen bir saz getirin. Çevresindekiler, yakın bir köyden saz bulup getirmişler. Ben sazın sesini duyunca aklım başıma geldi. Saz çalmasını bilmiyordum. Gözlerim yaşlı olarak Kasımoğlu Pınarı'ndaki bâde içme törenini anlatmaya başladım. Bu sırada baygınlık geçirdim. Abdullah Hoca, oğlum devlet kuşu senin başına konmuş. Aşkın mübarek olsun dedi. On beş güne yakın dinledim. Bir Cuma günü Abdullah Hoca komşularla bizim eve geldi. Ben düzensiz sazımı elime alıp şu koşmayı söyledim (Rayman, 1998, s. 8).

Âşıklığı böylece başlamış olan Efkârî, fırsat buldukça âşıklar bayramına katılmış, düğünlerde, bayramlarda çalıp söylemiştir. Âşıklarla atışmıştır. Hayatını şiire adanmış olan Cumhuriyet döneminin en güçlü âşıklarından Efkârî, 15 Mayıs 1980

tarihinde saat 20.00’de vefat etmiştir. Vasiyetnamesini bile şiir olarak yazmış ve öldükten sonra mezarının başında okunmasını istemiştir.

Âşık Efkârî, her zaman yalınlıktan yana olmuştur. Şiirlerinde kullandığı dilde mahallilik ağır basmaktadır. Yabancı kelimelerden her zaman kaçmıştır. Şiirleri genellikle üç ya da beş dörtlükten oluşmaktadır. Yaşadığı dönemin bütün olaylarını şiirlerinde görmek mümkündür. Coğrafi yönden çok geniş bir yelpazeyi oluşturmaktadır.

Yaşadığı devrin olaylarına, toplumuna her zaman eleştirel bir gözle bakmayı bilmiştir. Teknolojik yeniliklerden, toplumdaki haksızlıklara, insanların tutum ve davranışlarına kadar bütün ayrıntılarıyla eleştirmiştir. Fakat bunun yanında Türk tarihinden, Türk büyüklerinden her zaman övgüyle söz etmiştir. Çünkü yaşadığı topraklara, topluma adeta âşıktır. Şiirlerinde koşma ve semaî türünü kullanmıştır.

Âşık Efkârî, eğitime önem veren bir kişidir. Dönemin birçok olumsuzluklarına karşı fırsat bulduğu her anda eğitimini tamamlamaya yönelmiştir. Eğitimin önemini şiirlerine de yansıtmıştır. Öyle ki eğitime yönelik söylediği şiirlerde, öğrencilere her zaman nasihatlerde bulunmuştur. Onlardan öğretmenlerine her zaman saygılı olmalarını istemiş, soylarını bilmelerini, ülkelerin sevmelerini nasihat etmiştir. Atatürk de her zaman âşığımızın şiirlerine konu olmuştur. Atatürk’ün izinden gitmek gerektiğini nasihat etmiştir.

“Yunus Emre, Karaaoglan, Koroğlu, Sümmânî, Ercişli Emrah, Ali Hûzurî, Yanarî, Mola Sait, Burhanî, Yakubî, Sefilî, Azmî ve Âşık Veysel’den etkilenmiştir” (Rayman, 1998, s. 13).

Âşık Efkârî’nin 248 şiirine ulaşılmış olup bu şiirlerden 41 tanesinde eğitim unsurları belirlenmiştir.

2.6. İlgili Yayın ve Araştırmalar

Çalışmanın temelini oluşturan beş âşığın şiirlerindeki eğitim unsurlarını belirleyebilmek için, dönemin okulları, siyasî olayların topluma nasıl yansıdığı da araştırılmıştır. Çünkü o dönemde âşıklar topluma yön veren, eğitici kimliğini taşımaktadırlar.

Savaşları içinde barındırmasının yanı sıra, eğitim, sosyal ve kültürel anlamda birçok yeni politikayı da barındırıyor olması, dönemi anlatan kaynaklar açısından geniş bir yelpaze sunmaktadır. Öyle ki birçok yüksek lisans, doktora tezi, makale ve kitap gibi birçok kaynak çalışmamıza yön vermemizde yardımcı olmuştur.

Cumhuriyetin getirileriyle birlikte eğitim her yönüyle değişmiş, yeni eğitim modelleri geliştirilmiştir. Bu dönemde açılan öğretmen okullarının temel amacı halkın bilgi düzeyini arttırmak ve okuryazar sayısını çoğaltmaktır. Her zaman bilgiyi, eğitimi savunan âşıklarımızdan bazıları bizzat bu kurumlarda çalışmışlardır. Özellikle köy enstitüleri, millet mektepleri, halk evleri bu amaca hizmet etmek için kurulmuşlardır. Bu kurumları anlatan ve çalışmamızda faydalandığımız kaynaklardan bazılarını yukarıda yer verilmiştir.

Belli bir araştırma sonucunda görülmüştür ki diğer âşıkların şiirleri hakkında da yapılmış bilimsel çalışmalar vardır. Bu çalışmalar incelendiğinde, gerek yöntem, gerekse konunun ele alınışı bakımından benzerlikler olmasının yanında farklılıklar olduğu da görülmüştür. Hem eğitim unsurlarını terminoloji olarak inceleyip kullanım sıklığı belirlemesi hem de sosyal olgulara yer verip dönemin eğitim anlayışı ile bağdaştırması açısından çalışmamız ilktir. Benzer araştırmalar belirlenirken çalışmayla ilişkilendirilebilmesi açısından sadece âşık şiiri ve eğitim arasındaki

ilişkiyi inceleyen araştırmalar ele alınmıştır. Bu bağlamda çalışmamız ile benzerlik gösteren 4 adet araştırma elde edilmiştir.

1.Akkaya, N. (2010), Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Halk Eğitimi, Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İZMİR

Akkaya bu makalesinde on yedinci yüzyıl âşık şiirindeki halk eğitimi ile ilgili unsurlara yer vermiştir. Bu yüzyılın temsilcilerinden Karacaoğlu, Âşık Ömer ve Gevheri'nin şiirlerine yer vermiştir. Üç âşığın şiirlerinden yola çıkarak bu geleneğin halk eğitimi üzerindeki etkilerini incelemiştir.

Bu makaleyi çalışmamızdan ayıran temel özellik âşıkların şiirlerine kapsamlı olarak bakılması ve sayısal verilere yer verilmemiş olmasıdır. Şiirler içerik inceleme yöntemi ile yorumlanmıştır. Elde edilen yorumlara bağlı olarak geleneğin eğitim ile bağlantısı belirlenmiştir. Ayrıca buradaki eğitim sadece halk eğitimi ile sınırlandırılmıştır, günümüz eğitim kurumlarına olabilecek faydalar üzerinde durulmamıştır. Çalışmamızdan ayrılan bir diğer özellik ise ele aldığı yüzyılın sosyal olaylarına ve eğitim kurumlarına yer vermemiş olmasıdır. Çalışmamızla benzerlik gösteren yönü ise tek bir yüzyıl ve bu yüzyılda yaşamış âşıkların ele alınmış olmasıdır.

2.Kara, R. Tören, A. (2011), Âşık Veysel'in Şiirlerinde Eğitim, Atatürk Üniversitesi TAED, Sayı 46, ERZURUM

Bu makalede çalışmamızda ele aldığımız beş âşığımızdan biri olan Âşık Veysel'in şiirlerindeki eğitim incelenmiştir. Konu bakımından çalışmamızla benzerlik göstermektedir. Aynı âşık incelenmiş olmasına rağmen yöntem bakımından farklılık

içermektedir. Özellikle sayısal verilerin yer almaması, konu bakımından eğitime olan katkılarının araştırılmış olması en belirgin farklılıklardandır. Sadece tek bir âşığın ele alınmış olması yaşadığı devrin âşık şiirinin eğitime olan katkısını belirlemekte yeterli olmayacaktır. Bu yönüyle de çalışmamız farklılık göstermektedir.

3.Taşkaya S. M. Coşkun İ. (2007) Âşık Feymânî'nin Şiirlerinde Eğitim ve Eğitim Unsurları, Türkiyat Araştırmaları Dergisi Yayınları

Bu çalışma yöntem olarak araştırmamızla benzerlik göstermektedir. Âşık Feymânî'nin şiirlerindeki eğitim unsurları araştırılmış ve bu unsurların kullanım sıklıkları belirlenmiştir. Çalışmamızı ayıran özellik ise aynı yüzyılda yaşamış 5 farklı âşığın incelenmiş olmasıdır. Bu sayede sadece âşıkların şiirlerindeki eğitim unsurlarına ulaşılmamış, aynı zamanda dönemin âşık şiirinin eğitime bakış açısı hakkında da fikir edinilmiştir. Bu açıdan daha kapsamlı bir çalışmadır.

4.Gözütok Şahin, H. (2012), Âşık Fuat Çerkezoğlu'nun Şiirlerinde Yer Alan Eğitsel Unsurlar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Atatürk Üniversitesi, ERZURUM

Yöntem ve inceleme açısından çalışmamızla oldukça benzerlik göstermektedir. Özellikle seçilen âşığın da yirminci yüzyılda yaşamış olması aynı dönemi kapsadığını göstermektedir. Temel amaç, Âşık Fuat Çerkezoğlu'nun şiirlerindeki eğitimin belirlenmesi olmuştur. Fakat burada sayısal verilere yer verilmemiş, şiirlerindeki eğitim unsurları belirlenmiştir. Belirlenen eğitim unsurları üzerinde bir sınıflandırma yapılmıştır. Aynı yüzyıla ait âşık şiirini içermesine rağmen tek bir âşıkla sınırlı kalması daha sınırlı sonuçlar alınmasına sebep olmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Deseni

Âşık Mehmet Yakıcı, Âşık Huzûrî, Âşık Veysel Şatıroğlu, Âşık Zülâlî ve Âşık Efkârî'nin şiirlerindeki eğitim unsurlarını belirlemek amacıyla hazırlanan bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemle elde edilen veriler eğitimdeki işlevselliğine göre gruplandırılıp kullanım sıklıkları belirlenmiştir. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında ilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Madge, 1965, s.75).

Diğer nitel araştırma yöntemlerinde olduğu gibi doküman analizi yönteminin de artıları ve eksileri vardır. Araştırmacının çalıştığı konuyla ilgili kişilere doğrudan ulaşması bu yöntemin faydalarından birisidir. Tarihsel olaylara, kültür ve gelenekle ilgili dokümanlara ulaşmak da zengin bir veri kaynağı sağlamaktadır. Dokümanların yazılı metin olarak düzenlenmiş olması da önemli bir avantajdır. Daha önceden gözden geçirilmeleri nitelikli veri kaynağı olmalarını sağlar. Bu bağlamda araştırmanın güvenilirliğini arttırabilirler. Doküman analizi yönteminin belirtilen artı yönlerinin yanında eksi yönlerini saymak mümkündür. Öyle ki elde edilen dokümanları oluşturan şahıslar olayları abartmış ya da yanlış davranmış olabilirler. Bu tür dokümanlar kullanıldığında elde edilen sonuçların güvenilirliği olumsuz yönde etkilenebilir. Bir diğer olumsuz yönü de tarihi olaylar incelenirken, çalışmada kullanılan dokümanlarda rastlanabilir. İnceleme yapan kişi araştırdığı olgulara bizzat

tanıklık etmediği için, ulaştığı dokümanlara güvenmek zorundadır (Yıldırım, A. Şimşek, H. , 2008).

Araştırmada incelenen şiirler dikkatle okunarak araştırmanın amacıyla ilgili bölümler belirlenmiş, doküman analizi yöntemlerinden içerik analizi ile sınıflandırılıp eğitim unsurları tespit edilmiştir. İçerik analizinde tutarlılığı denetlemek üzere araştırmanın yazarı dışında bir uzman, Âşık Mehmet Yakıcı, Âşık Huzûrî, Âşık Veysel Şatıroğlu, Âşık Zülâlî ve Âşık Efkârî'nin şiirlerinden 25 tanesi (her bir âşıktan 5 şiir seçilmek koşulu ile) üzerinde inceleme yapıp, şiirlerdeki eğitim unsurlarını tespit etmiştir. Araştırmanın yazarının tespit ettiği eğitim unsurları ile güvenilirliği denetleyen uzmanın belirlediği eğitim unsurları arasında % 85 oranında tutarlılık olduğu görülmüştür.

3.2. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Araştırmada ilk olarak Âşık Mehmet Yakıcı, Âşık Huzûrî, Âşık Veysel Şatıroğlu, Âşık Zülâlî ve Âşık Efkârî ile ilgili kaynaklar taranmış ve yayımlanmış olan eserlerine ulaşılmıştır. Elde edilen kaynaklardaki şiirler tek tek okunup, içlerindeki eğitimle ilgili unsurlar doküman analizi yöntemi ile belirlenmiştir. Bu unsurların belirlenmesinde âşıkların şiirlerinin yanında araştırmaya kaynaklık edebilecek başka kavramlara da yer verilmiştir.

Belirlenen unsurlar, eğitimle olan ilişkisine bağlı olarak sınıflandırılmış ve her bir âşık tarafından kaç defa kullanıldığı belirlenmiştir. Konularına göre üç ana başlıkta şekillenmiştir. Elde edilen sayısal verilerle birlikte âşıkların şiirlerindeki eğitim unsurları, eğitim, öğretim ve önemi, eğitim kurumları ve eğitim materyalleri başlıkları altında sınıflandırılmış ve buna bağlı olarak bulgular yorumlanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Çalışmanın bu bölümünde, beş âşığın şiirlerindeki eğitim unsurlarına ve bu unsurları şiirlerinde kullanım sıklıklarına yer verilmiştir. Âşıkların toplamda 836 şiirine ulaşılmış olup bu şiirlerin 140 tanesinde eğitim unsurları belirlenmiştir.

Belirlenen eğitim unsurları kullanım alanına göre 3 ana başlık altında şekillenmiştir. Kullanıldığı şiirin adı, dörtlüğü ve kaç defa kullanıldığı belirlenmiş olup, unsurlar temel anlamdan, yan anlam ve değişmeceli anlama doğru yazılmıştır. Şiirlerinden örneklere yer verirken de, eğitim unsurunu en çok kullanan âşıktan en az kullanan doğru sıralama yapılmıştır.

Âşıklarımız 43 adet eğitim unsurunu, terim olarak 404 kez şiirlerinde kullanmışlardır. Şiirlerin bazıları başlıklarıyla, başlıkları olmayanlar ise numaralarıyla yer almaktadır. Şairlerin eserlerinde yer verdikleri unsurlar, yer aldıkları eğitim unsurlarına göre 3 başlık altında şekillenmiştir. Aşağıda bu eğitim unsurları ve örnekleri yer almaktadır:

4.1. Eğitim Öğretim ve Önemi

4.1.1. İlim ve İrfan

Bu iki unsur, insanın hem kişisel gelişimini, hem de toplum içindeki yerini elde etmesi bakımından büyük bir öneme sahiptir. Bu sebeple ilim ve irfan terimine âşıklarımızın şiirlerinde de sıkça rastlamaktayız. İlim ve irfan teriminin yanı sıra, anlam bakımından birbirine benzeyen diğer unsurlar da bu başlık altında açıklanmıştır.

Âşık Huzûrî, bir koşmasında her şeyi doğru yapmak gerektiğini, söylediğimiz sözün bile doğruluğuna güvenmemiz gerektiğini öğütlemekte, dedikoduya değil ilim ve irfanın gerekliliğine değinmektedir. Cumhuriyetle birlikte yeniden yapılandırılan eğitim sistemi tamamen bilime dayalıdır, bu dörtlükte de Âşık Huzûrî, bilimin önemini anlatırken, dedikodu gibi halkı körelten davranışlardan uzak durmayı, bilgiye güvenmek gerektiğini söylemektedir:

“İlm ü irfan gerek nedir kal ü kıl
Doğru söyle, doğru öğren, doğru bil
Düşer mi kıymetten geçmekle bin yıl
Söz olur ki halis ayar zer gibi” (Dizdaroğlu, 1949, s. 115).

Âşık Huzûrî yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde yaşamış bir âşık olarak on iki yıl eğitim hayatına devam etmiştir. Dönemin kötü şartları göz önüne alındığında on iki yıl uzun bir süreçtir. Bu yönüyle eğitim hayatının içinde yer alan bir şahıs olarak, eğitimin önemini her zaman vurgulamaktadır. Bir koşmasında ilm ü irfan gibi fazilet yoktur demektedir. Her iyi şeyin başı bu iki terimdir. İnsanoğlu için cehalet en büyük kusurdur, bu kusuru gidermek ilim ve irfan ile mümkündür,

...
“İlm ü irfan gibi fazilet olmaz
Âdem için kusur cehalet yeter
Eskimez, eksilmez, nihayet bulmaz
Servet ister isen kanaat yeter” (Dizdaroğlu, 1949, s. 149).

İlm

İslam dini kayıtsız şartsız teslim olmayı gerektiren bir dindir. Bu dine gönülden bağlı olanlar, sorgusuz sualsiz Allah’a ve elçisine inanırlar. Allahü Teâlâ’nın Hz.Peygambere ilk emri de “oku” olmuştur. İlm kavramı dinimiz ile de bütünleşmiş

bir kavramdır. Peygamber Efendimiz de sürekli ilmin öneminden bahsetmiş, bildiklerini başkalarına anlatmayı, öğretmeyi öğütlemiştir. Bir hâdîs-î şerifinde bunu şöyle ifade etmiştir. “Benim tebliğ ettiklerimi, beni görenler (şahid olanlar) görmeyenlere tebliğ etsin, duyursun” (Canan, 1988, s. 398).

Yüzyıllar boyu önemine değinilen ilim terimi âşıklarımız tarafından da sıkça kullanılmıştır:

Âşık Efkârî, her daim ilmi savunan bir âşık olmuştur. Araştırmada yapılan inceleme sonucunda görülmüştür ki beş âşık içinden, eğitim unsurlarına yer veren en çok Âşık Efkârî olmuştur. Bir semaisinde de ilimle terbiye olduk demektedir:

“İlime olduk perverde
Kanatlandık uçamadık
Halen kaldığımız yerde
Yol aradık seçemedik” (Rayman, 1998, s. 160).

Âşık Efkârî’nin didaktik şiirlerinin hepsi, belki de dönemin koşullarına bağlı olarak eğitimi, bilginin gücünü savunmakta, yeni nesle bu gücü öğütlemektedir. Bir didaktik şiirinde de bilime bağlı bir er olun demektedir. Bilginin ışığında, büyüğe küçüğe olan hürmetten bahsetmiş, kendilerinden sonra bu milleti yükseltecek olan sizlersiniz demiştir, burada âşıkların halka yön veren kişiler olduğu açıkça görülmektedir:

“İlme bağlı işinizde er olun
Daim irfan ocağına yâr olun
Büyüğe küçüğe hürmetkâr olun
Yeten fazilete siz olacaksınız
Yarınki hizmete siz olacaksınız” (Rayman, 1998, s. 189).

Cumhuriyet ile birlikte en çok ilgilenilen konu eğitim olmuştur. Ülkemizin en ufak noktasına kadar okullar açılmaya çalışılmıştır, Âşık Efkârî de bir epik şiirinde bu durumu Cumhuriyetimizin büyük çabası olarak nitelendirmiştir. Ayrıca âşıkların şiirleri incelendiğinde görülmüştür ki, “ilim” terimini en çok kullanan, Âşık Efkârî’dir:

...

“Cumhuriyetimiz büyük çabası

Her köyde kuruldu ilim yuvası

Dünya takdirinde boğaz köprüsü

Çok azım serveti Cumhuriyetin” (Rayman, 1998, s. 249).

Cumhuriyet ile birlikte dilimize yeni terimlerin eklenmesinin yanında Öz Türkçe kelimeler de kullanılmaya başlanmıştır. Âşıklarımız da bu kelimelerin kullanılmasında ve benimsenmesinde halka öncülük etmişlerdir. Bu kelimelerden birisi de bilimdir. Örneğin Âşık Efkârî, o dönem için yeni bir kelime olan bilimi bir şiirinde kullanmıştır. Diğer âşıklar bilim kelimesi yerine okumak, okuyup – yazmak, ilim, irfan gibi kelimeleri kullanmışlardır. Âşık Efkârî pastoral bir şiirinde, gelişmiş toplumlarda olduğu gibi bizde de bilim var demektedir. Burada “ilm” terimi karşımıza “bilim” olarak çıkmaktadır:

“Bu ibrettir Ulukışla

Nerden gelmiş olmuş taşla

Nice ayak nice başla

Bilimler Anadoluda” (Rayman, 1998, s.228).

Âşık Veysel, Aldanma “Cahilin Kuru Lafına” adlı şiirinin başlığında bile ilim kavramının önemini özetlemektedir. İlimsiz kalmış, cahil insanın sözüne inanmamayı, ondan iyilik dahi beklememeyi öğütlemiştir:

“İnsan bir deryadır ilim de mahir
İlimsiz insanın şöhreti zahir
Cahilden iyilik beklenmez âhir
İşleği ameli hâli yalandır” (Şatıroğlu, 2001, s. 61).

Âşık Zülâlî de ilmi öğütleyen bir kişidir. Yaş Destanı’nda kendisinin mektebe girdiği günleri anlatmaktadır:

“Altıda yedide kendimi bildim
Ahibbilerimle oynadım güldüm
O sevinçli günlerde mektebe girdim
Okudum karıştım ilim irfana” (Nasrattınoğlu, 1987, s. 165).

“Zülâlî – Şenlik Deyişmesi”nde eğitimle ilgili birçok kavrama değindiğini görmekteyiz. Birçok bilgiden haberdar olduğunu, dünyanın her bölgesini bildiğini söylemektedir. Dünyayı küreye benzetmesi bile pozitif bilimlere gönderme yapması açısından önemlidir. Doğudan, batıdan haberdar olmanın önemini vurgulamakta hatta sen bu ilmi kimden okudun diye de sormaktadır:

...
“Titredir burcu semayı eğer vursa narayı
Şarktan, garptan haberi var elde tutmuş küreyi
Üstadım kimden okudun sen bu ilmi felâyı
Mekâlin müftü müderris sizi irfan dediler” (Nasrattınoğlu, 1987, s. 189).

Ehl-i İrfan

Ehl-i İrfan yüksek bilgi sahibi kişileri nitelendirmek için kullanılan bir terimdir. Dinimizde de yeri olan bu kişiler kanaatkâr olan, aza kanaat edip, Allah’a şükreden kişidir, yüksek bilgisine rağmen, kendisini üstün görmeyen kişidir. Âşık Huzûrî, Şatı Destanı adlı şiirinde bu destanı, cümlelerimi, irfan ehline söylemekteyim demektedir:

“Gûş verin ahbablar bu dasitana
Hayalet bahsinde marifetim va
Sözlerim mahsustur Ehl-i irfana
İrfan olanlara riayetim var” (Dizdaroğlu, 1949, s. 89).

Âşık Efkârî de Âşık Huzûrî gibi, şiirini ehl-i irfan beğensin diye fasih bir dille yazmakta olduğunu dile getirmektedir. Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde halkın sözcüsü konumunda olan âşıklarımız her zaman halka yön veren, halkın bir adım önünde olan kişiler olmuştur. Fakat onlar da kendilerinden üstün olarak irfan sahibi kişileri görmektedirler. İrfan sahibi olan kişinin düşüncelerinin ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır:

“Anadolu ismi ile istedim divan yazem
Benden kalsın bir yâdigar okusun irfan yazem
Her divanda anmaktayım hâlikımın ismini
Ehl-i irfan beğenmekçin çok fasih lisan yazem” (Rayman, 1998, s. 235).

İrfan

Âşıklarımızın şiirlerinde irfan, ilim irfan yuvası, irfan mektebi, irfan ocağı, irfan atı şeklinde kullanılmıştır. Arapça bir kelime olan irfan kelimesi bilgi, bilmek anlamlarına gelmektedir. Bir milletin ilerleyebilmesi, sağlam temeller üzerine kurulabilmesi için gerekli olan en önemli parçadır. O yüzdendir ki Mustafa Kemal

Atatürk, irfan ordusu diye bahsetmiş ve savaşla kazanılanların eğer irfan ile şekillendirilmezse kısa süre sonra yok olmaya mahkûm olacağını belirtmiştir. “Bir millet irfan ordusuna sahip olmadıkça, muharebe meydanlarında ne kadar parlak zaferler elde ederse etsin, o zaferlerin kalıcı sonuçlar vermesi ancak irfan ordusuna bağlıdır” (Atatürk, 1923, s. 155).

Âşık Veysel de, Okul adını verdiği şiirinde, ilim irfan sahibi olmayı öğütlemiş, irfan sahibi olmayı altın bir bilezik olarak görmüştür. Bir bireyin kişiliği de yaşam standartları da aldığı bilgi birikimine göre şekillenir. Okul sıralarından başlayan bu birikim ömür boyu devam eder:

“Yürü yavrum okuluna
Altın bilezik koluna
Hem kızına hem oğluna
İlim irfan yuvasıdır” (Şatıroğlu, 2001, s. 189).

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte insanları okumaya, bilgi, irfan sahibi olmaya teşvik etmek adına okullar yapılmış, eğitimciler yetiştirilmiş, yeni bir düzen sağlanmıştır. Okulların yanı sıra halkın eğitimini üstlenen ve dönemin şartları düşünüldüğünde gerçek anlamda başarıya ulaşmış bir diğer kurum ise Halkevleri olmuştur. Aynı ismi taşıyan şiiriyle, bu bilgi yuvalarını anlatan âşığımız, ilim irfan dolu olduklarını, Mustafa Kemal Atatürk’ün yolunda devam ettiklerini anlatmıştır:

...
Halkevleri umum halkın malıdır
İlim irfan faziletle doludur
Devam eden Atatürk’ün yoludur
Atatürk izi var Halkevlerinde (Şatıroğlu, 2001, s. 190).

İrfan terimini bir diğer âşığımız Âşık Zülâlî’de de görmekteyiz. Hayatını dile getirdiği Yaş Destanı adlı şiirinde yedi yaşında okula başladığını, ilim irfana karıştığını ve gülüp oynadığı yaşta sevinçle mektebe gittiğini anlatmaktadır (Nasrattınoğlu, 1987, s. 165).

Âşık Efkârî’nin on üç farklı şiirinde irfan terimine değindiğini görmekteyiz. Bir koşmasında sözlerinin irfanca olduğunu, bilgi sınırları içerisinde konuştuğunu anlatmıştır:

“Efkârî’nin derdi hayalet değil
Sözleri irfanca cehalet değil
Asla düşeceğim hacalet değil
Kalmam yüzü kara gönderin beni” (Rayman, 1998, s. 127).

Âşık Efkârî, bir semaisinde ise, irfan atı benzetmesi yapmıştır. Âşık bu yolda yeri geldi yorulduk demektedir, zorlu bir süreçten geçildiğini, dönemin şartları açıkça görülmektedir:

...
“Biz irfan atına bindik
Gâh yorulduk, gâhî dindik
Irmak kenarına indik
Köprü bulup geçemedik” (Rayman, 1998, s. 160).

Âşıkların şiirlerinde çoğu zaman öğüt verici nitelikler tespit edilmiştir, öyle ki bizzat yaşadıkları bu dönemde, kendilerinden sonraki nesillere yardımcı olmayı hedeflemişlerdir. Bu öğütlerden çoğu da bilgiye yönelik olmuştur. Âşık Efkârî de didaktik bir şiirinde ilme bağlı olunması gerektiğini, irfan ocağına yar olunması gerektiğini öğütlemiştir.

“Er olmak” ve “irfan ocağı” terimleri ilk bakışta “asker ocağı” ve “er” terimlerini akla getirmektedir. Bu iki terim yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Asker ocağı kutsal bir müessesedir. Âşık Efkârî de ilimin önemini vurgularken bu kelimeleri çağrıştırmakla anlatmıştır. Çünkü devlete hizmet edecek olan yeni nesillerdir, onların aldıkları bilgi birikimi bu ülkeyi taşıyacaktır, tıpkı asker ocağındaki erlerin ülkeyi düşman kuvvetlerinden kurtardığı gibi:

...

“İlme bağlı işinizde er olun
Daim irfan ocağına yâr olun
Büyüğe küçüğe hürmetkâr olun
Yeter fazilete siz olacaksınız
Yarınki hizmete siz olacaksınız” (Rayman, 1998, s. 189).

Âşık Huzûrî, Öğüt Destanı adlı şiirinde irfan mektebine gir demektedir, bu mektepte okuyup yazmasını öğütlemektedir:

“Sorup öğren canım anlıyasın râz
Ehl-i hakikate olasın demsaz
İrfan mektebine girip oku, yaz
Okuyup yazmıyan irfan olur mu” (Dizdaroğlu, 1949, s. 101).

“İlm ü İrfan” başlığı altındaki 6 terim âşıklarımız tarafından 58 defa kullanılmıştır. Terim olarak farklı olsalar bile hepsi aynı amaç için kullanılmışlardır. O da bilimin getirileridir. Eğitimin yapı taşlarını oluşturan bu unsurların, âşıklarımız tarafından öğüt vermek, yol göstermek için kullanıldığı görülmüştür. İlim yuvası olarak “Halkevleri” gösterilmiştir. İlm ve irfanın kız çocukları için altın bilezik olarak değerlendirilmesi dönemin yeniliklerinin halk tarafından kabul edildiğinin

göstergesidir. Bu terimlerden en çok kullanılanı ise “ilm” olmuştur. Toplamda 31 defa kullanılmıştır. “İrfan” kelimesi ise ilmden sonra en çok kullanılan terim olmuştur. 21 defa kullanılmıştır (Bkz. Tablo 4.1).

4.1.2. Okumak

Öğrenmenin en sağlam ve yararlı yolu bireyin doğrudan bilgi edinmesidir. Bunu sağlayabilecek en önemli şey ise okuma eylemidir. Cumhuriyetten önceki dönemlerde okuma – yazma bilenlerin sayısı çok azdı, bu sorunu ortadan kaldırmak adına, Cumhuriyetin ilanı ile birlikte, Mustafa Kemal Atatürk, ulusa en kolay haliyle okuma yazma öğretmek gerektiğini biliyordu. Yeni alfabenin kabulüyle bu süreç daha da hızlandı. Kısa bir süre sonra, okuma – yazma oranı oldukça arttı. İnsanlar bilgiyi, haberi okuyarak öğrenmenin ayrıcalığını anladılar. Âşıklar da bu oranın arttığı dönemleri, güzel bir şekilde dile getirmişlerdir

Âşık Mehmet Yakıcı, o dönemdeki eğitimi dile getirmiştir. Bu yönüyle âşıkların şiiri dönemin eğitim anlayışı ve yaşadıkları coğrafyanın eğitim kurumları hakkında bilgi vermesi açısından önemlidir:

“Sabiler mektepte okurlar hece,
Dua ederler mi hem gündüz gece,
Konya’nın bedeli Hadimli Hoca,
Yanında da Musa Kazım beraber” (Yakıcı, 1978, s. 21-22).

Âşık Huzûrî ise Talih Destanı adlı şiirinde güzel okuduğunu bir dördlüğünde dile getirmiştir. Bu yönüyle sadece eğitimin önemini vurgulamakla kalmamış, aynı zamanda kendilerinin eğitim durumları, okuma – yazma durumları hakkında dolaylı olarak bilgi vermişlerdir:

“Kâtiplere şaşırtırım hesabı

Boyacı eyledim nice kasabı

Okumak fikriyle açsam kitabı

Nokta, kelâm harf ü hece tükenir” (Dizdaroğlu, 1949, s. 99).

Öğüt Destanı’nda Âşık Huzûrî, okuyup yazmanın önemini anlatmıştır. Sorup öğrenmenin gerekliliğini, irfan mektebine girmeyi öğütlemiştir:

...

“Sorup öğren canım anlıyasın râz

Ehl-i hakikate olasın demdaz

İrfan mektebine girip oku, yaz

Okuyup yazmıyan irfan olur mu” (Dizdaroğlu, 1949, s. 101).

Okuyup yeni bilgiler elde etmek, yirminci yüzyıl Türkiye’si için olmazsa olmaz bir konumda olmuştur. Bu dönemde yaşayıp, dönemin ağır şartlarını yaşayan Âşık Veysel de bu kavramın önemini çok iyi bilmektedir. Öyle ki okuyup çalışmayı Kader adlı şiirinde vasiyeti olarak dile getirmiştir:

...

“Gam ile yuğrulmuş bu dertli beden

Yoksa tecelli mi bilmem ki neden

Vasiyetim size budur ölmeden

Oku çalış öğren ölene kadar (Şatıroğlu, 2001, s. 54).

Vatan Sevgisini İçten Duyanlar adlı şiirinde ise dünyada mesut olmanın yolu olarak, hatta insan olmak için okumanın gerekliliğini söylemiştir:

...

Olmak istiyorsan dünyada mesut

Hakka halka yarayacak bir iş tut

Çalıştır oğlunu kızını okut

İnsan olmak için okumak gerek (Şatıroğlu, 2001, s.161).

Halkın yeni oluşmaya başlayan düzene ayak uydurması gerektiğini, artık okumanın önemini herkesin benimsemesi gerektiğini, halkın içinden bir âşığın söylemesi çok büyük bir değer olmuştur. Uyan Bu Gafletten adlı şiirinde Âşık Veysel, hidrojen, atom gibi bilimsel terimlerden bahsetmiş, Türk halkını gafletten uyanmaya yöneltmiştir:

...

Destekle fakiri okut yetimi

Bu hayırlar dinimizce kötü mü

İdrâk eyle hidrojeni atomu

Uyan bu gafletten uyuma yurttaş (Şatıroğlu, 2001, s. 166).

Okul II adlı şiirinde ilim deryası olarak nitelendirmekle beraber, okuyup çalışanın mutlu bir hayat yaşayacağını öğütlemektedir:

...

“Oku çalış bul hidayet

Mesut olur yaşar hayat

Veysel bunu der nihayet

Okul ilim deryasıdır” (Şatıroğlu, 2001, s. 189).

Yine Âşık Veysel’in belki de en duygulu şiirlerinden biri olan Anama adlı şiir, okumanın önemini anlatması bakımından önemlidir. Bu sefer öğüt veren âşığımız değil annesidir. Çünkü annesi de kendisine, ufak yaştan itibaren okuyup çalışmayı öğütlemiş, vatan sevgisini aşılamıştır.

...

“Çocuğudum anam bana ders verdi

Okumamı çalışmamı ön gördü

Milletine bağlı ol da dur dedi

Vatan sevgisini giyitti Anam” (Şatıroğlu, 2001, s. 213).

Bir diğer âşığımız Efkârî de okumanın önemini çok iyi kavramış ve çoğu şiirinde bunu öğütlemiştir. Rayman’ın sınıflandırmasına göre Didaktik Şiirlerinden doksan altı numaralı şiire baktığımızda, hayatın anlamını çok güzel açıkladığını görmekteyiz. Sadece dünyayı gezmekle ya da okuyup yazmayla olmayacağını anlatmaktadır. Okuma çok önemli bir kavramdır ama bunun yanında yapılması gerekeni de yazması açısından çok farklı bir yorum getirmiştir:

...

“Devredip dünyayı gezmekle olmaz

Tesbihi ipliğe dizmekle olmaz

Sadece okuyup yazmayla olmaz

Ekmeği aşında hafız olmalı” (Rayman, 1998, s. 182).

Yazının bulunması ile birlikte tarihi olayların hepsi, ayrıntılı bir şekilde yazılı birer kaynak haline gelmiştir. Bu sayede bir sonraki nesiller atalarını, adetlerini, kültürlerini yaşatmayı başarabilmişlerdir. Ama önemli olan, o kaynakları faydalı hale getirebilmek, yani okuyabilmektir. Âşık Efkârî de bir şiirinde bu konuya değinmiş, tarihi okumak gerektiğini öğütlemiştir ve tarihi olaylarla ilgili dolaylı olarak bilgi de vermiştir:

...

“Oku tarihi netmişiz

Ne almışız ne satmışız

Bin düşmanı yok etmişiz

Beşimiz Anadoludan” (Rayman, 1998, s. 232).

Cumhuriyetle birlikte, okuma yazma oranının artması, yeni fabrikaların, yeni bir düzenin oluşması âşıkların her zaman ele aldıkları konulardan olmuştur, öyle ki Âşık Zülâlî de dönemin gelişmelerini bir epik şiirinde şöyle anlatmıştır. Bu dörtlük âşıkların yaşadıkları devrin eğitim durumları hakkında bilgi verdiklerini kanıtlar niteliktedir:

...

“Bugün vesaitler asfaltta gezer

Yüzde doksan oldu okuyup yazar

Zirai donatım yeri düzen

Çiftçiye himmeti Cumhuriyetin” (Rayman, 1998, s. 249).

Bir diğer âşık Âşık Zülâlî de halkın eğitimini, yeni bilgiler edinmesini savunan bir şahıstır. Öyle ki “İntibahname” adlı bir şiirinde, farklı uluslarla Türkleri karşılaştırmış, esarete kalınmaması gerektiğini vurgulamıştır. Buradaki esaret, okuma – yazma terimlerini anlatmaktadır. Başka ulusların bile Türkçeyi konuşabildiklerini söyleyerek, Türk gençliğini cesaretlendirmektedir:

“Bütün Ermeniler, Rumlar okurlar Türkçe Rusça’yı

Yazık değil mi Türk evlâdı kalsın hep esarete” (Nasrattınoğlu, 1987, s. 131).

Âşık Zülâlî’nin hayatını anlattığı Yaş Destanı’nda da âşığın bizzat kendisinin okula giriş yıllarını tespit edilebilmektedir. Okuyarak, ilim irfana karıştığını sevinçli bir dil ile anlatmıştır:

...

“Altıda, yedide kendimi bildim

Ahibbilerimle oynadım güldüm

O sevinçli günlerde mektebe girdim

Okudum karıştım ilim irfana” (Nasrattınoğlu, 1987, s. 165).

Okumayı öğütleyen en önemli dörtlüklerinden biri de Emirdağı Fidanlığı adlı şiirinde geçmektedir. Kitap açıp okumayı, fenne girmeyi öğütlemiştir. Eğitimi bir bağ olarak görmektedir. Bu dörtlükler ile, âşıkların eğitimin- öğretimin önemini anlatmak için, halkın yakın olduğu, bildiği konularla bağdaştırarak inceledikleri tespit edilmiştir:

...

“Der Zülâlî: Gel bu bağı görelim

Kitabın aç, oku fenne girelim

Fidanlığa taze hayat verelim

Gülünç olmayalım ağyara oğul!..” (Nasrattınoğlu, 1987, s. 181).

Yukarıdaki örneklerde de verildiği gibi okumak terimini âşıklar tarafından genel olarak gerçek anlamıyla kullanılmıştır. Halkın okuma oranının her geçen gün artması ve yeni düzenin getirileri âşıklar tarafından da konu edilmiştir. Eğitimin önemini anlatırken en fazla kullandıkları terimin “okumak” olduğu görülmüştür. Toplam 47 defa şiirlerinde kullanmışlardır (Bkz. Tablo 4.2).

4.1.3. Yazmak

Söz yazıdan eskidir fakat duygu ve düşüncelerin kalıcılığını sağlayan yazı kavramı olmuştur. Düşüncelerin, isteklerin yayılmasına da yardımcı olan yazıdır. Çok eski dönemlerde insanlar yasalarını, anılarını, belli başlı kuralları belleklerinde saklamak zorunda kaldığında, kulaktan kulağa geçen bu bilgiler zamanla değişebiliyor ya da

unutuluyordu. Yazının bulunmasıyla birlikte, çağların yaşayışları, düşünceler, kültürel değerler kalıcı hale gelmiş, düşünceler daha hızlı ve doğru bir şekilde yayılabilmektedir. İnsanlar arasındaki iletişim de güçlenmiştir. Yazının kitabın doğuşuna temel hazırladığını söylemek de doğru olacaktır.

Yazıyla birlikte geçmiş çağların her özelliğinin kavranabilmesi, tarihin yazıyla kalıcı hale gelmesi, kültürün nesilden nesile yazıyla geçmesi sağlanmıştır. Çalışmada incelenen âşıklar da hem yaşadıkları dönemin özelliklerini yansıtmışlar hem de öğütler vererek gelecek nesillere yol göstermişlerdir. “Yazmak” terimini de farklı anlamlarda da olsa şiirlerinde kullanmışlardır:

Örneğin Âşık Mehmet Yakıcı bir semaisinde gazel yazacağından bahsetmiş, güzel duygularını gazel ile ölümsüzleştireceğini söylemiştir:

“Aman güzel canım güzel
Ben seni severim ezel
Yazarım ben sana gazel
Benim ile gider misin” (Yakıcı, 2000, s. 80).

Yine “Kuraklık Destanı” adlı şiirinde şikâyetini, yazdığı destanla dile getirir, Türkistan’ı ihya edin der. Yaşadığı devrin sosyal olgularına sık sık yer verdiği tespit edilmiştir:

“Susuz koyman bu sene siz bostanı
İhya edin gayri bu Türkistan’ı
Âşık Mehmet yazar böyle destanı
Dinletir âleme hem yavaş yavaş
...
Budur onuncu yıl dönüm devranı,

Gezip Ankara'yı etsem seyranı,

Âşık Mehmet yazar bayram destanı,

Kutlu olsun Cumhuriyet Bayramı” (Sakaoğlu, 1974, s. 11-12; Sakaoğlu-Karadavut, 1998, s. 153-154).

Âşık Huzûrî Öğüt Destanı'nda, sorup öğrenmenin önemini, irfan mektebine girip okuyup yazmak gerektiğini söylemiştir, bilgili kişi olmanın tek yolu okuyup – yazmaktır. Cumhuriyetle birlikte, Halkevlerinin açılması, Millet Mekteplerinin kurulması, halkın okuyup yazmayı öğrenmesini amaçlamaktadır. Âşıklar bu şiirleriyle halka okumanın gerekliliğini anlatması bakımından önemlidir:

“Sorup öğren canım anlıyasın râz

Ehl-i hakikate olasın demsaz

İrfan mektebine girip oku, yaz

Okuyup yazmıyan irfan olur mu” (Dizdaroğlu, 1949, s. 101).

Âşık Veysel, “Orman” adlı şiirinde ağaçların faydasından söz ederken, kalem ve kâğıdın ağaçtan olduğunu, her unsurun kâğıda dökülebileceğini anlatmıştır. Ormanın önemini anlatırken kâğıt ve kaleme yer vermesi de dolaylı olarak eğitime vurguyu göstermektedir:

“Gemi olur suda yüzer

Uçak olur gökte gezer

Kalem kâğıt neler yazar

Ormandaki varlığa bak” (Şatıroğlu, 2001, s. 153).

Araştırma sonunda görülmüştür ki yirminci yüzyılın ilk çeyreğindeki siyasal olayları yaşayan âşıklar, şiirlerinde yurt, Atatürk, eğitim kavramlarına çoğu zaman birlikte yer vermişlerdir. “Hepimiz Bu Yurdun Evlâtlarıyız” isimli şiirinde de dönemin

özelliklerini çok güzel yansıtmıştır. Atatürk yolunun gençliğe emanet olduğundan, birlikteliğin öneminden ve bunlar için yazılmış nasihat dolu kitaplardan bahsetmiştir:

...

“Kitaplar yazılmış nasihat dolu
Birlikte güçlenir gençliğin kolu
Gençliğe emanet Atatürk yolu
Hepimiz bu yurdun evlâtl-arıyız” (Şatıroğlu, 2001, s. 163).

Halkevleri, o dönemde halkı her konuda eğiten kurumlarından biri olmuştur. Âşık Veysel de Halkevi adlı şiirinde kurumun kazandırdıklarını anlatırken bir kıtasında da okuyup yazmayı öğütlemiştir. Âşıkların dönemin eğitim kurumlarından övgüyle bahsetmeleri, halkın yeni oluşan düzene uyum sağlamasını kolaylaştırmıştır:

...

“Sosyal yardım kolu Türk müzik kolu
Çalışanlar için imkânlar dolu
Çalışmalı okumalı yazmalı
Atatürk sözü var Halkevlerinde” (Şatıroğlu, 2001, s. 190).

Bir diğer âşık Âşık Zülâlî de şiirlerinde “yazmak” terimini kullanmıştır. “Bülbül” adlı şiirinde bülbüle seslenerek senin güle olan aşkını yazdım yüz bin kitap oldu demektedir:

“Ne ağlarsın sana noldu
Yoksa gonca gülmü soldu
Yazdım yüzbin kitap oldu
Bu Senin Destanın Bülbül” (Nasrattınoğlu, 1987, s. 40).

“Güller Kurumuş” adlı şiirinde ise “yazmak” kavramını tamamlayan birçok terime yer vermiştir. Yazmanın önemi, bu dörtlükte de iyi anlaşılmaktadır. Çünkü “yârinden, yavrundan selam getirdim” demektir, iletişim aletlerinin kısıtlı olduğu o dönemlerde yazmanın önemi daha iyi anlaşılmıştır:

...

“Bir kâğıt bir divit kalem getirdim
Söyle yazam kardeş âlem getirdim
Yârinden yavrundan selâm getirdim
Niçin söylemezsin diller kurumuş” (Nasrattınoğlu, 1987, s. 51).

“Cumhuriyet Bayramı” adlı şiirinde ise, günün coşkusundan, bülbülün bile güle naz etmemesi gerektiğinden bahsetmiştir. Halk şairine seslenmiş, şiirini arttırması gerektiğini, yazarak bayrama hazır olabileceğini anlatmıştır:

...

“Bülbül oku etme bugün güle naz,
Halk şâiri şiirin artır biraz,
Edip Âli, Taşpınar’a durma yaz
Cumhuriyet Bayramı’na hazır ol” (Nasrattınoğlu, 1987, s. 127).

“İntibahname” adlı eserinde de Türkçeden bahsetmiş, Kars köylerinde yazı yazmasını bilen ve okulun olmamasından şikâyetçi olmuştur. Yine bu mısralar da âşıkların dönemin sözcüleri konumunda olduklarını kanıtlar niteliktedir:

...

“Ki Kars’ın köylerin derler yazan yok bir satır Türkçe
Acep Türk hattı çıktı da gezer mi şol semavatta” (Nasrattınoğlu, 1987, s. 131).

“Yazmak” teriminin en çok görüldüğü âşıklardan biri ise Âşık Efkârî olmuştur. Öyle ki bir semaisinde mahlasını yazmaktan bahsetmiş, sesin cihana ulaşsın demiştir:

“Efkârî yazdı mahlasın
Cihana ulaşsın sesin
Yâr ile yenildim bes’im
Kasımoğlu Pınarında” (Rayman, 1998, s. 149).

Bir diğer semaisinde ise yazı makinesinden bahsetmiş bütün mısralarını Mevlâ diyerek yazmıştır. Yazı makinesi, kalıcılığı anlatması bakımından önemlidir:

...
“Açıp yazı makinamı
Yaziyerim Mevlâ deyu

Bütün mısra rediflarım
Diziyerim Mevlâ deyu” (Rayman, 1998, s. 178).

Rayman’ın sınıflandırmasına göre Âşık Efkârî’nin şiirlerinden biri, dünya düzenini çok güzel öğütlemekle birlikte okuma yazmanın önemini tekrar belirtmiş, fakat sırf bununla olmayacağını, insanın her yönden kendini tamamlaması gerektiğini anlatmıştır. Bu dörtlükler âşıkların eğitimi sadece okuyup yazmak olarak düşünmediğini, hayatın her evresi ile bağdaştırmak gerektiğini vurguladıklarını göstermektedir:

...
“Devredip dünyayı gezmekle olmaz
Tesbihi ipliğe dizmekle olmaz
Sadece okuyup yazmayla olmaz

Ekmeği aşında hafız olmalı” (Rayman, 1998, s. 182).

Bir başka diyalog şiirinde “yazmak” terimini derdini paylaşırken kullandığı bir aracı olarak görmüştür. Burada yazının kalıcı olması vurgulanmaktadır. Deftere yazarak derdinin kalıcı olmasını, belki de nesilden nesile ulaşabilmesini sağlamaktadır.:

...

“Senemiz binüçyüzotuzaltıda

Gemimi limandan çözdüm Yusuf’um

Vara vara düştüm dert yollarına

Derdimi deftere yazdım Yusuf’um” (Rayman, 1998, s. 285).

İncelenen şiirler sonucunda “yazmak” teriminin âşıklar tarafından gerçek, yan ve mecaz anlamlarıyla da kullanıldığı görülmüştür. Yazdıkları destanları, şiirleri dile getirirken kullandıkları gibi, yazmanın önemini ve gerekliliklerini anlatırken de kullanmışlardır. “Yazmak” terimi çalışmada belirlenen eğitim unsurlarından kullanım sıklığına göre üçüncü sırada bulunmaktadır. Toplamda 46 defa kullanılmıştır. En çok kullanan âşığımız ise Âşık Efkârî olmuştur (Bkz. Tablo 4.3).

4.1.4. Öğrenci - Talebe

Yirminci yüzyılda Anadolu’ya bakıldığında, yeniden oluşturulmaya çalışılan bir eğitim sistemi, yeni bir düzenle karşılaşılmaktadır. Halkın refah düzeyinin artması için yeni yetişen nesil olarak öğrencilerin aldığı eğitim çok önemliydi. Bu yönüyle herkese çok iş düşmekteydi.

Dönemin eğitimcileri konumunda olan âşıklar da eğitimin önemini, nesillere sürekli öğütlemişlerdir. O dönem için yeni bir kelime olan öğrenci kelimesini benimsemiş ve şiirlerinde de kullanmışlardır. Halkın da bu kelimeyi kullanmasında etkili

olmuşlardır diyebiliriz. Örneğin, Âşık Efkârî'nin öğrencilere hitap ederek söylediği şiiri tamamen nasihat niteliğindedir. Onlara yapması gerekenleri anlatmaktadır. Birkaç kıta verecek olursak:

...

Öğrenciler budur sizin haliniz
Saadet bulacak niceleriniz
Başlar meyve vermesine dalınız
O meyvenin lezzetine doyulmaz
İkramına izzetine doyulmaz

...

İlme bağlı işinizde er olun
Daim irfan ocağına yâr olun
Büyüğe küçüğe hürmetkâr olun
Yeten fazilete siz olacaksınız
Yarınki hizmete siz olacaksınız

...

Öğrenciler bilin bu nasihati
Canınız gibi sevmelisiniz milleti
Yarın sizler kuracaksınız devleti
Ulaşan millete siz olacaksınız
Düşman cehalete siz olacaksınız

...

Öğrenciler faziletler sizindir
Yarın kuracağız devlet sizindir
Biz gideriz bu emanet sizindir
Emaneti size teslim ederiz

Siz kalırsınız bizler bir gün gideriz (Rayman, 1998, s. 189-191).

Âşık Mehmet Yakıcı'nın iki şiirinde de talebe terimine yer verdiğini görülmüştür. “Konya Destanı” adlı şiirinde Konya ilinin mekteplerinden, talebelerinin çalışkanlığından bahsetmiştir. Bu dörtlük âşıkların yaşadıkları yerlerin eğitim kurumları hakkında bilgi verdiklerini göstermektedir. :

“Gezdiğim mektepte keyfim yetiyor,
Maarif Vekâleti yardım ediyor,
Nice binler talebe var gidiyor,
Çok çalışkan talebesi Konya'nın” (Sakaoğlu, 2010, s. 18).

Cumhuriyetin on ikinci yılı adına söylediği şiirinde ise, Âşık Mehmet, talebelerin başında koştuğunu söylemektedir:

...
Âşık Mehmet mekteplerin işinde,
Durmaz koşar talebenin başında,
Sorarsanız hem elli beş yaşında,
Sizin gözetmeniz lâzımdır bunu (Sakaoğlu-Karadavut, 1998, s. 158-159).

Çalışmada ele alınan eğitim unsurlarından âşıklar tarafından en fazla kullanılan “okumak” ve “Öğrenci – Talebe” ve “İlm ü İrfan” terimleri olduğu görülmüştür. Özellikle Âşık Efkârî'nin tek bir eserinde 44 defa öğrencilere seslenerek onlara öğütler vermesi eğitime verilen değeri somut olarak göstermektedir (Bkz. Tablo 4.4).

4.1.5. Öğrenmek – Tahsil - Çalışmak

Öğrenmek, bilinçli ya da bilinçsiz, okuyarak ya da yaşayarak elde edilen, kişinin davranışlarında ve yaşayışında kalıcı değişiklikler meydana getiren bir kavramdır.

İnsanın doğumundan ölümüne kadar devam eden bu olgu, Cumhuriyetimizin ilk yıllarında belki de Türk Halkı için en önemli ihtiyaç olmuştur. Yeni bir devlet düzeninin kurulmasıyla birlikte Mustafa Kemal Atatürk'ün yöneldiği ilk konu da eğitim olmuştur. Her fırsatta eğitimden, öğrenmenin öneminden bahsetmiştir. O dönemde tarihi birer kaynak olarak görebileceğimiz âşıklarımız da her zaman öğrenmeyi öğütlemişlerdir. Örneğin çalışmamızda ele aldığımız âşıklarımızdan Âşık Huzûrî, öğrenmekle ilgili olarak Öğüt Destanı adlı eserinde, sorup öğrenmek gerektiğini, bilginin, öğrenmenin önemini öğütlemiş, sorup öğrenmeyi yoz olarak nitelendirmiştir. Okulun, bilginin, okuyup yazmanın önemini dile getirmiştir.

...

“Sorup öğren canım, olmayasın yoz

Hakıykat ehline olasın dem – saz

İrfan mektebine girip oku, yaz

Okuyup yazmadan irfan olur mu?” (Gökalp, 2001, s. 80).

Âşık Huzûrî, şiirlerinde sürekli öğrenmenin önemini dile getiren bir âşıktır. Aşağıdaki koşma örneğinde de söylenenin, öğrenilen bilginin doğruluğunun öneminden söz etmiş, elde edilen bu bilgilerin bin yıl bile geçse kıymetinin azalmayacağını vurgulamıştır:

“İlm ü irfan gerek nedir kal ü kıl

Doğru söyle, doğru öğren, doğru bil

Düşer mi kıymetten geçmekle bin yıl

Söz odur ki halis ayar zer gibi” (Dizdaroğlu, 1949, s. 115).

Yirminci yüzyılda yaşayan âşıklar, dönemin sıkıntılarından geçmiş, birçok zorluğa yaşayarak göğüs germişlerdir. Yalnız bir tanesi vardır ki doğumundan itibaren

talihsizlikler peşini bırakmamıştır. Bu isim Âşık Veysel'dir. Hayatı boyunca birçok zorluğa katlanmış olan âşığın şiirlerinde verdiği en büyük öğüt ise öğrenmek olmuştur. Örneğin “Kader” adlı şiirinde, öğrenmek kavramını vasiyet edecek kadar önemseydiği görülmüştür:

“Gam ile yuğrulmuş bu dertli beden
Yoksa tecelli mi bilmem ki neden
Vasiyetim size budur ölmeden
Oku çalış öğren ölene kadar” (Şatıroğlu, 2001, s. 54).

Âşık Efkârî ise bir koşmasında öğrenmek terimini kullanmış ve sazına seslenerek, pirini, Yunus Emre'yi öğrenmesi gerektiğini söylemiştir:

...
“Yunus Emre derler öğren pirini
Ondan öğren söyle bütün sırrımı
Onun meskeninde ona yerimi
Beni ol mürşide sor benim sazım” (Rayman, 1998, s. 130).

Bir diyalog şiirinde ise suların nimetinden bahsederken yine öğrenmek terimine yer vermiş, ustalığın sulara olduğundan bahsetmiştir. Bu şiirinde insanların hakikatinin sulara olduğunu söylemiştir:

“Bulansa da yine çağlar durulur
Sen de öğren mahareti sularda” (Rayman, 1998, s. 290).

Tahsil

Öğrenim anlamına gelen tahsil terimi ise, günümüzde yerini öğrenime bırakmaya başladıysa da âşıkların yaşadığı dönemlerde yaygın bir biçimde kullanılan bir

terimdir. Eğitimin önemi, getirileri anlatılırken sıkça kullanılan bir kavram olmuştur. Bu terimi Âşık Efkârî'nin üç şiirinde kullanıldığı görülmüştür.

Bir epik şiirinde gençlerin yorulsa da usanmadığını, geleceği düşünerek eğitime devam ettiğini ve bu eğitimi en verimli olarak okuldan aldığını anlatmıştır. Araştırma sonunda görülmüştür ki eğitim unsurlarına en çok yer veren kişi Âşık Efkârî'dir. Özellikle okul, öğrenci, öğrenim gibi terimler en çok tespit edilenlerdendir:

“Nezaketle yürür asla yorulmaz
Yol uzun olsa da usanmaz yılmaz
Yarını düşünür tahsilden dönmez
En büyük gayreti okuldan alır” (Rayman, 1998, s. 253).

Çalışmak

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte toplumun gelişmesi, eski cehaletinden kurtulması en önemli amaçlardan biri olmuştur. O dönemde Doğu toplumlarında yaygın olan batıl inançlar, cahillik, ümitsizlik gibi kavramlardan halkı kurtarıp, eğitim, vatanseverlik, kahramanlık, okuma, doğruluk, milli unsurlar gibi kavramların yaygınlaştırılması gerekmiştir. Bu amaç doğrultusunda dönemin aydınları başta olmak üzere halkın en ufak birimine kadar herkes elinden geleni yapmıştır. Buradaki en önemli şey ise çalışmak terimidir. Çünkü bütün bu unsurların meydana gelebilmesi çalışmaya bağlıdır. Halkı kadere boyun eğmek yerine, çalışmaya yöneltmek gerekmiştir.

Çalışmak kavramının getirilerini, dönemin sözcüsü konumunda olan âşıklarımız da çoğu kez şiirlerinde dile getirmişlerdir. Örneğin Âşık Veysel, on altı ayrı şiirinde bu kavrama yer vermiştir. Kader isimli şiirinde okuyup çalışmayı, öğrenmeyi vasiyet olarak söylemiştir:

...

“Gam ile yuğrulmuş bu dertli beden
Yoksa tecelli mi bilmem ki neden
Vasiyetim size budur ölmeden
Oku çalış öğren ölene kadar” (Şatıroğlu, 2001, s. 54).

Nice zorluklarla elde edilen milli unsurlar ve vatanımız için Âşık Veysel de canını vermeye hazırdır. Öyle ki kalkınmak gerektiğini, çalışarak bunu başarabileceğimizi biliyordu. Gel Birlik Kavline Girelim Kardaş adlı şiirinde yurdun yaralarını saralım, çalışarak başaralım demektedir:

...

“Çalışalım kurtulalım buhrandan
Nedir senlik benlik usandık candan
İrkımız neslimiz aynı bir kandan
Yurdun yaraların saralım kardaş” (Şatıroğlu, 2001, s. 60).

“Tarlam” adlı şiirinde ise toprağı örnek göstermektedir. Toprak bile çalışıldığı takdirde cömertliğini göstermektedir. Çalışmayı büyük bir servet olarak görmektedir. Emek olmadan, çalışmadan hiçbir şey elde edilemez:

...

“Çalışırsan toprak verir cömerttir
Emeksiz istemek dermansız derddir
Çalışmak insana büyük servettir
Kese coşar gönül coşar el coşar” (Şatıroğlu, 2001, s. 155).

O dönemin tanıklarından biri olarak, Atatürk adlı şiirinde bu vatanın çalışarak, inat edip her zorluğu aşarak alındığını söylemektedir. Bu dörtlükte Türk halkını bir kurda benzetmiştir, düşmanını parçalan bir kurt. Şuan özgürce ayak basılan bu topraklar o zamanki çalışmanın eseridir:

...

“İddiacı Türkiye’nin insanı
Çalışmakla kazandık biz vatani
Aç kurt gibi parçaladık düşmanı
Şecaat görünce aslanımızda” (Şatıroğlu, 2001, s. 169).

Çalışmak ve önemine çok sık rastlanan bir diğer âşık ise Âşık Zülâlî olmuştur. Sümmanî ile olan değişmesinde kerameti bulmak istiyorsan çalış demektir:

“Hurifet hakikat bir de kemalat
Özün cahil oduna yakılmayasın
Çalış ki bulasın ki bu keramet
Meclisin nadana sokulmayasın” (Nasrattınoğlu, 1987, s. 206).

Âşık Efkârî ise Didaktik Şiirlerinin çoğunda çalışmayı öğütlemiş, yaşadıkları dönemden örnekler vererek bunu sunmuştur. Bir şiirinde çalışmayı neylerim derken bir başka şiirinde ise tamamen öğrencilere seslenmiştir. Zor günlerin gelebileceğini, geçen günleri çalışarak geçirmek gerektiğini söylemektedir. Âşık Efkârî’ye göre dünyanın zevki boştur, onu doldurmak için çalışmak gerekmektedir:

“Ben Âşık Efkârî coşup söylerim
Çalışmayıp boş gezeni neylerim
Asla gönül yıkmam gönül eylerim

Yazı da kışı da hafız olmalı” (Rayman, 1998, s. 182).

...

“Öğrenciler dağlar bir gün kış olur

Geçen günler hayal olur düş olur

Bu dünyanın zevk sefası boş olur

Siz bu boşu doldurmakçın çalışın

Ağlıyanı güldürmekçin çalışın” (Rayman, 1998, s. 187).

Bir epik şiirinde, sabırla çalışmak gerektiğini, artık bilgi yuvasına alışılması gerektiği vurgulanmıştır. Özellikle Âşık Efkârî’nin şiirlerinin eğitimle ilgili, bilişmek gibi yeni terimleri de içerdiği tespit edilmiştir:

...

“İşte kemâletle çalışmak lazım

Daim bilginlerle bilişmek lâzım

İrfan yuvasına alışmak lâzım

İlmi fazileti okuldan alır” (Rayman, 1998, s. 253).

“Öğrenmek, Tahsil ve Çalışmak” terimleri birbirlerini takip eden, ayrılmaz kavramlardır. Öğrenmek ve çalışmak terimleri eğitimin, toplum olarak ilerlemenin gerekliliği olarak açıklanırken, tahsil terimi de gerçek anlamıyla kullanılmıştır. Yarınları düşünerek eğitimden vazgeçmeme vurgusu yapılmıştır. Çalışmak terimi sadece eğitim anlamında değil hayatın her evresinde olması gereken bir unsur olarak dile getirilmiştir. Bu üç terime âşıklar şiirlerinde 31 defa yer vermişlerdir (Bkz. Tablo 4.5).

4.1.6. Cehâlet - Cahil

Beş âşığın şiirlerine bakıldığında da en çok yakındıkları konunun cahillik olduğunu görmek zor değildir. Okuma yazma oranının oldukça düşük olduğu bir dönemde, âşıklarımız sürekli olarak cahil olmamak gerektiğini söylemiş, ilmi öğütlemiş, halkı uyandırıp yönlendirmişlerdir. Cehaleti kovmanın en önemli silahı bilgidir, eğitimidir.

Örneğin Âşık Huzûrî, cahille geçinmenin zor olduğunu söylemektedir. Bilmeden konuşulanları kuru gürültü olarak nitelemiştir:

“Cahille geçinmek ne müşkül işmiş
Kuru gürültüden kafamız şişmiş
Çiğ e çiğdir derim bişmiş bişmiş
Kuyruğunu sall ar köpek olamam” (Dizdaroğlu, 1949, s. 70).

“Öğüt Destanı”nda cahil bir insanın, kardeşin bile olsa çevresinde dolanma demektir. Cahilin sözüne güven olmayacağını öğütlemektedir:

...
“Cahiller sözüne aldanma sakın
Kardeşin olsa da dolanma sakın
Hayâ libasın giy, edebin takın
Hayâsız adamda iman olur mu” (Dizdaroğlu, 1949, s. 101).

Âşık Huzûrî, bir diğ er şiiri otuz bir numaralı koşmasında cahil ile ahmak arasındaki ince çizgiyi vermektedir. Cahil insanı eğitebilirsin, bilgilerini ona sunabilirsin demektir ama ahmaklardan kaçılması gerektiğini söylemiştir:

...
“Sarrafı görünce lâl ü ge vher saç

Dinyilen olursa kitabını aç
Cahillere öğret ahmaklardan kaç
İnadında muhkem olma har gibi” (Dizdaroğlu, 1949, s. 115).

Cahil insanların çoğu cesur olur. Bunun asıl sebebi hiçbir şeyi ölçüp tartmadan hareket ettikleri içindir. Âşığımız da bu durumu esprili bir dil ile bir koşmasında dile getirmektedir:

...
“Cahil olan cesur olur ekseri
Hasutta görülmez rahat eseri
Sivri akıllıdır bazı serseri
Kızından darılır karısın boşar” (Dizdaroğlu, 1949, s. 137).

Lozan Destanı adlı şiirinde, yeni kurulan bir ülkenin temel taşlarını oturtmaya başladıklarını anlatır, bunlar elbette mekteplerdir. Cehaletten kurtuluşun yolu yeni açılan okullara gitmektir. Açılan bu mekteplerle her tarafa irfan nurunu saçtık demektedir:

“Her tarafa irfan nurunu saçtık
Artık cehâletten uzağa kaçtık
İhtiyaca göre mektepler açtık
Kültürümüz asrımıza uygundur” (Dizdaroğlu, 1949, s. 100).

Bir koşmasında ise Âşık Huzûrî, tek bir kusurun insanoğlu için yeterli olduğunu söylemektedir, o da cehalettir. Faziletlerin en büyüğü ilim ve irfandır:

...
“İlm ü irfan gibi fazilet olmaz

Âdem için kusur cehâlet yeter
Eskimez, eksilmez, nihayet bulmaz
Servet ister isen kanaat yeter” (Dizdaroğlu, 1949, s. 148).

İntibahname isimli eseriyle Âşık Zülâlî ise, dönemin eğitim sisteminin yanlışlığını, vatanın içine düştüğü cehaleti çok iyi anlatmaktadır, açık bir ifadeyle diğer milletlerden geri kaldıklarını söylemektedir:

...
Diğer milletlere göre ne denli geride kaldık
Aman kardaş ne fark vardır bizim ile cemadatta

Şu Posof Medresesi’nden dilenciler çıkarmakla
Zülâlî der, kurtulur mu hiç vatan kalmış cehâlette (Nasrattınoğlu, 1987, s. 131).

Âşık Veysel ise cahil unsuruna yönelik bir şiir yazmıştır. Aldanma Cahilin Kuru Lafına adlı şiirinin başlığı bile âşığımızın düşüncelerini anlamak için yeterli olacaktır. Bu şiirinde, kültürsüz insanın dünyaya bile hükmetse yalan olduğunu söylemektedir:

“Aldanma cahilin kuru lâfına
Kültürsüz insanın külü yalandır
Hükmetse dünyanın her tarafına
Arzusu hedefi yolu yalandır” (Şatıroğlu, 2001, s. 61).

Âşığımıza göre cahil ile bırakın sohbet etmeyi, onun gözünün kör kulağının sağır olduğunu söylemektedir. Bildiği doğru tektir ve karşısındakinin söylediklerinin

hiçbir değeri yoktur. Cahilleri dikenli çalı olarak nitelendirmiştir (Şatıroğlu, 2001, s. 208).

Beş âşığımızın da cahillik kavramıyla ilgili birleştikleri ve şiirlerinde özellikle yer verdikleri nokta cahil kişinin sözüne olan güvensizliktir. Âşık Zülâli de Öğüt isimli şiirinde cahilin verdiği vaade kanma demektedir:

“Cahilin vadine kanma yalandır
Kâmilin her sözü derde devadır
Mehri yiğidin zehri içki şifadır
Namerdin bal şekerinden bıkılma” (Nasrattınoğlu, 1987, s. 33).

Yine aynı şiirinde cahil kişiyi yermekte, arif olana bel bağla demektedir:

...
“Cahil âdem olsa evliya olmaz
Arife bel bağla eşkıya olsa
Hüsnü bel bağlama akraban olsa
Hele şu fikrimin gayesine bak” (Nasrattınoğlu, 1987, s. 34).

Âşık Efkârî de farklı bir boyutla cahil kavramını şiirinde işlemiştir. Öyle ki kıyafeti düzgün olan her kişiyi akıllı sanma demektedir. Cahil kişi kıyafetini düzeltir, kendisini bilgin kişiyle eş değer olarak görür demektedir:

“Acemi sarrafın yanlış bakışı
Mücevheri elmas görmez taş görür
Şekli kıyafeti düzer cahiller
Bilginlere kendisini eş görür” (Rayman, 1998, s. 272).

Cahil teriminin yanı sıra cehalet terimini de vurguladığını görmekteyiz. Epik bir şiirinde Atatürk’e seslenen Âşık Efkârî, var olan cehaletin artık kalmadığını, Atanın ilmiyle ülkenin seviyesinin arttığını anlatır:

...

“Senin ilmin bize çok kapı açtı
Koyu cehaletin modası geçti

Atam senin neslin geldi yetişti
Bıraktığın emanette saklısın” (Rayman, 1998, s. 247).

Âşık Efkârî’nin bir diğer şiirinde ise bir işe cesaretle girişmek gerektiğini ve eğer ki cehalet varsa bunu ilim ile düzeltmek gerektiğini söyler. Bütün bunlar için en önemli yer elbette okuldur:

...

“Cesaretle işe özenmek lâzım
Cehaleti ilmle düzeltmek lâzım
Yarın bir orduda kazanmak lâzım
Büyük metaneti okuldan alır” (Rayman, 1998, s. 254).

Yukarıda da bahsedildiği üzere, “Cahil ve cehalet” terimleri Âşıklarımızın yaşadığı dönemin en büyük sıkıntısını oluşturmaktadır. Bu sebeple de şiirlerde sıkça karşımıza çıkmıştır. Âşıklarımız eğitimin önemini ne kadar vurgulamışlarsa cehaletin kötü yüzünü de her fırsatta anlatmışlardır. Cahil terimine 19 defa, cehalet terimine ise 10 defa yer vermişlerdir. Toplamda 29 defa kullanılan bu terimlere en çok Âşık Huzûrî yer vermiştir (Bkz. Tablo 4.6).

4.1.7. Âlim – Hoca – Bilgin – Öğretmen

Kelime anlamı olarak baktığımızda çok okumuş, bilgili kişiler için kullanılan bu terim, âşıklarımızın da şiirlerine çokça konu olmuştur. Âşık Mehmet Yakıcı Konya Destanı isimli şiirinde Konya'nın güzelliklerinden bahsederken, hocalarının ne kadar âlim kişiler olduğunu dile getirmiştir:

“Çıktım Alâeddin'i seyran eyledim,
Ne güzeldir bahçeleri Konya'nın.
Gezdim etrafını devran eyledim,
Çok âlimdir hocaları Konya'nın”

Zülâlî – Şenlik Deyişmesi'nde Âşık Zülâlî'nin de bu terimi kullandığını görmekteyiz. Birçok âlim, filozof gördüğünü, ama bunun yanında zalim kişileri de gördüğünü anlatır:

“Nice filozoflar nice âlimler
Nice nice kan içici zalimler
Nice Timur, Alparslan'ı görmüşem” (Nasrattınoğlu, 1987, s. 187).

Aslıma Karışıp Toprak Olunca adlı şiirinde Âşık Veysel, âlimleri âlemi ölçüp biçen, her şeyin iyisini, kötüsünü ayırt eden kişiler olarak tanımlamıştır. Her şeyi bilenler bile bir gün göçüp gidecekler demekte ve küs olduklarına seslenmektedir:

“Âlimler âlemi ölçer biçerler
Hamını hasını eler seçerler
Bu dünya fânidir konar göçerler
Veysel der ki gel barışarak küslerim” (Şatıroğlu, 2001, s. 33).

Âşık Efkârî de bir şiirinde Anadolu’da yetişen âlimlerden bahseder:

“İşte gelmiş geçmiş işit
Filimler Anadolu
Yitişmiş nice Lokmanlar
Âlimler Anadolu” (Rayman, 1998, s. 228).

Satirik bir şiirinde de Âşık Efkârî’nin âlim terimini kullandığını görmekteyiz:

...
“Bu hal yenilerde şimdi başladı,
Aklî âlimlerin sözü geçmedi
Bunu bize yâd milletler aştı
Koyunun yolundan kuzu geçmedi” (Rayman, 1998, s. 264).

Hoca

Farsça “hâce” Türkçe “hoca” şeklinde okunan bu kelime, İslam ülkelerinde eğitim, bürokrasi, ticaret ve maliye alanlarında çeşitli meslek erbabı için kullanılan bir tabirdir. Henüz XII. yüzyılda sahip, efendi, tahsil görmüş kişileri işaret etmesinin yanı sıra ticaret erbabı ve zanaat ehli olanları da ifade etmekteydi. XV. yüzyılda ise hoca/hace kelimesi genellikle büyük tüccar, müteşebbis, patron anlamında kullanılıyordu. (DİA, “Hoca”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul, c. XVIII, s. 186) Kadılar, imamlar bu unvanla anılmaktaydı. Osmanlı döneminde özellikle sıbyan mektebi muallimleri ve medrese uleması bu unvanla anılmıştır. Âşıklarımızın da şiirlerinde bu terime belli bir düzeyde yer verdiklerini görmekteyiz.

Âşıklarımızdan, Âşık Mehmet Yakıcı, Konya Destanı adlı şiirinde Konya şehrinin güzelliklerini anlatırken, hocalarına da yer vermiş, onların bilgili şahsiyetler olduklarını söylemiştir:

“Çıktım Alâeddin’i seyran eyledim,
Ne güzeldir bahçeleri Konya’nın.
Gezdim etrafını devran eyledim,
Çok âlimdir hocaları Konya’nın.”

Dönemin en önemli eğitim kurumlarından olan ve çalışmamızın ilk bölümlerinde de ayrıntılı olarak ele aldığımız Köy Enstitüleri adına ele aldığı şiiriyle Âşık Veysel, kurumun öğretmenlerinden bahsetmiş, kendisi de bir dönem eğitim verdiği bu kurumun öğrencilerinin hocalarından aldıkları eğitimle ırmakları yutan denizlere benzetmiştir:

“Hocaları dersin vermiş okutmuş
Var olsun bu gençler duyduğun tutmuş
Kimi deniz gibi ırmaklar yutmuş
Kimi yağmur olur coşar sel yapar” (Şatıroğlu, 2001, s. 193).

Âşık Efkârî’nin Hoca terimini, öğretmen anlamında kullandığını görmekteyiz. Didaktik tarzda kaleme aldığı bir şiirinde öğrencilere öğütlerde bulunan âşığımız hocalarına hürmet etmelerini gerektiğini söylemektedir. Çünkü elde ettikleri bütün bilgilere hocalarının sayesinde sahip olmaktadır. Size ders öğretene sevin demektedir. Son mısrada kullandığı benzetme de çok manidardır, gecelerinize ışık veren, hayatınızı aydınlatan kişiler olduklarını söylemektedir:

“Öğrenciler evvel sevin vatani
Hemde sevin size ders öğretene
Bilginlerden alın olup biteni

Hürmetkâr olun siz hocalarınıza

Onlar ışık verir gecelerize” (Rayman, 1998, s. 190).

Öğretmen teriminin önemini en iyi anlattığı şiirlerinden birisi de şüphesiz ki epik tarzda ele aldığı şiiridir. Beşinci ve altıncı kıtası çok güzel özetlemiştir. Eğer saadeti bulmak istiyorsa hocasının himmetlerini alması gerektiğini söylemektedir. Çünkü Efkârî’ye göre yeni nesil için en büyük devlet okuldur:

...

“Saadetin duyar kıymetlerini
Alır hocasının himmetlerini
Kendi memleketin âdetlerini
Usulü âdeti okuldan alır

Usul âdet ile yolu tanısa
Hocası ne söylerse dinleyip alsa
Daima sabırkâr bir hayat sürse
En büyük devleti okuldan alır” (Rayman, 1998, s. 253).

Bilgin

Bilgin kavramının kelime anlamına baktığımızda, bir konuda uzmanlaşmış, bilimsel bir alanda çok bilgisi olan kişi olarak çevirmek doğru olacaktır. Fakat bilgin kişileri sadece bu tanımlamalarla sınırlandırmak da bir o kadar yanlıştır. “Âlim” kelimesi ile aynı anlama gelen bu terim, aslında yaşadığı toplum için de devir için de çok önemli olan kişileri nitelemektedir. Bir toplumun kalkınmasını sağlayan, insanlara yön veren kişilere baktığımızda hepsini bilgin olarak ifade etmemiz gerekir. Örneğin, Âşık Veysel, Şu Dünyaya Geldim Ne Oldu Kârım isimli şiirin bir dördlüğünde bilginleri ileriye görebilen kişiler olarak nitelendirir:

“Ne bir bilgin olup ileri gördüm

Ne bir Mecnun olup Leylâ'yı sordum
Ne bir doğru yoldan hedef vardım
Geçirdim günümü gaflet içinde” (Şatıroğlu, 2001, s. 228).

Bilgin terimini kullanan bir diğer âşığımız ise Âşık Efkârî'dir. Yüz yetmiş beş numaralı epik şiirinde, okulu ve insanlara kazandırdıklarını anlatırken, büyük vazifeler görmeye başlayıp, bilgin sınıfına girdiklerini anlatır:

“Bu büyük devlete ermeye başlar
Büyük vazifeler görmeye başlar
Bilgin sınıfına girmeye başlar
İşte kemâleti okuldan alır” (Rayman, 1998, s. 253).

Yine aynı şiirin bir başka dördlüğünde dayanarak, sabırla yapılan işlerin var olacağından bahseden âşığımız, bu şekilde bilgin olacaklarını söyler:

“Metanetle yapılan iş var olur
Metanetsiz yapılan iş kör olur
Bilgin olur öz yurduna serilir
Sıdkı sadakatı okuldan alır” (Rayman, 1998, s. 254).

Öğretmen

Mustafa Kemal Atatürk, 25.08.1924 tarihinde toplanan Muallimler Birliği Kongresi üyelerine şu sözlerle seslenmiştir: “Muallimler! Yeni nesli, Cumhuriyetin fedakâr muallim ve mürebbileri, sizler yetiştireceksiniz, Yeni nesil sizin eseriniz olacaktır. Eserin kıymeti, sizin maharetiniz ve fedakârlığınız derecesiyle mütenasip olacaktır” (Atatürk, 1989, s. 178).

Cumhuriyetin ilanıyla adeta yoktan var edilecek, yeni temeller üzerine kurulan düzen içerisinde milletin geleceğine yön veren eğitimcilere düşen görevi 14.10.1925 tarihinde İzmir Erkek Öğretmen Okulu’nda şöyle anlatmıştır: “Milletleri kurtaranlar yalnız ve ancak öğretmenlerdir. Öğretmenden, eğiticiden mahrum bir millet, henüz millet adını almak istidadını kazanamamıştır. Ona alelâde bir kütle denir. Millet denemez. Bu kütle millet olabilmek için mutlaka eğitimcilere, öğretmenlere muhtaçtır. Onlardır ki, bir toplumu hakiki haline koyarlar. Cumhuriyet sizden yüksek hizmet bekliyor” (Atatürk, 1989, s. 243).

Kendisi de bir dönem bu kurumlarda öğretmenlik yapmış olan Âşık Veysel de Köy Enstitülerine adlı şiirinde öğretmenlerden bahsetmiş, vatanın kendilerinden her zaman hizmet beklediğini söylemiştir. İnsanın her şeyi başarabileceğini düşünmektedir, yoktan var edilen bir ülkenin gelişimi öğretmenlerin elindedir:

“İnan ki her işi başarır insan
İnsana yoldaştır gayretle iman
Vatan sizden hizmet ister her zaman
Mârif sizi memlekete el yapar” (Şatıroğlu, 2001, s. 193).

Öğretmenin önemini, öğretmek kavramını şiirlerinde çokça ele almış olan âşıklarımızdan sadece Âşık Huzûrî’nin terim olarak kullandığını görmekteyiz. Örtülü Destanı’nda, Örtülü’nün yetiştirdiği öğretmenlerden ve onların yetiştirdiği öğrencilerden bahsetmiştir:

“Öğretmenler yetiştirdin bu kadar
Doldu yavrularla ortamektepler

Hesap ettim yüzde doksanı geçer
Sende olan okuryazar Örtülü” (Dizdaroğlu, 1949, s. 104).

Âşıklarımız eğitimcileri anlatabilmek için birçok terime yer vermişlerdir. Bunlardan biri de öğretmen terimi olmuştur. Huzûrî tarafından bir defa kullanılan bu terimin kullanım amacının öğretmen yetiştiren bir yerden bahsediyor olmasıdır.

Şiirlerinden de anladığımız üzere âşıklarımız eğitimin önemini anlatırken bilgili kişilere başvurmak gerektiğini, ders almanın önemini anlatmışlardır. Bunu anlatırken de yukarıda bahsettiğimiz terimlere yer vermişlerdir. Bu kişilerin topluma, kişisel gelişime olan faydalarından sıkça bahsetmişlerdir. Beş âşığımız Âlim terimine 8, Bilgin terimine 7, Hoca terimine 5, Öğretmen terimine 1 defa olmak üzere toplamda 21 defa şiirlerinde kullanmışlardır (Bkz. Tablo 4.7).

4.1.8. Ders

Bu kelimeyi eğitimde, kişisel gelişimi sağlayan bir araç olarak da görebiliriz. Bunun yanı sıra değişmeceli anlamda bir olaydan ders çıkarmak olarak da kullanabiliriz. Şairlerimizin şiirlerinde yer verme sıklıklarına baktığımızda her iki anlam da karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Âşık Huzûrî'nin bu terimi bir şiirinde eğitim almak, bir konuda uzmanlaşmak anlamında kullandığını görmekteyiz:

“Torbanın yerini tutmaz bir çuval

Mum yak ara varsa erbâb-ı kemal

“Ali Kazaklı,,’dan aruz dersin al

Miskal ile şi’ri tartmak istersen.” (Dizdaroğlu, 1949, s. 74).

Bir diğer âşığımız Âşık Veysel ise Anama ismini verdiği şiirinde öğütlemek anlamında kullanılmıştır. Aynı zamanda insanın ilk eğitimini annesinden aldığını belirtmiştir. Annesinin çocukluğunda her zaman okuyup çalışması gerektiğini öğütlediğini ders vermek terimiyle karşılamıştır:

“Çocuğudum Anam bana ders verdi
Okumamı çalışmamı ön gördü
Milletine bağlı ol da dur dedi
Vatan sevgisini giyitti Anam” (Şatıroğlu, 2001, s. 213).

Âşık Zülâlî Yaş Destanı’nda küçük yaşta sınıfta kaldığını anlattığı dörtlükte bu terime yer vermiştir.

“Sekiz dokuz onbir yaşına vardım
Her derse kalktıkça hezerler aldım
Birbir üstüne sınıfta kaldım
Eyvah gülünç oldum dost düşmana” (Nasrattınoğlu, 1987, s. 165).

Âşık Efkârî’ye baktığımızda âşıklığa geçişte önemli fonksiyonu olan bade içme ve rüya motifi’ne göndermede bulunarak erenlerden alınan ders aldığını belirtmektedir:

“Erenlerden almış idin dersini
Sana içirmişler âşk bâdesini
Şark illeri dinlemişti sesini
İşitmişti hangi dağlar kim bilir” (Rayman, 1998, s. 145).

Bir didaktik şiirinde ise Âşık Efkârî öğrencilere seslenmiştir, her şeyden önce vatanlarını sevmeleri gerektiğini, ondan sonra da ders öğretene yani öğretmenlerini sevmelerini öğütlemiştir.

...
“Öğrenciler evvel sevin vatani
Hemde sevin size ders öğretene
Bilginlerden alın olup biteni

Hürmetkâr olun siz hocalarınıza

Onlar ıŖık verir gecelerinize” (Rayman, 1998, s. 191).

Bir diğerk Ŗiirinde ise bütün hizmeti, bilgiyi okuldan aldığımızı söylerken ders okutana olan minnettarlığı anlatır:

...

“Merhametle bakar okup bitene

Daim minnettardır ders okutana

Öz canını esirgemez vatana

Vatanî hizmeti okuldan alır” (Rayman, 1998, s. 255).

Gerek “ders vermek” olarak mecaz anlamı ile gerekse gerçek anlamı ile bu terim âşıklarımızın Ŗiirlerinde 7 defa yer bulmuştur. Buradaki ders kavramının okuldaki anlamı ile değilk hayatın bütünü için kullanıldığı görölmüştür (Bkz. Tablo 4.8).

4.1.9. Dil Bilinci

Türkçe, âşıklarımızın Ŗiirlerinde önemli bir yere sahiptir. Âşıklarımız doğal bir eğilimle dil bilincini aşılamaktadır. Âşık Mehmet Yakıcı, Konya Destanı’nda Cumhuriyet ile bütün güzelliklerin arttığını anlatırken, kızlarımız Türkçe yazar demektedir:

“Türkiye’dir vatanımız ilimiz,

Cumhuriyet açtı bizim gülümüz,

Türkçeyazar gelinimi kızımız,

Maarifi gayretlidir Konya’nın.”

Âşık Zülâlî, “İntibahname” adlı şiirinde Ermenilerin, Rumların bile Türkçe okuduğunu, Türk evlâdının da başarması gerektiğini söylemektedir. Kars’ın köylerinde halkın okuma-yazma bilmemesini eleştirmektedir:

“Bütün Ermeniler, Rumlar okurlar Türkçe Rusça’yı
Yazık değil mi Türk evlâdı kalsın hep esarete
Ki Kars’ın köylerin derler yazan yok bir satır Türkçe
Acep Türk hattı çıktı da gezer mi şol semavatta” (Dizdaroğlu, 1949, s. 131).

Âşık Efkârî ise, insanların Türkçe söyler dili olsun demektedir. (Rayman, 1998, s. 235).

Bir diğer şiirinde, Çoruh diyarından bahseden âşığımız, eşi benzeri olmayan bir ili olduğunu, dilinin Türkçe olduğunu anlatmaktadır:

...
“Menendi bir cennet güzel ilin var
İrkından bellidir Türkçe dilin var
Âşık Efkâr gibi şen bülbülün var
Güzel koşmaların sazın başkadır” (Rayman, 1998, s. 252).

Yukarıda verilen dörtlüklerden de anlaşılabilceği gibi “Türkçe” terimi dil bilincinin gelişmesi açısından önem arz etmektedir. Âşıklarımızın da genel anlamıyla *Türkçe* konuşmak, bilmek gerektiğini öğütlemişlerdir. Şiirlerinde 5 defa yer vermişlerdir (Bkz. Tablo 4.9).

4.1.10. Bilgi

Bilgiyi, hem ortaya çıktığı çağa hem de sonrasına hükmeden bir unsur olarak görmek mümkündür. İnsanlığın bugünkü aşamaya gelmesini sağlayan şey de bilgidir.

Bilginin elde edilme yolu yüzyıllardır okullar olmuştur. Âşık Huzûrî de Kars Destanı adlı şiirinde okulları bilgi ocağı olarak adlandırmaktadır. Cumhuriyetimizin ilanı ile birlikte değişen eğitim düzeniyle, Kars'ta açılan okullar bilginin kaynağıdır:

“Mutedildir soğuk ile sıcak
Yok, arazisinin ucu bucağı
Yeni mektepleri **bilgi ocağı**
Yeter hastasına devası Kars'ın” (Dizdaroğlu, 1949, s. 77).

Uyan Bu Gafletten adlı şiiriyle Âşık Veysel, bilginin önemini adeta özetlemiştir. Yurttaşlarına seslenip, dünya nedir oku anla demektedir. Çünkü yükselen kişiler, toplumlar bilgi ile büyümüşür:

“Diyorlar ki dünya evvel su imiş
Oku anla dünya nedir ne imiş
Yükselenler bilgi ile büyümüş
Uyan bu gafletten uyuma yurttaş” (Şatıroğlu, 2001, s. 167).

Âşık Efkarî de yüz elli yedi numaralı pastoral şiirinde bilgi terimine yer verir. Şiirin bütününe baktığımızda Türk Uşağı diye nitelendirdiği Türk Gençliğinden bahseder, içinin bilgi dolu olmasını öğütler:

“Tahlil etmek isteyen
İçi bilgi dolu olsun
Anadolu yaylasının
Çiçeğinin balı olsun” (Rayman, 1998, s. 234).

Bir diğ er şiirinde Atamızın izinden gittiğini söyleyen âşığımız, bilgiyi okuldan aldıklarını ifade eder:

...

“Sadakatla söyler beher sözünü
Asla hedefinden kesmez gözünü
Takip eder atasının izini
Bilgi dirayeti okuldan alır” (Rayman, 1998, s. 254).

“Bilgi” terimi âşıklarımız tarafından eğitimin gücünü göstermek ve dönemin kurumlarının bilgi dolu olduğunu söylemek için kullanılmıştır. Kişinin yükselmesinin bilgi ile mümkün olduğunu, okulun bilgi yuvasını anlatmışlardır. Bu terime âşıklarımız şiirlerinde 4 defa yer vermişlerdir (Bkz. Tablo 4.10).

4.1.11. Maarif

Mustafa Kemal Atatürk, “En büyük emelim maarif vekili olarak yurdumun irfanını yükseltmektir” demektedir. Kelime anlamı olarak eğitim, bilgi, kültür anlamlarını karşılayan bu terime âşıklarımızın şiirlerinde de rastlamaktayız. Örneğin Âşık Mehmet Yakıcı, Konya Destanı adlı şiirinin bir kıtasında, ulusal değerlerimize değinmiş, Konya ilinin eğitimini anlatmıştır. Şairimiz, kızlarımız Türkçe yazar derken, Konya ilinin maarifinin ne kadar gayretli olduğunu söylemiştir:

“Türkiye’dir vatanımız ilimiz,
Cumhuriyet açtı bizim gülümüz,
Türkçe yazar gelinimiz kızımız,
Maarifi gayretlidir Konya’nın.” (Sakaoğlu, 2002, s. 97).

Maarif terimini en iyi bilen âşıklarımızdan birisi de Âşık Veysel Şatıroğlu'dur. Kendisi de bu amaca yönelik hizmet etmiş olan âşığımız Köy Enstitülerine adını verdiği şiirinde insanın her işi başarabileceğini, vatanın hizmet beklediğini söylerken eğitime değinir:

“İnan ki her işi başarır insan
İnsana yoldaştır gayretle iman
Vatan sizden hizmet ister her zaman
Mârif sizi memlekete el yapar” (Şatıroğlu, 2001, s. 193).

Çalışmamızda ele aldığımız bir diğer âşığımız Âşık Zülâlî de Âşık Sümmanî ile olan değişmesinde maarif terimine yer vermiştir:

“Zülâlî'yi derviş zannederdin maarif erbab iken
Mahlâsınız Sümmani'dir şöhret işi ab iken
Sefinan deryaya düşmüş etrafı kırtap iken
Korkaram behri muhitler ider duryan merhaba” (Nasrattınoğlu, 1987, s. 204).

Eğitim anlamındaki bu terime 2 âşığımız şiirlerinde 4 defa yer vermişlerdir (Bkz. Tablo 4. 11).

4.1.12. Okuryazar – Erbâb-ı Kalem

Bir toplumun okuryazarlık oranı, o toplumun gelişmişliği ile her zaman paralel olarak ilerlemiştir. Okuryazar oranının artması, o toplumda sorgulayabilen insan modelinin yetişmesini sağlar. Bu da bağınazlığı, cahilliği yok etmek demektir. Ülkemize baktığımızda da Cumhuriyet öncesi dönemde neredeyse okuma yazma bilen kişi sayısı yüzde onu geçmezken, Cumhuriyetin ilanı ve yeni alfabenin kabulü

ile bu oran kısa sürede artış göstermiştir. Âşık Huzûrî de Örtülü Destanı adlı şiirinde Örtülü beldesindeki okuryazar oranının arttığını dile getirmektedir:

“Öğretmenler yetiştirdin bu kadar
Doldu yavrularla ortamektepler
Hesap ettim yüzde doksanı geçer
Sende olan okuryazar Örtülü” (Dizdaroğlu, 1949, s. 104).

Erbâb-ı Kalem:

Kalem ustası, yazar anlamlarında kullanabileceğimiz bu terime Âşık Huzûrî Kars Destanı adlı şiirinde yer vermiştir. Halkevlerinden bahseden âşığımız, artan okuryazar oranıyla birlikte ve halkevlerinin katkılarıyla artık kalem erbabının çoğaldığını söylemektedir:

“Halkevinde çok zevat-ı muhterem
Gittikçe çoğalır erbâb-ı kalem
Belediye teşkilâtı muntazam
Asılazde reis, âzâsı Kars’ın” (Dizdaroğlu, 1949, s. 78).

“Okuryazar” ve “erbab-ı kalem” terimleri yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi halkevleri gibi belirli kurumları ve bu kurumlarda yetişmiş kişilerin özelliklerini anlatırken dile getirilmiştir. Âşıklarımız şiirlerinde toplamda 4 defa yer vermişlerdir (Bkz. Tablo 4. 12).

4.1.13. Sınıf

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte eğitim sisteminin değişmesi, tek bir merkezden yönetilen bir sistemin oluşturulması sağlanmıştır. Okullar tek bir kuruma bağlı olmuş, hepsi belli bir düzen ile eğitim vermeye başlamıştır. Bütün bu iyileştirme

abaları, ğrencilerin ders gördükleri alanda da yapılmıştır. Dönemin şartlarına bağlı olarak, eğitim verilen derslikler en iyi haline getirilmeye çalışılmıştır. Günümüzde de bu durum önemini korumaktadır. şıklarımız da gözlemledikleri eğitim sistemini şiirlerine yansıtmışlardır. Örneğin şık Huzûrî, rtl Destanı adlı şiirinin bir kıtasında, örtülü'nn ne kadar kıymetli bir yer olduğunu söylerken, beş sınıftan oluşan bir mektebinin olduğunu da anlatmıştır:

“Misalin bulunmaz şark köylerinde
Kıymetlisin halis ayar rtl
Beş sınıflı mektep, telefon, radyo
Halkın terakkiye koşar rtl” (Dizdaroğlu, 1949, s. 104).

Âşık Zülâlî'nin şiirinde ise sınıf terimini Yaş Destanı'nda kullandığını görmekteyiz. Yıllar geçse de okula alışamadığını anlattığı bir dörtlükte sınıfta kaldığını söylemektedir:

“Sekiz dokuz onbir yaşına vardım
Her derse kalktıkça hezerler aldım
Birbir üstüne sınıfta kaldım
Eyvah gülünç oldum dostu düşmana” (Nasrattınoğlu, 1987, s. 165).

Sınıf terimi âşıklarımız tarafından yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi hem gerçek anlamıyla hem de mecaz anlamlarıyla kullanılmıştır. Fakat burada eğitimin öneminden çok dönemin kurumlarını anlatmak için kullanıldığı görülmüştür. Eğitimle ilgili bir unsur olduğu için yer verilmiştir. Toplamda 2 aşığımız tarafından 3 defa kullanılmıştır (Bkz. Tablo 4.13).

4.1.14. Mezun Olmak

Eğitimle ve okulla alakalı olan bu terimi âşıklarımızdan sadece Âşık Efkârî'nin kullandığını görmekteyiz. Bir didaktik şiirinde öğrencilere seslenen âşığımız, okullara gittiklerini, mezun olduklarında da bu millete yararlı olduklarını anlatmaktadır:

“Öğrenciler okullara girersiz
Mezun olur bu millete yararsız
Hiçbir işe başlamayın kararsız
İşinizde çok acele etmeyin
Ziyanlı işlere yakın gitmeyin” (Rayman, 1998, s. 189).

“Mezun olmak” terimi Âşık Efkârî tarafından toplamda 2 defa kullanılmıştır. Bu terim yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi Âşık Efkârî tarafından 2 defa kullanılmıştır (Bkz. Tablo 4.14).

4.1.15. Bilişmek

Birbirini tanımak, öğrenmek anlamlarını karşılayan bu terime Âşık Efkârî'nin epik bir şiirinde rastlamaktayız. Efkârî, ilmin okuldan alınacağını söylerken, irfan yuvasına alış demek ve daima ilim sahibi kişileri tanımak, onlardan yeni bilgiler almak gerektiğini savunmuştur:

“İşte kemâletle çalışmak lazım
Daim bilginlerle bilişmek lazım
İrfan yuvasına alışmak lâzım
İlmi fazileti okuldan alır” (Rayman, 1998, s. 253).

“Bilişmek” terimini sadece Âşık Efkârî 1 defa kullanmıştır. Fakat dönemin dil yapısı da düşünüldüğünde dikkat çekici olması bakımından önemlidir (Bkz. Tablo 4.15).

4.2. Eğitim Kurumları

4.2.1. Okul – Mektep – Ortamektep – Bilgi Ocağı - Medrese

Yirminci yüzyılda özellikle Cumhuriyetimizin ilanı ile birlikte yeniden düzenlenen eğitim sistemimiz ile okullaşma oranı arttırılmış, yeni okullar açılmıştır. Örneğin Âşık Efkârî tamamen okulu anlattığı yirmi kıtalık bir şiirinin iki dördlüğünde:

...

Usul âdet ile yolu tanısa

Hocasına söylerse dinleyip alsa

Daima sabırkâr bir hayat sürse

En büyük devleti okuldan alır

...

İşte kemâletle çalışmak lâzım

Daim bilginlerle bilişmek lâzım

İrfan yuvasına alışmak lâzım

İlmi fazileti okuldan alır (Rayman, 1998, s. 253).

demektedir. Bu şiirinde okullarımızı irfan yuvası olarak betimlemiştir. Çalışmanın, ilim sahibi olmanın tek yolu okuldur.

Âşık Huzûrî ise dönemin ihtiyaçlarına göre okullar açıldığını söylemekte, eğitimi, bilgi nuru olarak görmektedir:

...

“Her tarafa bilgi nurunu saçtık,

Artık cehaletten uzağa kaçtık

İhtiyaca göre okullar açtık

Kültürümüz asrımıza uygundur” (Gökalp, 2001, s. 91).

Halka ulaşmada en etkili vasıta olan âşıkların yeni oluşan bir düzende de halk eğitimindeki yeri çok önemlidir. Öyle ki Âşık Veysel de bu önemi halka nasihatlerde bulunarak vurgulamıştır. Bu nasihatlerden birisi de okul açmaktır:

...

“Son verelim iftiraya bühtana

Kardeşâne sevişelim can cana

Elbirlikle çalışalım Vatana

Çok okul fabrika kuralım kardaş” (Şatıroğlu, 2001, s. 60).

Âşık Veysel, Dünya Bir Dolap ki Durmadan Döner adlı şiirinde de çocukları okula göndermekle ilgili nasihatler verip bir köyde okul olmasının köyü yükselteceğini dile getirmiştir:

...

“Düz ovoidan sarpa çekme yolunu

Ver mektebe okutsunlar oğlunu

Doğru at adımın sakın kolunu

Zehirli akrebe yılan ne den

Doğrult hedefine çek ger yayını

Zedeleme temiz kullan oy’unu

Yaptır mektebini yükselt köyünü

Her derdlere derman bulana ne den” (Şatıroğlu, 2001, s. 78).

Âşık Veysel, okulla ilgili iki ayrı şiir yazmıştır. Eğitime verdiği önemi sadece bu mısralardan anlamak bile mümkündür. Okul I isimli şiirinde:

...

Dünyanın en zengin aklını gördüm

Sermeyesin sordum dedi ki okul

İnsanlara hizmet yaptığın yardım

Merhametim duygun dedi ki okul (Şatıroğlu, 2001, s. 187).

demektedir. Dünyanın en büyük sermayesini okul olarak görmektedir. Okul II adlı şiirinde ise Âşık Veysel, bütün dirliğin birliğin okulda olduğunu, eğitim ile hiçbir darlığa düşülmeyeceğini ya da bütün sorunlara çözüm bulunacağını şu mısralarla dile getirmiştir:

...

“Okuldadır cümle varlık

Hiçbir türlü çekmen darlık

Okuldadır dirlik birlik

Birlik yurdun ihyasıdır” (Şatıroğlu, 2001, s. 189).

Mektep

Arapça kökenli olan bu kelime günümüzde çok kullanılmasa da okul kelimesiyle eş değerdir. Şairlerimizin yaşadıkları devir itibariyle bu kelimeye şiirlerinde yer verdiklerini görmekteyiz Mustafa Kemal Atatürk 27.10.1922 tarihinde Bursa Öğretmenlerine yaptığı konuşmada: “Mektep sayesinde, Mektebin vereceği ilim ve fen sayesinde ki, Türk milleti, Türk sanatı, Türk ekonomisi, Türk şiir ve edebiyatı bütün güzelliği ile gelişir.” demiştir.

Âşıklarımızdan Mehmet Yakıcı, bu terimi Konya Destanı adlı şiirinde ele almıştır, Konya’nın öğrencilerinin ne kadar çalışkan olduğunu anlattığı dörtlüğünde mekteplerinin de güzelliğini anlatır:

“Gezdiğim mektepte keyfim yetiyor,
Maarif Vekâleti yardım ediyor,
Nice binler talebe var gidiyor,
Çok çalışkan talebesi Konya’nın” (Sakaoğlu, 2002, s. 96).

Bir diğer şiirinde ise öğrencilerin mektepte eğitim aldıklarını, hece okuduklarını söyler:

...
“Sabiler mektepte okurlar hece,
Dua ederler mi hem gündüz gece,

Konya’nın bedeli Hadimli Hoca,
Yanında da Musa Kazım beraber”.

Âşık Huzûrî, Lozan Destanı adlı şiirinde Cumhuriyetimiz ve gelişen düzenle birlikte ne kadar yol kat ettiğimizi anlatmaktadır. Bir kıtasında artık cehaleti yok ettiğimiz, açılan mektepleri ve bu sayede asrın medeniyetlerine yetiştiğimizi anlatmaktadır:

“Her tarafa irfan nurunu saçtık
Artık cehaletten uzağa kaçtık
İhtiyaca göre mektepler açtık
Kültürümüz asrımıza uygundur (Dizdaroğlu, 1949, s. 100).

Öğüt Destanı’nda ise gençlere yol göstermeyi hedeflemiştir. Öyle ki eğer irfan sahibi olmak istiyorsan, okuyup yazmalı, irfan mektebine girmelisin demektedir:

“Sorup öğren canım anlıyasın râz
Ehl-i hakikate olasın demsaz
İrfan mektebine girip oku, yaz

Okuyup yazmıyan irfan olur mu” (Dizdaroglu, 1949, s. 101).

Kars Destanı adlı şiirinde de Kars’ın mekteplerinden, bilgi ocağı olduklarından bahseder:

...

“Mutedildir soğuk ile sıcak

Yok, arazisinin ucu bucağı

Yeni mektepleri bilgi ocağı

Yeter hastasına devası Kars’ın” (Dizdaroglu, 1949, s. 76).

Âşık Veysel ise bir dönem eğitimcilik yapmış bir âşığımız olarak Dünya Bir Dolap ki Durmadan Döner adlı şiirinde halka öğütlerde bulunur. Adımını doğru at der, çocuğunu mektebe vermesini, eğitim almasını ister:

“Düz ovadan sarpa çekme yolunu

Ver mektebe okutsunlar oğlunu

Doğru at adımın sakın kolunu

Zehirli akrebe yılanı ne den” (Şatıroğlu, 2001, s. 78).

Âşık Veysel, vatanın kurtuluşunu çoğu kez şiirlerinde dile getirmiştir ve bu vatani Mustafa Kemal Atatürk sayesinde kazandığımızı da bilmektedir. Onun adına yazdığı, Atatürk adını taşıyan şiirinde vatani belalardan kurtardıklarını dile getirir, mekteplerinin hep birden ilerlediklerini anlatır:

...

“Kurtardık vatani bu belâlardan

Tiren hattı küşat ettik her yerden

Terakk’etti mektebimiz hep birden

Teşekkür kazandık müşranımızdan” (Şatıroğlu, 2001, s. 170).

Âşık Zülâlî'nin ise mektep terimini Yaş Destanı'nda kullandığını görmekteyiz. Mektebe girişini de ele aldığı şiirinde on iki yaşında mektepten kovulduğunu, mektepten ayrıldıktan sonra zamanının boşa geçtiğini, kendisini geliştiremediğini anlatmaktadır:

“On ikide mektebimden kovuldum
Öteberi gezdim, koştum yoruldum
Onüç, ondört, onbeşinde duruldum
Lâkin fakirlendim, döndüm üryana” (Nasrattınoğlu, 1987, s. 166).

Ortamektep

Ortamektep terimine Âşık Huzûrî'nin Örtülü Destanı adlı şiirinde rastlanmaktadır. Örtülü'nün yetiştirdiği öğretmenlerden, okulların öğrencilerle dolu olduğundan bahsetmektedir. Okuma yazma oranı yüzde doksanı geçmiştir:

“Öğretmenler yetiştirdin bu kadar
Doldu yavrularlar ortamektepler
Hesap ettim yüzde doksanı geçer
Sende olan okuryazar Örtülü” (Dizdaroğlu, 1949, s. 104).

Bilgi Ocağı

Bilgi kavramı, insanların kişisel gelişimleri için çok önemlidir. İnsanların toplum içinde bir yer edinebilmesi, yaşadığı devrin kurallarına ayak uydurabilmesi için gerekli olan tek unsurdur. Bilgiyi elde edebileceğimiz tek yer de okullardır. Âşık Huzûrî de okullarımızı Kars Destanı adlı şiirinde Bilgi Ocağı olarak tanımlamıştır:

“Mutedildir soğuk ile sıcak
Yok, arazisinin ucu bucağı
Yeni mektepleri bilgi ocağı
Yeter hastasına devası Kars'ın” (Dizdaroğlu, 1949, s. 77).

Medrese

Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile bütün eğitim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmış olup, eski düzendeki kurumlar da yavaş yavaş kapatılmaya başlamıştır. Ortaçağdan beri varlığını sürdüren medreseler, bir süre sonra tamamen din eğitimi veren kurumlar haline gelmiş olduğu için kapatılan kurumların başında gelmiştir. Bu terime Âşık Zülâli'nin *Ani* isimli şiirinde rastlamaktayız. Minarelerinden, medrese ve camilerinden bahsederken kullanmıştır:

“Ezelden şenlikte mislin yoğ’ımış
Minaren, medresen, câmi’n çoğ’ımış
Taşın işlemeli, binan ağ’ımış
Beşer katlı çağın, atağın Ani” (Nasrattınoğlu, 1987, s. 133).

Âşık Zülâli tarafından 1 defa kullanılan bu terim, yerleşim yerinin güzelliklerinden bahsedilirken dile getirilmiştir.

Âşıklarımız eğitim kurumlarından bahsederken yukarıda bahsettiğimiz 5 terime yer vermişlerdir. Bu terimler toplam 50 defa kullanılmışlardır. En çok kullanılan ise “okul” terimi olmuştur. Özellikle Âşık Efkârî 21 defa *okul* terimini kullanmış, faydalarından bahsetmiştir. Mektep terimi 11 defa kullanılırken, ortamektep, bilgi ocağı ve medrese terimleri ise 1 defa kullanılmıştır (Bkz. Tablo 4.16).

4.2.2. Eğitim Enstitüleri

Cumhuriyet döneminde köye öğretmen yetiştirme problemi, en önemli problemlerden birisi olmuştur. Benimsenen yeni eğitim sistemi her zaman eşit bir eğitimi savunmuş, şehrinden köyüne kadar herkese eşit bir eğitim vermeyi

amaçlamıştır. Bu sebeple oluşturulan enstitüler, eğitime çok büyük destek sağlamışlardır.

Köy enstitüleri, ilköğretimi hızlandırmak köylüyü yurduna, toprağına bağlamak ve ısındırmak, dolayısıyla onları kalkındırmak maksadıyla, İnönü döneminde kurulan yepyeni eğitim kurumlarından birisidir. Şehir Öğretmen Okulu mezunlarının köye gitmekteki isteksizliği ve köy yaşantısına yabancılıkları nedeniyle, köy öğretmeni yetiştirme konusu öteden beri tartışılmıştır. Tartışmalarda ortaya çıkan en yaygın görüş, köy çocuklarının köy yaşantısı içinde köy öğretmeni olarak yetiştirilmesi olmuştur (Kaya, 1974, s. 182). Âşık Huzûrî Köy Enstitülerini bilgi ocağı olarak nitelendirmiştir:

“Cilavuz köy enstitüsü, okulu
Köylü yavrulara açmış kuağı
Öğretir san’atı, fen’i usulü
Öğretmen, eğitmen... bilgi ocağı” (Gökalp, 2001, s. 99).

Ahmet Kutsi Tecer aracılığıyla Köy Enstitülerinde saz hocalığı da yapan Âşık Veysel için enstitüler ayrı bir öneme sahiptir:

...
“Enstitümektebi Hasanoğlan’dan
Sanki ayırdılar cesedi candan
İrkımız neslimiz aslı bir kandan
Siz sağ olun biz selâmet gidelim” (Şatıroğlu, 2001, s. 125).

Âşık Veysel’in Köy Enstitülerine hitaben kaleme aldığı “Köy Enstitülerine” adlı bir şiirinde enstitülerin köylere olan faydasını dile getirmiştir:

“Enstitü bir kovan misaldir
Her türlü çiçekten alır bal yapar

Yurdumuz içinde doğru bir yoldur
Memlekete kanat takar kol yapar

Mahmudiye Hamidiye Çifteler
Enstitü köylere yapacak neler
Bu toplu fikirle dağları deler
Kimisi makine kimi bel yapar” (Şatıroğlu, 2001, s. 193).

Dönemin önemli eğitim merkezleri olan köy enstitülerinde hocalık yapmış olan Âşık Veysel bir diğer âşığımız Âşık Huzûrî toplamda enstitü terimine 5 defa yer vermişlerdir (Bkz. Tablo 4. 17).

4.2.3. Halkevleri

“19 Şubat 1932’de Türkiye genelinde on dört il merkezinde halkevleri açılmıştır. Bunlar, Ankara, Afyon, Aydın, Bolu, Bursa, Çanakkale, İzmir, Konya, Samsun, Malatya, Denizli, Diyarbakır, Eskişehir ve İstanbul Halkevleri’dir” (Algan, 2011, s. 18). Halkevleri kuruluş amacı, modern anlamdaki eğitim kurumlarının yanında, kültürel anlamda halkın gelişimine de katkı sağlayan yerler olmuşlardır. Kültürün taşıyıcısı olan âşıklar da her zaman halkevlerinde yer almış, bu kurumlardan övgüyle bahsetmişlerdir. Bu âşıklar, Âşık Veysel, Âşık Efkârî ve Âşık Huzûrî’dir.

Âşık Veysel, Halkevlerini anlatan iki şiir kaleme almıştır. Bu şiirlerde Halkevlerini “Halkın Evi, Hakkın Evi” olarak nitelendirmektedir. Türk eğitim tarihine büyük katkıları olan bilim adamı, İsmail Hakkı Baltacıoğlu da halkevlerinin önemini şu cümlelerle vurgulamaktadır:

“Halkevleri her şeyden önce bir ev olmalıdır. Ev aynı kandan gelen fertlerin toplandığı yerdir. Öyleyse Halkevi, bir kültür evidir... Halkevi bir okul değildir ve olmayı da düşünmemelidir. O okuldaki sonra kültür adamlarının

kültür işlerinde halkla birleştiği kaynaştığı yerdir... Sözün kısası Halkevleri Türk kültür aşısının vurulduğu yer olmalıdır. Halkevlerinin ilk mühim vazifesi gerilikle savaşımdır. Ahlakta, sanatta, muşerette, musikide, tiyatroda, mimaride gerilikle savaşımdır... Bunun için iki şey gerekir: Önce milli kültür şuurı, sonra da bu kültürü yaymak” (Baltacıoğlu, 1950, s.33).

Âşık Veysel de Halkevlerini anlattığı şiirlerinde, bu kurumların ne kadar önemli olduğunu anlatmak için “Hakkın Evi” olarak nitelendirmekte, birçok eğitim kolunun olduğunu söylemektedir. Bu şiirler, âşıkların hem dönemin kurumlarını, eğitim anlayışını benimsediklerini hem de halka benimsetmeyi hedeflediklerini göstermektedir:

“Halkevinin dokuz kolu
Bir kökü var binbir dalı
Yaprak dahi köke bağılı
Halkın evi Hakkın evi” (Şatıroğlu, 2001, s. 191).

Bir diğeri şiirinde Halkevlerinin kuruluş amacını anlatmakta, temellerinin çok sağlam olduğunu söylemektedir. Eğitim sisteminde yapılan köklü değişikliklere halkın alışması için büyük çaba gösteren ve her seferinde eğitimin önemini anlatan âşıkların şiirlerini söyledikleri yerlerden birisi de Halkevleri olmuştur:

“Sarsılmaz Halkevi sağlam temeli
Işık tutar halka yorulmaz eli
Halka hizmet kuruluşu emeli
Atatürk sesi var Halkevlerinde” (Şatıroğlu, 2001, s. 190).

Halkevi terimine yer veren âşıklardan bir diğeri de Âşık Huzûrî’dir. Örneğin Müdâmî ile olan bir karşılaşmasında Halkevlerinden övgüyle bahsetmişlerdir. İrfan meclisi olarak nitelendirmişlerdir. Müdâmî de çiftçilikle uğraşan bir âşık olmasının

yanında Ardahan Yatılı Okulu’nu bitirmiş, eğitim almış bir âşıktır (Dizdaroğlu, 1949, s. 203):

“Hususi makamdır mümtaz Halkevi
Rindane meclistir canım Müdâmî
Düşün sözlerini geçir haddeden
İrfan meclisidir canım Müdâmî” (Dizdaroğlu, 1949, s. 192).

Araştırmada incelenen beş âşık “Halkevi” terimine şiirlerinde on dört defa yer vermişlerdir. Âşık Veysel Şatıroğlu 9 defa, Âşık Huzûrî 4 defa ve Âşık Efkârî de 1 defa kullanmışlardır. (Bkz. Tablo 4. 18).

4.3. Âşıkların Şiirlerinde Geçen Eğitim Materyalleri

4.3.1. Ders Araçları

Defter

Eğitimle ilgili kitap unsuruyla birlikte vazgeçilmeyecek bir diğer unsur ise defterdir. Günümüzde de bir çocuk okula başlayacaksa ona ailesi tarafından alınan ilk eğitim materyalidir. Geçmiş zamanlarda da çok önemli bir unsur olmuştur. Tarihimizde yaşamış şahsiyetler ya da olaylar hakkında en sağlıklı bilgiyi o kişilerin el yazmalarından almaktayız. İster günlük olarak tutmuş olsun, ister şiirlerini yazsın o defterler servet değerindedir. Çünkü dönemle ilgili, şahsiyetle ilgili bütün gerçekleri birinci ağızdan öğrenmemizi sağlar. Yirminci yüzyılın ilk yarısında yaşamış âşıklarımızın çoğunun şiirleri kitaplaştıramamış, defterlerinden bulunmuştur. Âşıklarımızın şiirlerinde de bu terime rastlamaktayız. Örneğin Âşık Huzûrî’nin bir koşmasında defter terimini görmekteyiz:

“Dedim güzel bana taze gül gerek
Dedi yanağında ter kalmamıştır
Dedim yaz deftere beni ey melek
Dedi defterimde yer kalmamıştır” (Dizdaroğlu, 1949, s. 142).

Âşık Veysel ise Asırlar Elinde Bir Tesbih Gibi adlı şiirinde geçen asırları bir tesbihe benzetmiş ve bu tesbihin devranı çevirdiğini söylemiştir. Çevirdiği bu günler sayısız derken de “defter”e benzetmiştir:

“Asırlar elinde bir tesbih gibi
Çeviriyor çarkı devran bakalım
Sayısız bugünler bir defter gibi
Deviriyor çarkı devran bakalım” (Şatıroğlu, 2001, s. 72).

Bir diğer şiiri İzi Kayıp Kendi Gizli Bir Yâre’de ise derdini deftere yazdığını söylemektedir:

“Seherde ağlıyor bülbül biçâre
O da benim gibi âşık mı yâre
Başım alsam gitsem hangi diyare
Derdimi deftere yazarım böyle” (Şatıroğlu, 2001, s. 106).

Âşık Zülâlî’nin Ey Felek adlı şiirinde ise, felekten şikâyetçi olan âşığımız, beni defterinden sildin demektedir:

“Gel yetiş eflatun halim pek yaman;
Başımdan çıkıyor ateşli duman,
Lütfü kereminden etmedin ihsan,
Beni defterinden sildin ey felek” (Nasrattınoğlu, 1987, s. 82).

Âşık Efkârî'nin bir koşmasında, Âşık Zülâlî'nin yukarıda verdiğimiz son şiiriyle aynı anlama gelerek kullanılmıştır:

“Dedim sarsam seni sarılır mısın?
Dedi düşüncenden yorulur musun?
Dedim güzel, benden kırılır mısın?
Dedi defterimden silerim seni” (Rayman, 1998, s. 127).

Âşık Efkârî'nin bir didaktik şiirinde ise, bu dünyanın geçiciliğinden bahsederken defter terimini ömür defteri olarak kullanmıştır. Ömür defterini bitirdin diyerek, konaklar yaptırdın ama yine de ömrün son buldu demektedir:

“Konaklar yaptın oturdun
Ömür defterin bitirdin
Ne eksiltin ne artırdın
Artırdığın nedir senin? (Rayman, 1998, s. 202).

Kalem - Divit - Uç

Kuran-ı Kerim’de bir sûrenin de adı olan kalem, kültürümüzde önemli bir yere sahiptir. İslamiyette kalem, yazı gibi ilahî bir lûtf olarak kabul edilmiştir. Hattatlar kalem açarken çıkan yongaları herhangi bir yere atmaz, toprağa gömerlerdi. Bunun sebebi kalem adının Kur’an’da geçmesidir. Ömürlerince açtıkları kalemlerin yongalarını toplayıp ölünce sularının bunlarla ısıtılmasını vasiyet eden hattatlar olduğu da yazılmıştır. Hattatlar arasında kalem kullanışlarına göre isim alanlar da vardır: Sîmin kalem-Yusuf, Âhenîn kalem – Süleyman, Zerrîn kalem – Hüsâmeddin gibi (Pala, 2004, s. 253).

Kalem kültürümüzde bu kadar değerli bir yere sahip olmasının yanı sıra, bilimin temelini oluşturması açısından da çok önemlidir. Âşıklarımızın şiirlerinde eğitim

materyali olarak ön plana çıkar. Âşık Veysel de şiirlerinde kalem materyalini terim olarak kullanmıştır. Örneğin Güzelliğin On Par’etmez adlı şiirinde seni anlatmaya kalemler yetmez demektedir:

“Tâbirin sığmaz kaleme
Derdin dermandır yâreme
İsmin yayılmaz âleme
Âşıklarda meşk olmasa” (Şatıroğlu, 2001, s. 82).

Bir diğer şiiri Mektup Yâre Selâmımı Ulaştır’ın ilk kıtasında ise kâtibe seslenen âşığımız yâre mektup yazacağını, kalemi eline almasını söylemektedir:

“Al kâtip kalemi yaz bu selâmı
Mektup yâre selâmımı ulaştır
Bir yâr için terkeyledim sılamı
Mektup yâre selâmımı ulaştır” (Şatıroğlu, 2001, s. 113).

Orman adlı şiirinde ise, ormanların öneminden bahsederken, kâğıdı kalemi de ondan elde ettiğimizi söylemekte ve ormandaki zenginliği bir kere daha hatırlatmaktadır:

“Gemi olur suda yüzer
Uçak olur gökte gezer
Kalem kâğıt neler yazar
Ormandaki varlığa bak” (Şatıroğlu, 2001, s. 153).

Divit teriminin de edebiyattaki yeri çok büyüktür. Kültürümüze işlemiş bir unsurdur. Divit terimini ve edebiyattaki yansımasını İskender Pala, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü’nde şu sözlerle betimlemiştir: Eskiden kalem olarak kamış divitler kullanılırdı. Bu kalemler boğumlu olup içleri eğridir. İçinde nâl denen eğri saçaklar

da bulunur. Kalemin içi yazılacak birçok hadiseyle doludur (Pala, 2004, s. 253).
Âşıklarımızdan da Âşık Zülâlî Güller Kurumuş adlı şiirinde divitterimini kullanmıştır:

“Bir kâğıt bir divit kalem getirdim
Söyle yazam kardeş âlem getirdim
Yârından yavrundan selâm getirdim
Niçin söylemezsin diller kurumuş” (Nasrattınoğlu, 1987, s. 51).

Kalem ucu olarak kullanılan bu terime Âşık Veysel Kardesime adlı şiirinde yer vermiştir. Kalemin ucu olmadan kalem nasıl işlev görmezse, biz de öyleyiz demektedir, sen kalemsen ben uç muyum der:

“Topraktandır cümle beden
Nefsini öldür ölmeden
Böyle emretmiş yaradan
Sen kalemsin ben uç muyum” (Şatıroğlu, 2001, s. 41).

Harf

Alfabeyi meydana getiren işaretlerden her birisi “harf” terimini karşılamaktadır. Dolayısıyla eğitimin en küçük, en temel birimi olarak nitelendirmek de mümkündür. Harf devrimi ile birlikte ülkemizde okuryazar oranı bir anda yükselişe geçmiş, eğitim seviyesi yükselmiştir.

1 Kasım 1928’de TBMM’nin üçüncü döneminde Harf Kanunu kabul edilmiştir. Fakat bu tarihten çok daha önce Latin harfleri halk tarafından ve devlet kurumları tarafından benimsenmiştir. İki ay gibi kısa bir sürede alınan sonuçların olumlu yönde olduğu bilinmektedir. Bu süreci yeni harflerin Halk arasında yaygınlaşması izlemektedir. Bunun için atılan ilk adım da halkın en çok okumak zorunda olduğu eserlerin yeni harflerle basılmış olmasıdır.

Levhalar, tabelalar, reklamlar, gazeteler Türkçe harflerle basılmıştır (Ünügür, 2010).

Âşık Huzûrî ve Zülâlî de şiirlerinde bu terime yer vermişlerdir. Âşık Huzûrî, D..Köyü Destanı adlı şiirinde M... Hoca olarak adlandırdığı bir şahsiyet için ne kelime bilir ne bir harf demektedir:

“Müfsidler başıdır (M... Hoca)
Gündüzler dolaşır görükmez gece
Ne kelime bilir ne harf ne hece
Kendine sermaye etmiş yalanı” (Dizdaroğlu, 1949, s. 68).

Bir diğer şiiri Talih Destanı’nda ise okumadaki marifetini söylemek adına, eğer bir kitap okursam noktası, harfî tükenir demektedir:

“Kâtiplere şaşırtırım hesabı
Boyacı eyledim nice kasabı
Okumak fikriyle açsam kitabı
Nokta, kelâm harf ü hece tükenir” (Dizdaroğlu, 1949, s. 99).

Âşık Zülâlî’nin ise El Kınar adlı şiirinde bu terimi kullandığını görmekteyiz:

“Harf okudum Kef inen
Divan durdum safinen
Erenler tarafınan
Öğüt almam lafinan” (Nasrattınoğlu, 1987, s. 92).

Kâğıt

“Bitkisel maddelerin hamur haline getirildikten sonra yufka gibi açılarak kurumasıyla elde edilen ince yaprak” (Pala, 2004, s. 252) olarak tanımlanan kâğıt terimi dilimize Farsçadan gelmiştir. Günümüzde çok rahat bulunabilmesine rağmen

geçmişte insanların değer verdikleri bir kavram olmuştur. Ayrıca Âşık şiirinde “kâğıt” her zaman “kalem” ile birlikte kullanılan bir unsur olmuştur. Bu durumu Âşık Zülâlî’nin Güller Kuşumuş adlı şiirinde görmekteyiz:

“Bir kâğıt bir divit kalem getirdim
Söyle yazam kardeş âlem getirdim
Yârinden yavrundan selâm getirdim
Niçin söylemezsin diller kurumuş” (Nasrattınoğlu, 198, s. 51).

Eğitimin olmazsa olmaz araçları bu terimler yukarıda verilen örneklerle birlikte toplamda 17 defa kullanılmıştır. En çok kullanılanı ise Harf terimi olmuştur. Gerçek anlamlarının yanında değişmeceli olarak kullanıldıkları da görülmüştür (Bkz. Tablo 4. 19).

4.3.2. Ders Kaynakları

Kitap

En büyük mirasımız olmasının yanında, eğitimin en temel araçlarından da birisidir. Cumhuriyetle birlikte eğitim ve öğretimde kitabın önemi daha iyi anlaşılmıştır. Öyle ki kitapsız bir eğitim düşünülemez. Bu terime âşıklarımız da yer vermişlerdir. Örneğin Âşık Huzûrî’nin dört ayrı şiirinde kitap terimiyle karşılaşmaktayız. Talih Destanı adlı şiirinde okumak eylemini o kadar güzel gerçekleştirmektedir ki, kâtipler bile hesabını şaşırmaktadır:

“Kâtiplere şaşırtırım hesabı
Boyacı eyledim nice kasabı
Okumak fikriyle açsam kitabı
Nokta, kelâm, harf ü hece tükenir” (Dizdaroğlu, 1949, s. 99).

Bir koşmasında ise, her zaman ilim ve irfan gerektiğini söyleyen âşığımız, eğer seni dinleyen olursa kitabını aç ve cahillere öğret demektedir:

“Sarrafı görünce lâl ü gevher saç
Dinliyen olursa kitabını aç
Cahillere öğret ahmaklardan kaç
İnadında muhkem olma har gibi” (Dizdaroglu, 1949, s. 115).

Âşık Veysel Şatıroğlu ise Senlik Benlik Nedir Bırak adlı şiirinde kutsal kitaplara değinmiş ve dört kitabın da semavî olduğunu söylemiştir. Hiçbir ırkı küçük görüp ayırmamak gerektiğini belirtmiş ve böyle bir ayırım yapanı da sert bir dille eleştirmiştir:

“Kuran’a bak İncil’e bak
Dört kitabın dördü de Hak
Hakir görüp ırk ayırmak
Hakikatte yüz karası” (Şatıroğlu, 2001, s. 58).

Başlığı bile çok manidar olan Hepimiz Bu Yurdun Evlatlarıyız adlı şiirinde, ülkemiz insanlarına seslenen âşığımız, nasihat dolu olan, birçok kitap yazıldığını anlatmış, okuyarak, birlikte hareket ederek güçleneceğimizi nasihat etmiştir. Mustafa Kemal Atatürk’ün yolu da gençliğe emanettir:

“Kitaplar yazılmış nasihat dolu
Birlikte güçlenir gençliğin kolu
Gençliğe emanet Atatürk yolu
Hepimiz bu yurdun evlâtlarıyız” (Şatıroğlu, 2001, s. 163).

Âşık Zülâlî'nin şiirlerinde de kitap terimine rastlamaktadır. Çoğu zaman kutsal kitaplar için kullanılmış olsa da bazı şiirlerinde eğitim materyali olarak da yer vermiştir. Örneğin, Bülbul adlı şiirinde bülbüle seslenen âşığımız, bu senin destanın derken aynı zamanda birçok kitap yazdığını da dile getirmiştir:

“Ne ağlarsın sana noldu
Yoksa gonca gülmü soldu
Yazdım yüzbin kitap oldu
Bu senin destanın bülbul” (Nasrattınoğlu, 1987, s. 40).

Bir diğer şiiri Emirdağı Fidanlığı'nda ise Kitapterimi, eğitim materyali olarak karşımıza çıkar. Öyle ki kitabını aç oku, yeni bilgiler öğren demekte, düşmanlarımıza gülünç duruma düşmeyelim demektedir:

“Der Zülâlî: Gel bu bağı görelim
Kitabın aç, oku fenne girelim
Fidanlığa taze hayat verelim
Gülünç olmayalım ağyara oğul!” (Nasrattınoğlu, 1987, s. 181).

Âşık Zülâlî'nin Türkmen Kızı adlı şiirinin bir kıtasında ise kutsal kitaplarımızı anlatırken kullanılmıştır. Dört kitabı ve bunların temsil ettiği dini inançları ayırmamıştır:

“Hâk olur türâba dökülür saçın,
Hakkın divanında sorarlar suçun
İnsaf et bağışla, dört kitap için
İncil, Zebur, Tevrat, Furkan'a bizi” (Nasrattınoğlu, 1987, s. 108).

Âşık Efkârî'nin şiirlerinde de bu unsura rastlamaktayız. Altı şiirinde terim olarak geçen bu kelime, bazen kutsal kitapları anlatırken kullanılmış bazen de bir güzele, bir şahsa kitap yazmak isteğiyle kullanılmıştır. Örneğin lirik bir şiirinde halimi yâra kitap yazarak anlatıyım demektedir:

“Lütfundan yazam bir kitap
Arzedeyim halim yâra
Defterim etmesin hesap
Tutmaz diyem dilim yâra” (Rayman, 1998, s. 152).

Âşık Efkârî, kitap unsurunu bir semaisinde ise kutsal kitaplar için kullanıldığını görmekteyiz:

“Affeyle kabir azabı
Kabul ettim dört kitabı
Tam yüzyirmidört bin nebi
Cemaatine geliyorum” (Rayman, 1998, s. 168).

Mecmua

Günümüzde yaygın olarak dergi kelimesini karşılayan bu terime Âşık Huzûrî Kars Destanı adlı şiirinde yer vermiştir. Kars Halkevi Mecmuası olan Doğu Mecmuası'ndan bahsederken kullanmıştır:

“Matbaa erkânı bütün pürhüner
Müdür, muharrirler hep âlî Güher
“Doğu” mecmuası kıymetli eser
Mümtazdır Şive-i edâsı Kars'ın” (Dizdaroğlu, 1949, s. 78).

Kitap ve mecmua terimleri toplamda 7 defa kullanılmış olup 6 tanesi kitap terimidir. Kutsal kitapları anlatırken kullanılmasının yanında eğitim kaynağı olarak da

kullanılmıştır. Mecnua terimine yer veren tek âşık ise Âşık Zülâlî olmuştur (Bkz. Tablo 4.20).

SONUÇ – TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Sonuç

Araştırma yirminci yüzyılda yetişmiş beş âşığın şiirlerindeki eğitim unsurlarını belirlemeyi amaçlamıştır. Var olduğu günden bu yana Âşık Şiiri ve eğitim birbirleriyle bağlantılı alanlar olmuşlardır. Buradaki eğitim bazen genel anlamıyla Halk eğitimi olarak ortaya çıkarken, bazen de eğitim kurumları ve eğitimin önemi olarak ortaya çıkmıştır.

Bir önceki yüzyılda altın çağını yaşayan, saraya kadar girmiş olan Âşık şiiri yirminci yüzyılda etkisini yitirmeye başlamıştır. Fakat yine de yirminci yüzyıla damgasını vuran birçok âşık yetişmiş ve bu âşıkların şiirlerinde eğitimin önemine sıkça değindikleri görülmüştür. Çünkü usta – çırak ilişkisi sayesinde belli bir eğitim alarak yetişmişlerdir. Geleneğin devamlılığı için arkalarında bir çırak bırakarak, bilgi ve birikimlerini aktarmışlardır. Bir çırağın yetişmesinde tahsil durumu, kitap okuma alışkanlığı gibi kavramlar da çok önemli olmuştur. Şüphesiz ki eğitim kavramını halka en iyi anlatanlar da âşıklardır.

Yirminci yüzyılda Anadolu'daki eğitim kavramı önemini daha da arttırmıştır. Cumhuriyet ile birlikte eğitim alanında yapılan reformlar, eğitimin millileştirilmesini, okuma – yazma oranının artışı hedeflemiştir. Toplumun yaşayışını, geleneklerini doğrudan etkileyen, değiştiren bu reformların halk tarafından benimsenmesinde Âşıkların rolünün büyük olduğu görülmüştür. Çünkü eğitim düzeyinin oldukça düşük olduğu Anadolu'da âşıkların halka yol gösteren kişiler olduğu tespit edilmiştir. Dönemin eğitim kurumlarında, halkevlerinde, kahvehanelerinde halkla bir araya gelerek şiirler söylemiş, sohbetler etmişlerdir.

Çalışmada ele alınan beş âşığın da şiirlerinde eğitimin önemine sıkça değindikleri görülmüştür. Bilgi ve birikimlerini aktarmışlardır. Eğitimsizliğin doğuracağı kötü sonuçlar üzerinde duran âşıklar, yeni oluşan bu devirde eğitime verilmesi gereken önemi vurgulamışlardır. Tarihe kaynaklık eden bu şiirler sosyal ve siyasal olayları yansıtırken aynı zamanda ilerlemenin yolunun eğitim olduğunu da anlatmıştır.

Çalışmaya konu olan beş âşık, şiirlerinde “okul, maarif, eğitim, kitap, kalem” gibi eğitim unsurlarına sıkça yer vermişlerdir. Beş Âşığın 836 şiiri incelenmiş olup bu şiirlerden 140 tanesinde eğitim unsuru belirlenmiştir. Âşıkların eğitim kavramına neredeyse bütün şiirlerinde yer verdikleri tespit edilmiştir. Buradaki eğitim sadece öğretimi değil aynı zamanda bütün hayatı ilgilendiren konular olmuştur. Fakat çalışmada ele alınan unsurlar eğitim – öğretim ile ilgili olanlardır. Buna bağlı olarak beş âşığın 43 tane eğitim unsurunu 404 defa şiirlerinde kullandıkları tespit edilmiştir. Tezde belirlenen eğitim unsurları, eğitimle olan ilişkisine bağlı olarak sınıflandırılmıştır. Buna göre, kullanılan eğitim unsurları konularına göre 3 ana başlık altında şekillenmişlerdir. Bu başlıklar; Eğitim – Öğretim ve Önemi, Eğitim Kurumları, Âşıkların şiirlerinde kullandıkları eğitim materyalleridir.

Âşıkların yetişme koşullarına bağlı olarak da bu terimleri kullandıkları görülmüştür. Âşık Efkârî’nin beş âşık içinde, eğitim unsurlarını en çok kullanan âşık olduğu tespit edilmiştir. En çok kullandığı ise “öğrenci” ve “okul” terimleri olmuştur. Çünkü Âşık Efkârî, on iki yaşına kadar eğitim hayatına devam etmiş fakat savaşlar, ailevi olgular eğitimini yarıda kesmesine sebep olmuştur. Kendi isteğiyle eğitim hayatına son vermediği için, hayatının ilerleyen dönemlerinde kendini geliştirmeye çalışmıştır. Bu sebeple okulun ve öğrenci olmanın önemini en çok vurgulayan, terim olarak da en çok yer veren âşıktır.

Benzer bir durum Âşık Veysel Şatıroğlu’nda da tespit edilmiştir. Hayatı boyunca hiç eğitim almamış olan Âşık Veysel de “enstitü” ve “halkevi” terimlerini en çok kullanan âşık olduğu belirlenmiştir. Her şiirinde halka sadece eğitim ile ilgili değil, hayatı ilgilendiren bütün konular hakkında öğüt vermiş, halkı okuma yazmaya yönlendirmiştir. Fakat aynı dönemde yaşamış beş âşık incelendiğinde, dönemin önemli kurumları olan “enstitü” ve “halkevi” terimlerine en çok Âşık Veysel’de rastlanmıştır. Bu durumun da Âşık Veysel’in yetişme koşullarıyla bağlantılı olduğu tespit edilmiştir. Hiç eğitim almamış olmasına rağmen Âşıklık Geleneğindeki ustalığı ile bir dönem enstitülerde öğretmenlik yapmış olması, şiirlerini icra ettiği yerlerden birinin halkevleri olması bunun en büyük sebebidir. Bu iki kurumun adı ile şiirler yazmış, her fırsatta eğitime olan katkılarından bahsettiği görülmüştür.

Tespit edilen eğitim unsurlarından 15 tanesi 308 kez kullanılmış olup “Eğitim – Öğretim ve Önemi” başlığı altında yer verilmiştir.

7 adet eğitim unsuru 69 kez âşıklarımız tarafından kullanılmış olup “Eğitim Kurumları” başlığı altında yer almaktadır. Bu bölüm, eğitimin alınmasını sağlayan, bilginin nesilden nesile ulaşmasını sağlayan kurumları anlatmaktadır. En çok kullanılan unsur ise “Okul – Mektep - Orta mektep” terimleri olmuştur.

Son bölüm olarak eğitim materyallerinin yer aldığı bölüm gelmektedir. Bu bölümde 8 adet unsur 27 kez kullanılmıştır.

En çok kullanılan eğitim unsuru ise “okumak” ve “öğrenci – talebe” terimleri olmuştur. Âşıklar bu unsura şiirlerinde 46 kez yer vermişlerdir. Bu terimleri izleyen ise “yazmak” kavramı olmuştur. Âşıklarımızın şiirlerinde 40 kez yer bulmuştur. “Okul” ve “İlm” terimleri de çok kullanılan terimler arasındadır. “Okul” terimi 35 kez, “İlm” terimi ise 30 kez kullanılmıştır.

Çalışma konumuz olan âşıkların şiirleri incelendiğinde görülmüştür ki, yirminci yüzyılın ilk çeyreğindeki bütün olaylara tanıklık etmiş olan âşıklar, eğitim reformlarını da benimsemiş, bu reformlardan olumlu yönde etkilendikleri tespit edilmiştir. Harf devrimi ile birlikte Öztürkçe kelimeler kullanılmaya özen gösterilmiştir. Âşıklarda da bu durum gözlenmiştir. Örneğin, o dönem için yeni olan “bilim, bilişmek” terimlerini kullanmışlardır.

Çalışmayla benzer nitelikte olan dört adet araştırma belirlenmiştir. Bu araştırmalara, İlgili Yayın ve Araştırmalar bölümünde ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Bu çalışmalarda Âşık şiirinin eğitime olan katkısı, âşıkların şiirlerindeki eğitim unsurları üzerinde durulmuştur. Yaptığımız araştırma aynı yüzyılda yaşamış birden fazla âşığın şiirlerini içermesi açısından farklılık göstermektedir. Anadolu’da yetişmiş bu âşıklar döneme ve dönemin eğitim anlayışına daha geniş bir yelpazede bakılmasını sağlamıştır. Hem sosyal olgulara ve eğitim kurumlarına yer verip hem de eğitim unsurlarını, terminoloji olarak inceleyip kullanım sıklığı belirlemesi ve dönemin eğitim anlayışı ile bağdaştırması açısından da yaptığımız çalışma ilktir.

Çalışmayı diğer çalışmalardan ayıran bir diğer özellik ise sayısal verileri de içeriyor olmasıdır. Eğitim unsurlarının kullanım sıklıklarının belirlenmesi, bu unsurların içeriği bakımından sınıflandırılmış olması, verileri daha somut görülebilmesini sağlamıştır.

Eğitim, Edebiyat ve toplumun bir bütün olduğunu anlayabilmek, toplumun, kültürün aktarıcısı olan âşıkların söylemek istediklerini daha iyi kavrayabilmek için yüzyılın savaşlarına, sosyal olaylarına da yer verilmiştir. Çalışma bu özelliği ile de benzerlerinden farklılık göstermektedir.

Araştırmanın sonucunda görülmüştür ki âşık şiiri halkın içinden gelmesi, konusuyla halkı yakından ilgilendirmesi yönüyle hem akılda daha fazla kalmaktadır hem de her bireyin hayatından bir kesiti içinde barındırmaktadır. Eğitim unsurlarına yer verirken kültürel öğelere de yer vermişlerdir. Bu yönüyle tarihi belge niteliğini taşımaktadırlar.

Âşıkların şiirleri incelendiğinde eğitim ve edebiyatın bütünlüğü görülmüştür. Eğitimin önemini vurgulayan âşıklar pozitif bilimlerin yanında geleneksel öğelere, ahlâki öğretilere de şiirlerinde yer vermişlerdir. Topluma kültür birikimlerini, şiir aracılığıyla ulaştırmaya çalışmışlardır.

Yaşadıkları devrin zor şartlarına rağmen, asırlar boyu varlığını koruyacak eserler bıraktıkları yeni nesillere daha ayrıntılı anlatılmalıdır. Halkın içinden doğup, tamamen halkı anlatıp, ona hizmet eden bu edebiyatın kişisel gelişime olan katkısı da çok önemlidir. Çünkü hem olduğu dönemin tarihini içinde barındıran, hem de her zaman yaşanmışlıkları halkın diliyle anlatan başka bir unsur belki de yoktur.

Günümüz şartlarında kültürel, geleneksel unsurlar, toplum üzerindeki etkisini yavaş yavaş yitirmeye, teknolojiye terk etmeye başlamıştır. Kültürün korunmasında en önemli görev eğitime düşmektedir. Eğitim aracılığıyla kültürü sevdirmenin ve tanıtmanın yolu da edebî eserlerdir. Eğitim kurumlarında işlenen edebî eserlerin bu açıdan niteliği ve miktarı çok önemlidir. Nasıl ki toplumun gelişmesi için eğitim çok önemliyse, eğitimin temellerinin atılmasında da edebiyat çok önemlidir. Bu kadar çok zenginliği içinde barındıran şiirlerimiz de eğitimde çok yönlü olarak kullanılabilir.

Tartışma

1. Yirminci yüzyılda yaşamış âşıkların şiirlerinde bireysel konulardan çok toplumu ilgilendiren konulara yer verdikleri tespit edilmiştir.
2. Âşıkların şiirlerinin, Cumhuriyet ile birlikte toplumsal hayata kazandırılan inkılâpların halk tarafından benimsenmesinde önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmıştır.
3. Yirminci yüzyıl âşık şiirinin dönemin tarihsel olaylarının incelenmesinde yardımcı kaynak olarak kullanılabileceği belirlenmiştir.
4. Âşık Mehmet Yakıcı, Âşık Huzûrî, Âşık Veysel Şatıroğlu, Âşık Zülâlî ve Âşık Efkârî'nin şiirlerinde eğitim ile ilgili unsurlara sıklıkla yer verdikleri tespit edilmiştir.
5. Çalışmada incelenen âşıkların ortak olarak üzerinde durdukları konunun cehalet olduğu tespit edilmiştir. Her fırsatta cahilliği yermişlerdir. Bu durum yaşadıkları dönemde okuma yazma oranının hızla yükselmesi ile ilişkilendirilmiştir.

Öneriler

Bu çalışmada yirminci yüzyıl âşıklarından Âşık Mehmet Yakıcı, Âşık Huzûrî, Âşık Veysel Şatıroğlu, Âşık Zülâlî ve Âşık Efkârî'nin şiirlerindeki eğitim unsurlarına yer verilmiştir. Beş âşığın şiirleri incelenmiş ve bu şiirlerdeki eğitim unsurları kendi içinde sınıflandırılmıştır. Araştırmadan elde edilen verilere bağlı olarak aşağıdaki öneriler getirilmiştir:

1. Yirminci yüzyılda yaşamış âşıkların Cumhuriyetin ilanı ile birlikte elde edilen eğitim konusundaki inkılâpları, halkın benimsemesindeki rolünün tek başına bir çalışma konusu olarak incelenmesi gerektiği düşünülmektedir.

2. Âşık şiiirinin gerek halk eğitimi gerekse bireysel eğitim üzerindeki etkileri daha detaylı olarak incelenmesi gerektiğı tespit edilmiştir. Bu konuda kapsamlı bir çalışmanın yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Adem, M., (2000). *Atatürkçü Düşünce Işığında Eğitim Politikamız*, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, İstanbul.
- Akad, M.T. (2011). *20. Yüzyıl Savaşları ve 21. Yüzyılın Tarihine Genel Bir Bakış*, Kaştaş Yayınları, İstanbul.
- Algan, H. (2011). *Halkevlerinde İnkılâp Temsilleri*, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Akyüz, K. (1995). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, İnkılâp Yayınları, İstanbul.
- Altın, H. (2009). *II. Abdülhamid ve II. Meşrutiyet Devirlerinde Öğretmen Yetiştirme Meselesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Alptekin, A. B. (2007). *Âşık Veysel, Türküz Türkü Çağırırız*, Akçağ Yay. Ankara.
- Alptekin, A. B. (2009). *Âşık Veysel*, Atatürk Kültür Merkezi Yay. Ankara.
- Akal, E. (2002) *Milli Mücadelenin Başlangıcında Mustafa Kemal*, İttihat Terakki ve Bolşevizm, İstanbul
- Akkutay, Ü. (2001) *Cumhuriyet Dönemi'nde İzlenen Eğitim Programları, Gelişmeler, Sorunlar, Öneriler*, Öğretmen Hüseyin Hüsnü Tekişik Eğitim Araştırma Geliştirme Vakfı Yay. Ankara.
- Akyüz, Y. (2001). *Türk Eğitim Tarihi*, İstanbul.
- Alptekin, A. B. *Âşık Mehmet Yakıcı'nın Destanlarında İşlediği Konular*. http://www.tdk.gov.tr/images/css/TDD/2000s581/2000_581_17_A_B_ALPTEKIN.pdf adresinden 03 Mart 2014'de alınmıştır.

Apaydın, H. *Âşık Veysel Şatıroğlu'nda Dini Tecrübe*. Çukurova Üni. Türkoloji Araştırma Merkezi. http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/halil_apaydin_asik_veysel_satirogludini_tecrube.pdf adresinden 08 Mart 2014'de alınmıştır.

Araz, R.(2008). *Âşık Veysel'in "Bu Bendeki Aşk Olmasa" Şiiri Üzerine*. Murekkep Kültür Sanat Edebiyat Serisi 3, Yıl 1, Kitap 6, s. 16 – 20, 10 Ocak 2008, Ankara.

Araz, R. (2008). *Âşık Veysel'in Şiirinde Dinî ve Tasavvufî Temayüller*, Berceste Aylık Kültür Sanat Edebiyat Dergisi, Şubat 2008, Yıl:7, Sayı:68, s.28 – 33

Arıbaş, S. Koçer, M. (2008). *Türk Eğitim Tarihi*, Lisans Yayıncılık İstanbul.

Artun, E. (1996). *Günümüzde Adana Âşıklık Geleneği (1966-1996) ve Âşık Feymânî*, Adana Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yay. Adana.

Artun, E. (2012). *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*, Karahan Kitabevi, Adana

Artun, E. *Âşık Edebiyatı Çalışmalarının Değerlendirilmesi – Öneriler Katkılar* - Çukurova Üni. Türkoloji Araştırma Merkezi. http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/erman_artun_asik_edebiyati_calismalarinin_degerlendirilmesi.pdf adresinden 17 Şubat 2014'de alınmıştır.

Artun E. *Âşık Edebiyatı Metinlerinin Tahlili Üzerine Düşünceler*. Çukurova Üni. Türkoloji Araştırma Merkezi. http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKEDEBIYATI/erman_artun_asik_edebiyati_metin_tahlil_dusunceler.pdf adresinden 5 Mart 2014'de alınmıştır.

Artun, E. *Osmanlı – Türk Kültüründe Âşık Şiirinin Belirleyici Rolü*, Çukurova Üni. Türkoloji Araştırma Merkezi. http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/artun_belirleyici.pdf adresinden 23 Aralık 2013'de alınmıştır.

Artun, E. *Ozandan Âşığa Halk Şiiri Geleneğinin Kültür Kaynakları*. Çukurova Üni. Türkoloji Araştırma Merkezi. <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/44.php> adresinden 08 Mart 2014'de alınmıştır.

Atatürk, (1989). *Söylev ve Demeçler*, Cilt:2, Ankara.

Bakiler, Y. B. (2010). *Âşık Veysel*, Türk Edebiyatı Vakfı Yay. İstanbul.

Baloğlu, Z. (2005). *Türkiye’de Eğitim*, Yeni Yüzyıl Kitaplığı, Türkiye’nin Sorunları Dizisi – I, ty. S.8.

Baltacıoğlu, İ. H. (1950). *Halkın Evi*, Ulus Basımevi, Ankara.

Başaran, İ. E. (1994). *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*, Gül Yayınevi.

Başaran, İ. E. (1996). *Türk Eğitim Sistemi*, Yargıcı Matbaası, Ankara.

Başgöz, İ. Wilson, H. (1968). *Türkiye Cumhuriyeti’nde Eğitim ve Atatürk*, Ankara.

Bayrı, H. (1957). *Halk Şiiri XX. Yüzyıl*, Varlık Yay.

Bayur, (1940). *Yusuf Hikmet*, Türk İnkılâp Tarihi, C. 1, İstanbul.

Bolay, İ. İsen, M. (1996). *Türk Eğitim Sistemi- Alternatif Perspektif – Türk Diyanet Vakfı*, Ankara.

Boratav, P.N. *ÂşıkEdebiyatı*, <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKEDEBIYATI/pertevnailiboratavasikedebiyati.pdf> adresinden 10 Ocak 2014’de alınmıştır.

Boratav, P. N. Fıratlı, H.V. (1943). *İzahlı Halk Şiiri Antolojisi*, Milli Eğitim Yayınevi.

Brunot, L. (1988) *Mektep – İslam Ansiklopedisi*, C. 7, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.

Budak, Ş, (2003). *Atatürk’ün Eğitim Felsefesi ve Geliştirdiği Eğitim Sisteminin Değiştirilmesi*, Milli Eğitim Dergisi, S: 160.

Canan, İ. (1988). *Kütüb-i Sitte, Muhtasarı*, Tercüme ve Şerhi, C:2 Akçağ Yayınları, Ankara.

Çavdar, T. (1985). *Türkiye’de Nüfus ve Nüfus Sorun*, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C.6, İletişim Yay. İstanbul.

Çelik, M. F. (1943). *Yusufelili Huzûrî*, Tarihten Sesler Mecmuası I. Kânun, S: 1.

- Çetişli, İ. Çetin, N. (2007). *II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara
- Çobanoğlu, Ö. (1999). *İşgal Edilen Vatan Topraklarında Âşık Edebiyatı'nın İşlevleri ve Âşık Şenlik*, Milli Folklor Dergisi, Cilt:6. Yıl:11. Sayı:42.Yaz:1999.
- Çobanoğlu, Ö. (2000). *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*, Akçağ Yayınları, Ankara
- Dinçsoy, Ö. (1995). *Türk Eğitim Sistemi*, Türk Demokrasi Vakfı, Ekin Matbaacılık – Yayıncılık, Ankara.
- Dizdaroğlu, H. (1949). *Yusufelili Huzûrî, Hayatı – Şahsiyeti – Şiirleri*, Ulus Basımevi.
- Duran, A. (2012). *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Eğitim: 1876 – 1923 (Education From Constitutional Monarchy to Republic: 1876 – 1923*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Ekinci, E. (2013). *Atatürk Döneminde Türkiye'de Milli Eğitim ve İdeoloji*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Ergün, M. (1997). *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, Ocak Yay. Ankara.
- Gökalp M. (2001). *Şair Keşfi ve Âşık Huzûrî*, T.C. Kültür Bakanlığı Yay. Ankara.
- Gökçe, E. (1994). *Âşık Veysel, Değişler*, Ülkü Yay. Ankara.
- Gözükızıl, Ö. (2000). *Âşık Zülâli'den Âşık Zülâli*, T.C Kültür Bakanlığı Yay. Ankara.
- Günay, U. (1993). *Âşık Veysel ve Âşık Tarzı Şiir Geleneği*, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:10. Sayı:1. s.21 - 42
- Günay, U. (1993). *Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*, Akçağ Yayınları, Ankara

İkdam, 24 Eylül 1909, “*Talim-i Halk*”, (mak.).

İnan, M.R. (1983). *Cumhuriyet Döneminde Eğitim*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Karataş, C. (2009). *II. Meşrutiyet Dönemi Fikir Hareketleri ve Türk Edebiyatı'na Yansımaları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kavcar, Cahit, (1974). *II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim 1908 – 1923*, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yay. Ankara.

Karasapan, C.T. (1960). *Libya, Trablusgarp, Bingazi ve Fizan*, Ankara.

Kaya, D. *Âşıklığa Başlama*, Çukurova Üni. Türkoloji Araştırma Merkezi. http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/dogan_kaya_asiklik_baslama.htm adresinden 08 Mart 2014’de alınmıştır.

Kaya, D. *Âşık Veysel*. http://dogankaya.com/fotograf/veysel_-genel_bilgi.pdf adresinden 19 Kasım 2013’de alınmıştır.

Kaya, D. *Âşık Veysel’de Milli Birlik Düşüncesi ve Vatan Sevgisi*. Çukurova Üni. Türkoloji Araştırma Merkezi. http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/dogan_kaya_asik_veysel_vatan_sevgisi.pdfadresinden 22 Şubat 2014’de alınmıştır.

Kaya, D. *Başlangıçtan Günümüze Âşık Edebiyatı*, Çukurova Üni. Türkoloji Araştırma Merkezi. http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/dogan_kaya_baslangictan_gunumuze_asik_edebiyati.htm adresinden 16 Ocak 2014’de alınmıştır.

Kaynak, A. (2012). *Emperyal Modernlik ve II. Abdülhamid Dönemi Eğitim Reformları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Koç, N. (2007). *Türk Kültür Tarihi İçinde Köy Enstitüleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Kodaman, B. (1991). *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, TTK Yayınları, Ankara.

- Kökçü, T. (1995). *A Controversial Issue in Turkish politics: Village Institutes (Türkiye Siyasetinde Tartışmalı Bir Konu: Köy Enstitüleri)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Köprülü, F. (1964). *Türk Saz Şairleri*, Cilt:IV. II. Baskı, İstanbul.
- Köprülü, F. (1989). *Edebiyat Araştırmaları*, Cilt:I. 3. Baskı, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Köstüklü, N. (2005). *Vatan Savunmasında Mevlevihaneler*, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Kutsi, T. (1992). *Âşık Veysel'in Dünyası*, Bako Kültür Yayını, 2. Baskı, İstanbul.
- Küçüktamer, G. (2010). *Türkiye'de Yeni Bir Eğitim Modeli Olarak Köy Enstitüleri'ne Geçiş ve Konya'daki Uygulamaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Lewis, B. (2007). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, 10. Baskı, TTK Yayınları, Ankara
- Madge. J. (1965). *The Tools of science An Analytical Description of Social Science Techniques*, Anchor Books Doubleday and Comp.
- Meb Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 1994.
- Muhyiddin, Ş. A. H. (1900). *Medreselerin Islahı*, t.y y.y.
- Nasrattınoğlu, İ. Ü. (1987). *Posoflu Âşık Zülâli*, Özen Matbaacılık, Ankara.
- Orhan, M. (2010). *Osmanlı Arşiv Vesikalarına Göre Trablusgarp Harbi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Öcal, O. M. (2004). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara.

Özdemir, C. (2011) *Âşıkların Dilinden Âşıklık Geleneği(The Tradition of Minstreling in the Words of Minstrels.)*Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:4. Sayı:17.
http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt4/sayi17pdf/1diledebiyat/ozdemir_cafer.pdf adresinden 05 Mart 2014’de alınmıştır.

Özkan, S. (2008). *Türk Eğitim Tarihi*, Nobel Yay. Ankara.

Özodaşık, M. (1999). *Cumhuriyet Dönemi Yeni Bir Nesil Yetiştirme Çalışmaları, 1923 – 1950*, Çizgi Kitabevi, Konya.

Rayman H. (1994). *Âşık Efkârî’de Övgü ve Yergi*, Milli Folklor Dergisi, Cilt:3. Yıl:6. Sayı:23. Güz:1994

Rayman, H. (1998). *Ardanuçlu Âşık Efkârî*, Erzincan.

Sakaoğlu, S. (1998). Türk Saz Şairlerine Genel Bir Bakış, Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı (Halk Şiiri), C. L VII.

Sakaoğlu, S. (2002). *Konya Üzerine Şiirler*, Konya Ticaret Odası Yayınları, Konya.

Sarıkaya, Y. (1997). *Medreseler ve Modernleşme*, İz Yay. İstanbul.

Sever, S. (1991). *Dil ve Edebiyat Öğretiminde Yaratıcılık*, Eğitimde Yeni Arayışlar 1. Sempozyumu – Eğitimde Nitelik Geliştirme, 13 – 14 Nisan 1991.

Şahin, H. G. (2012). *Âşık Fuat Çerkezoğlu’nun Şiirlerinde Yer Alan Eğitsel Unsurlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Şıvgın, H. (2002). *Trablusgarp Savaşı*, Türkler, XIII, Ankara.

Taşer, S. (2010). *Tanzimattan Cumhuriyet’e Modernleşme Sürecinde Öğretmen Yetiştiren Kurumlarda Eğitim Yönetimi ve Denetimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Titiz, H. (2012). *Cumhuriyet Dönemi’nde Halkevlerinin Eğitim ve Tarih Çalışmaları 1932 – 1951: Akdeniz Bölgesi Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Toprak, G. N. (2008). *Cumhuriyet'in İlk Döneminde Türk Eğitim Sistemi ve Köy Enstitüleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

Tunaya, T. Z. (1988), Türkiye’de Siyasal Partiler, İkinci Meşrutiyet Dönemi (1908 – 1918), 2. Baskı, Cilt: 1, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul

Turan M. *Âşık Veysel*. Çukurova Üni. Türkoloji Araştırma Merkezi. <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/38.php> adresinden 01 Mart 2014’de alınmıştır.

Turan, M. (1994). *Maarifimizin Ana Davaları ve Bazı Hal Çareleri*, Bedir Yayınevi, İstanbul.

Turan, M. (1980). *Garplılaşmanın Neresindeyiz?*, İstanbul.

Tursun, S. (2013). *II. Meşrutiyet’in İlanı ve 31 Mart Olayı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Tutu, S. B. (2008). *Âşık Veysel Şatıroğlu (Hayatı, Eserleri ve Müzik Kimliği)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Türker, H. K. (2008). *II. Meşrutiyet Devri Eğitim Hareketleri ve Günümüze Yansımaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, (2002). Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.

Ünişen, A. (2013). *II. Meşrutiyet Dönemi’nde İstanbul’da Yayımlanan Başlıca Mecmulardaki Eğitim Bilimleri İle İlgili Makalelerin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.

Ünügür, F. (2010). Harf Devriminin Halkla İlişkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yakıcı, A. (2012). *Geleneksel Şiirden Türküye Dönüşümün Yaratıcı ve Aktarıcısı olarak Âşık Veysel'in Kültürel Mirasa Katkısı*, Milli Folklor Dergisi, Yıl:24 S:93

Yakıcı, A. (1978). *Konyalı Âşık Mehmet Yakıcı*, Erzurum.

Yakıcı, A. *Kuraklığın Kültürel Hayattaki Yeri ve Konyalı Âşık Mehmet 'in Kıtık (Kuraklık) Üzerine Söylediği Destanlar*. Milli Folklor Dergisi Yıl: 13. Sayı:51. http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/ali_yakici_kuraklik_asik_mehmet.pdf adresinden 12 Şubat 2014'de alınmıştır.

Yakıcı, A. (2000). *Ölümünün 50. Yılı Münasebetiyle Konyalı Âşık Mehmet Yakıcı'nın Hayatı, Edebi Kişiliği ve Şiirlerinden Örnekler*, Milli Folklor Dergisi, Cilt:6. Yıl:12. Sayı:46.

Yardımcı M. *Âşık Veysel'in Şiirlerinde Geleneğe Bağlı Unsurlar ve Etkileşim*. Çukurova Üni. Türkoloji Araştırma Merkezi. <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/27.php> adresinden 03 Mart 2014'de alınmıştır.

Yardımcı M. *Osmanlı Döneminde Çeşitli Düzensizlikler Karşısında Âşıkların Davranışları*. Çukurova Üni. Türkoloji Araştırma Merkezi. <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/17.php> adresinden 06 Ocak 2014'de alınmıştır.

Yardımcı M. *Halk Şiirinin Yeni Türk Şiirine Etkisi*, Çukurova Üni. Türkoloji Araştırma Merkezi. http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/mehmet_yardimci_halk_siiri_yeni_siire_etkisi.pdf adresinden 10 Ekim 2013'de alınmıştır.

Yardımcı M. *Âşık Edebiyatı'nda Rüya Sonrası Âşık Olma (Bade İçme)*. Çukurova Üni. Türkoloji Araştırma Merkezi. <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/26.php> adresinden 18 Şubat 2014'de alınmıştır.

Yazıcı, H. (2006). *Osmanlı Devleti'nde Öğretmen Okullarının Kuruluşu ve İşleyişi (The Establishment and operation of teacher training schools in Ottoman Empire)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Yıldırım, A. Şimşek, H. (2008), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayınevi, Ankara.

Yücer, N. (2010), *Cumhuriyet Dönemi'nde Köye Öğretmen Yetiştiren Kurumlar ve Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Zeyrek, S. (2012). *Birinci Balkan Savaşı Yenilgisinin İç ve Dış Sebepleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Zeyrek, Y. (1990). *Posoflu Âşık Zülâli*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

EKLER :

Tablo 4.1: “İlim ve İrfan” Teriminin Kullanım Sıklığı

Eğitim unsuru	Şairin Adı	Şiirin Adı	Kullanıldığı Dörtlük	Kullanım Sıklığı
İlm ü İrfan				
	Âşık Huzûrî	Koşmalar 31	5	1
		Koşmalar 98	1	1
		Koşmalar 106	1	1
İlm				
	Âşık Veysel Şatıroğlu	Aldanma Cahilin Kuru Lafına	3/4	2
		Hepimiz Bu Yurdun Evlatlarıyız	4	1
		Uyan Bu Gafletten	9	1
		Karagözü	2	1
		Okul-I	6/7	2
		Okul-II	3/5/6	3
		Halkevi – I	2/3	2
	Âşık Zülâlî	Yaş Destanı	5/14	2
		Zülâlî – Şenlik Değişmesi	23	1
	Âşık Efkârî	Semailer 63	1	1
		Didaktik Şiirler 103	14/19/40	3
		Epik Şiirler 169	8/9	2
		Epik Şiirler 171	8	1
		Epik Şiirler 175	4/8/9/10/16/17	6
		Satirik Şiirler 192	1	1
		Satirik Şiirler 205	2	1
Bilim				
	Âşık Efkârî	Pastoral Şiirleri 149	2	1
Ehl-i İrfan				
	Âşık Huzûrî	Şatı Destanı	1	1
	Âşık Efkârî	Pastoral Şiirleri 158	1	1
İrfan				
	Âşık Veysel Şatıroğlu	Okul – II	3	1
		Halkevi – I	3	1
	Âşık Zülâlî	Yaş Destanı	5	1
		Müderres	23	1
	Âşık Efkârî	Koşmalar 45	3	1
		Semailer 63	2	1
		Semailer 87	1	1
		Didaktik Şiirler 103	5/14/16/19/24/40/48	7
		Pastoral Şiirler 158	1	1
		Epik Şiirler 162	3/4	2
		Epik Şiirler 169	8	1
		Epik Şiirler 175	8/17	2
		Diyalog Şiirleri 211	4	1
İrfan Mektebi				
	Âşık Huzûrî	Öğüt Destanı	3	1
Toplam				58

Tablo 4.2: “Okumak” Teriminin Kullanım Sıklığı

<i>Eğitim Unsuru</i>	<i>Şairin Adı</i>	<i>Şiirin Adı</i>	<i>Kullanıldığı Dörtlük</i>	<i>Kullanım Sıklığı</i>
Okumak				
	Âşık Mehmet Yakıcı	Afyonkarahisar’ın Kurtuluşu İçin Yazdığı Şiir	7	1
		Paşalarla Beraber	3	1
		Destanlar 294	3	1
		Destanlar 284	5	1
	Âşık Huzûrî	Talih Destanı	10	1
		Öğüt Destanı	1/3	2
		65	2	1
		İlm-İ Riyazet	71/78	2
	Âşık Veysel Şatıroğlu	Kader	6	1
		Aldanma Cahilin Kuru Lafına	4	1
		Dünya Bir Dolap Ki Durmadan Döner	2	1
		Vatan Sevgisini İçten Duyanlar	4	1
		Uyan Bu Gafletten	5/8	2
		Karagözü	5	1
		Okul-ı	6	1
		Halkevi-I	4	1
		Köy Enstitülerine	4	1
		Anama	5/7	2
	Âşık Zülâfî	El Kınar	5	1
		Kaşların	1	1
		İntibahname	2	1
		Ver Haber	4	1
		Bilmesi Gerek	2/3	2
		Yaş Destanı	5/14	2
		Emirdağı Fidanlığı	11	1
		Zülali - Şenlik Deyişmesi	21/23/25	3
		Zülali – Sümmani Deyişmesi	26	1
	Âşık Efkârî	Semailer 50	5	1
		Didaktik Şiirler 96	2	1
		Pastoral Şiirler 153	4	1
		Pastoral Şiirler 158	1	1
		Epik Şiirler 171	9/10	2
		Epik Şiirler 175	16	1
		Satirik Şiirler 192	1	1
		Diyalog Şiirleri 206	2	1
		Diyalog Şiirleri 208	1	1
		Diyalog Şiirleri 211	3	1
		Diyalog Şiirleri 215	1	1
Toplam				47

Tablo 4.3: “Yazmak” Teriminin Kullanım Sıklığı

<i>Eğitim Unsuru</i>	<i>Şairin Adı</i>	<i>Şiirin Adı</i>	<i>Kullanıldığı Dörtlük</i>	<i>Kullanım Sıklığı</i>
Yazmak				
	Âşık Mehmet Yakıcı	Semai	7	1
		Kuraklık Destanı	10	1
		Garip Destanı	7	1
		Konya Destanı	14	1
		Cumhuriyetin 10.Yıl Destanı	2/5	3
	Âşık Huzûrî	Öğüt Destanı	3	1
		Örtülü Destanı	19	1
	Âşık Veysel Şatıroğlu	İzi Kayıp Kendi Gizli Bir Yare	2	1
		Orman	12	1
		Hepimiz Bu Yurdun Evlatlarıyız	5	1
		Halkevi-I	4	1
		Köy Enstitülerine	3	1
		Bülbül	2	1
	Âşık Zülâlî	Güller Kurumuş	2	1
		Gurbet	1	1
		Vatan Arzusu	2	1
		Cumhuriyet Bayramı	8	1
		Çıldır	2	1
		İntibahname	3	1
		Yaş Destanı	12	1
		Ardahan	5	1
	Âşık Efkârî	Semai 50	1	1
		Semai 91	1	1
		Didaktik Şiirler 96	2	1
		Pastoral Şiirler 122	6	1
		Pastoral Şiirler 135	1/5	2
		Pastoral Şiirler 158	1/2/3	3
		Epik Şiirler 160	6	1
		Epik Şiirler 167	7	1
		Epik Şiirler 171	9	1
		Epik Şiirler 182	4	1
		Diyalog Şiirleri 219	1	1
		Diyalog Şiirleri 233	1/2/3/4/5/6/7/8/9	9
Toplam				46

Tablo 4.4: “Öğrenci” ve “Talebe” Terimlerinin Kullanım Sıklığı

<i>Eğitim Unsuru</i>	<i>Şairin Adı</i>	<i>Şiirin Adı</i>	<i>Kullanıldığı Dörtlük</i>	<i>Kullanım Sıklığı</i>
Öğrenci				
	Âşık Efkârî	Didaktik Şiirler 103	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11 ,12,13,15,17,18,19, 20,21,22,23,24,25, 26,27,28,29,30,31, 32,33,35,36,37,38, 39,40,41,42,43,44, 45,46,47,48	44
Talebe				
	Âşık Mehmet Yakıcı	Konya Destanı	7	1
		Cumhuriyetin 12. Yıl Destanı	12	1
Toplam				46

Tablo 4.5: “Öğrenmek - Tahsil - Çalışmak” Terimlerinin Kullanım Sıklığı

<i>Eğitim Unsuru</i>	<i>Şairin Adı</i>	<i>Şiirin Adı</i>	<i>Kullanıldığı Dörtlük</i>	<i>Kullanım Sıklığı</i>
Öğrenmek				
	Âşık Huzûrî	Öğüt Destanı	3	1
		Koşmalar – 31	2	1
	Âşık Efkârî	Koşmalar-13	4	1
Tahsil				
	Âşık Efkârî	Epik Şiirler 171	6	1
		Epik Şiirler 175	3	1
Çalışmak				
	Âşık Veysel Şatıroğlu	Gel Birlik Kavline Girelim Kardeş	3	1
		Kulak Ver Sözüme Dinle Vatandaş	2	1
		Şaşma Gönül Doğru Yoldan	3	1
		Tarlam	3	1
		Vatan Sevgisini İçten Duyanlar	3/4/5	3
		Olaydım Cephede Kahraman Asker	1	1
		Atatürk	12	1
		Okul-II	6	1
		Halkevi-I	4/5	2
		Anama	5	1
	Âşık Zülâlî	Ağlasın	3	1
		Zülali – Sümmani Değişmesi	14	1
	Âşık Efkârî	Didaktik Şiirler 96	5	1
		Didaktik Şiirler 102	1	1
		Didaktik Şiirler 103	3/6/7/12/24/2 6/28/37	8
		Epik Şiirler 175	8	1
Toplam				31

Tablo 4.6: “Cehalet ve Cahil” Terimlerinin Kullanım Sıklığı

<i>Eğitim Unsuru</i>	<i>Şairin Adı</i>	<i>Şiirin Adı</i>	<i>Kullanıldığı Dörtlük</i>	<i>Kullanım Sıklığı</i>
Cahil				
	Âşık Huzûrî	Destanlar M4	4	1
		Destanlar N5	7	1
		Öğüt Destanı	5	1
		Koşmalar 31	6	1
		Koşmalar 74	2	1
		Koşmalar 80	4	1
		Koşmalar 113	4	1
		Koşmalar 116	1	1
		Tekellüm XVI	3/6	2
		Atışma XVIII	8	1
	Âşık Veysel Şatıroğlu	Aldanma Cahilin Kuru Lafına	1/3/4	3
		Dünya Geniş İdi Şimdi Daraldı	5	1
		Bir Softaya	6	1
	Âşık Zülâlî	Öğüt	3	1
		Öğüt - 2	3	1
	Âşık Efkârî	Satirik Şiirler 201	1	1
Cehalet				
	Âşık Huzûrî	Lozan Destanı - I	5	1
		Koşmalar – 98	1	1
	Âşık Zülâlî	İntibahname	5	1
	Âşık Efkârî	Koşmalar 6	4	1
		Didaktik Şiirler 103	17/28	2
		Epik Şiirler 162	4	1
		Epik Şiirler 169	9	1
		Epik Şiirler 175	10	1
		Satirik Şiirler 187	1	1
Toplam				29

Tablo 4.7: “Âlim – Hoca – Bilgin - Öğretmen” Terimlerinin Kullanım Sıklığı

<i>Eğitim Unsuru</i>	<i>Şairin Adı</i>	<i>Şiirin Adı</i>	<i>Kullanıldığı Dörtlük</i>	<i>Kullanım Sıklığı</i>
Âlim				
	Âşık Mehmet Yakıcı	Konya Destanı	1	1
	Âşık Zülâlî	29 Harf	18	1
		Zülâlî-Şenlik Değişmesi	16	1
	Âşık Veysel Şatıroğlu	Aslıma Karışıp Toprak Olunca	5	1
		Aldanma Cahilin Kuru Lafına	4	1
	Âşık Huzûrî	Koşmalar – 65	2	1
		Pastoral Şiirleri 149	1	1
		Satirik Şiirler 186	1	1
Hoca				
	Âşık Mehmet Yakıcı	Konya Destanı	1	1
	Âşık Veysel Şatıroğlu	Köy Enstitülerine	4	1
	Âşık Efkârî	Didaktik Şiirler 103	30	1
		Epik Şiirler 175	5/6	2
Bilgin				
	Âşık Veysel Şatıroğlu	Şu Dünyaya Geldim Ne Oldu Karım	2	1
	Âşık Efkârî	Semailer 64	1	1
		Epik Şiirler 175	7/8/11/19	4
		Satirik Şiirler 201	1	1
Öğretmen				
	Âşık Huzûrî	Örtülü Destanı 1	2	1
Toplam				21

Tablo 4.8: “Ders” Teriminin Kullanım Sıklığı

<i>Eğitim Unsuru</i>	<i>Şairin Adı</i>	<i>Şiirin Adı</i>	<i>Kullanıldığı Dörtlük</i>	<i>Kullanım Sıklığı</i>
Ders				
	Âşık Huzûrî	Destanlar N5	12	1
	Âşık Veysel Şatıroğlu	Anama	5	1
	Âşık Zülâlî	Göründü	2	1
	Âşık Efkârî	Koşmalar 41	3	1
		Didaktik Şiirler 103	30	1
		Epik Şiirler 175	18	1
		Diyalog Şiirleri 215	1	1
Toplam				7

Tablo 4.9: “Dil Bilinci” Teriminin Kullanım Sıklığı

<i>Eğitim Unsuru</i>	<i>Şairin Adı</i>	<i>Şiirin Adı</i>	<i>Kullanıldığı Dörtlük</i>	<i>Kullanım Sıklığı</i>
Türkçe				
	Âşık Mehmet Yakıcı	Konya Destanı	14	1
	Âşık Zülâlî	İntibahname	2/3	2
	Âşık Efkârî	Pastoral Şiirler 157	5	1
		Epik Şiirler 174	4	1
Toplam				5

Tablo 4.10: “Bilgi” Teriminin Kullanım Sıklığı

<i>Eğitim Unsuru</i>	<i>Şairin Adı</i>	<i>Şiirin Adı</i>	<i>Kullanıldığı Dörtlük</i>	<i>Kullanım Sıklığı</i>
Bilgi				
	Âşık Huzûrî	Kars Destanı	19	1
	Âşık Veysel Şatıroğlu	Uyan Bu Gafletten	8	1
	Âşık Efkârî	Pastoral Şiirler 157	2	1
		Epik Şiirler 175	12	1
Toplam				4

Tablo 4.11: “Maarif” Teriminin Kullanım Sıklığı

<i>Eğitim Unsuru</i>	<i>Şairin Adı</i>	<i>Şiirin Adı</i>	<i>Kullanıldığı Dörtlük</i>	<i>Kullanım Sıklığı</i>
Maarif				
	Âşık Mehmet Yakıcı	Konya Destanı	3/7/14	3
	Âşık Veysel Şatıroğlu	Köy Enstitülerine	5	1
Toplam				4

Tablo 4.12: “Okuryazar ve Erbab-ı Kalem” Terimlerinin Kullanım Sıklığı

Eğitim Unsuru	Şairin Adı	Şiirin Adı	Kullanıldığı Dörtlük	Kullanım Sıklığı
Okuryazar				
	Âşık Huzûrî	Şa... Destanı	8	1
		Örtülü Destanı	2	1
		38	3	1
Erbab-ı Kalem				
	Âşık Huzûrî	Kars Destanı	27	1
Toplam				4

Tablo 4.13: “Sınıf” Teriminin Kullanım Sıklığı

Eğitim Unsuru	Şairin Adı	Şiirin Adı	Kullanıldığı Dörtlük	Kullanım Sıklığı
Sınıf				
	Âşık Huzûrî	Örtülü Destanı 1	1	1
	Âşık Zülâlî	Yaş Destanı	6	1
		Zülâlî – Sümâmî Değişmesi	26	1
Toplam				3

Tablo 4.14: “Mezun Olmak” Teriminin Kullanım Sıklığı

Eğitim Unsuru	Şairin Adı	Şiirin Adı	Kullanıldığı Dörtlük	Kullanım Sıklığı
Mezun Olmak				
	Âşık Efkârî	Didaktik Şiirler 103	15	1
		Satirik Şiirler 185	1	1
Toplam				2

Tablo 4.15: “Bilişmek” Teriminin Kullanım Sıklığı

Eğitim Unsuru	Şairin Adı	Şiirin Adı	Kullanıldığı Dörtlük	Kullanım Sıklığı
Bilişmek				
	Âşık Efkârî	Epik Şiirleri 175	8	1
Toplam				1

**Tablo 4.16: “Mektep – Okul – Ortamektep – Bilgi Ocağı - Medrese”
Terimlerinin Kullanım Sıklığı**

<i>Eğitim Unsuru</i>	<i>Şairin Adı</i>	<i>Şiirin Adı</i>	<i>Kullanıldığı Dörtlük</i>	<i>Kullanım Sıklığı</i>
Mektep				
	Âşık Mehmet Yakıcı	Konya Destanı	7	1
		Paşalarla Beraber	3	1
		Cumhuriyetin 12.Yıl Destanı	4/12	2
		Zafer Kutlamaları	14	1
	Âşık Huzûrî	Para Destanı	20	1
		Lozan Destanı	5	1
		Öğüt Destanı	3	1
		Örtülü Destanı	1	1
		Koşmalar 92	2	1
		Kars Destanı	19	1
	Âşık Zülâlî	Yaş Destanı	7	1
Okul				
	Âşık Veysel Şatıroğlu	Gel Birlik Kavline Girelim Kardeş	2	1
		Okul –I	1/2/3/4/5/6/7	7
		Okul – II	1/2/3/4/5/6	6
	Âşık Efkârî	Didaktik Şiirler 103	15	1
		Epik Şiirler 175	1/2/3/4/5/6/7/ 8/9/10/11/12/ 13/14/15/16/1 7/18/19/20	20
Ortamektep				
	Âşık Huzûrî	Örtülü Destanı 1	2	1
Bilgi Ocağı				
	Âşık Huzûrî	Kars Destanı	19	1
Medrese				
	Âşık Zülâlî	Ani	3	1
Toplam				50

Tablo 4.17: “Eğitim Enstitüleri” Teriminin Kullanım Sıklığı

<i>Eğitim Unsuru</i>	<i>Şairin Adı</i>	<i>Şiirin Adı</i>	<i>Kullanıldığı Dörtlük</i>	<i>Kullanım Sıklığı</i>
Eğitim Enstitüleri				
	Âşık Veysel Şatıroğlu	Köy Enstitülerine	1/2/6	3
		Siz Sağ Olun Biz Selamet Gidelim	2	1
	Âşık Huzûrî	Cilavuz’a Güzelleme	1	1
Toplam				5

Tablo 4.18: “Halkevleri” Teriminin Kullanım Sıklığı

<i>Eğitim Unsuru</i>	<i>Şairin Adı</i>	<i>Şiirin Adı</i>	<i>Kullanıldığı Dörtlük</i>	<i>Kullanım Sıklığı</i>
Halk Evleri				
	Âşık Huzûrî	Bugün Git Yarın Destanı	19	1
		Huzûrî – Müdâmî Karşılaşması VIII	18	1
		Huzûrî – Müdâmî Karşılaşması XIV	1,2	2
	Âşık Veysel Şatıroğlu	Halkevi I	1,2,3,4,5	8
		Halkevi II	3	1
	Âşık Efkârî	13	2	1
Toplam				14

Tablo 4.19: “Ders Araçları” Teriminin Kullanım Sıklığı

<i>Eğitim Ursuru</i>	<i>Şairin Adı</i>	<i>Şiirin Adı</i>	<i>Kullanıldığı Dörtlük</i>	<i>Kullanım Sıklığı</i>
Defter				
	Âşık Huzûrî	Koşmalar 83	1	2
	Âşık Efkârî	50	1	1
		135	5	1
		233	1	1
Kalem				
	Âşık Veysel Şatıroğlu	Mektup Yâre Selamımı Ulaştır	1	1
		Orman	12	1
Divit				
	Âşık Zülâlî	Güller Kurumuş	2	1
Uç				
	Âşık Veysel Şatıroğlu	Kardeşim	4	1
Harf				
	Âşık Huzûrî	D... Köyü Destanı	7	1
		Destanlar M4	3	1
		Talih Destanı-2	10	1
	Âşık Zülâlî	El Kınar	5	1
		Muamma	3	1
		Bilmesi Gerek	3	1
Kâğıt				
	Âşık Zülâlî	Güller Kurumuş	2	1
Toplam				16

Tablo 4.20: “Ders Kaynakları” Teriminin Kullanım Sıklığı

<i>Eğitim Unsuru</i>	<i>Şairin Adı</i>	<i>Şiirin Adı</i>	<i>Kullanıldığı Dörtlük</i>	<i>Kullanım Sıklığı</i>
Kitap				
	Âşık Huzûrî	Talih Destanı	10	1
		Koşmalar 31	6	1
	Âşık Veysel Şatıroğlu	Hepimiz Bu Yurdun Evlatlarıyız	5	1
	Âşık Zülâlî	Acımak	5	1
		Felek	2	1
		Bülbül-2	2	1
		Emirdağı Fidanlığı	11	1
	Âşık Efkârî	50	1	1
		206	2	1
		224	2	1
Mecmua				
	Âşık Zülâlî	Kars Destanı	28	1
Toplam				11

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI : Gözde TIRKAZ

Doğum Tarihi ve yeri :İZMİR 26/06/1987

Medenî Durumu :Evli

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise :Ankara Sokullu Mehmet Paşa Lisesi

Lisans :Afyon Kocatepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü

Yüksek Lisans :Akdeniz Üniversitesi Ortaöğretim Sosyal Alanlar
Eğitimi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Tezli
Yüksek Lisans Programı

Tez Konusu :Yirminci Yüzyıl Âşıklarından Âşık Mehmet Yakıcı,
Âşık Huzûrî, Âşık Veysel Şatıroğlu, Âşık Zülâlî ve
Âşık Efkârî'nin Şiirlerinde Eğitim Unsurları

Yabancı Diller :İngilizce

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar :İzmir Ege Aksu Eğitim Kurumları Türk Dili ve
Edebiyatı Öğretmenliği (2010)

:İzmir Türk Amerikan Derneği Yabancı Dil Kursu
Eğitim Danışmanı / Türkçe Öğretmeni (2011)

:Antalya Türk Amerikan Derneği Yabancı Dil Kursu

Eğitim Danışmanı / Türkçe Öğretmeni (2012)

E – posta

:gozdetirkaz@gmail.com

Folders

Settings

Account Info

Welcome Adile Yılmaz | Logout

Help

Search

Trash

My Folders

My Folders

Gözde tez

Trash

Gözde tez				page 1 of 1	
	Title	Documents	Report	Author	Processed Actions
☐	Yirminci Yüzyıl Âşıklarından Âşık Mehmet Yakıcı, Âşık Huzûrî, Âşık Veyysel Şatıroğlu, Âşık Zülâfi ve Âşık Efkarî'nin Şiirlerinde Eğitim Unsurları	13%	Gözde Tırkaz	October 9, 2014 11:56:04 AM EEST	
1 part - 33,832 words				page 1 of 1	

Submit a document

36,282 Pages remaining

[Upload a File](#)[Zip File Upload](#)[Multiple File Upload](#)[Cut & Paste](#)**View:** [Recent Uploads](#)[New folder](#)